

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 14 лютага 1986 г. № 7 (3313) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

УНУМАРЫ:

НАСУСТРАЧ
XXVII З'ЕЗДУ
КПСС
Васіль ГІГЕВІЧ
ГАЛОЎНАЕ-ЧАЛAVEК!

РЭПАРТАЖ З ВЫСТАВКІ
«МЫ БУДУЕМ
КАМУНІЗМ»

Леанід
ДРАНЬКО-МАЙСЮК
Чытацкі дзённік
пісьменніка

ПАЭЗІЯ
Новыя вершы
Рыгора БАРАДУЛІНА
ЗОРНАЯ ПАЭМА
Яўгеніі ЯНІШЧЫЦ

Проза
АПAВЯДАННЕ
Івана КЛІМЯНKOBA

А. ШАТЭРНІК. «Векапомнае»
(фрагмент).

Рэпартаж з рэспубліканскай мастацкай выставкі «Мы будзем камунізм», прысвечанай XXVII з'езду КПСС і XXX з'езду Кампартыі Беларусі, чытайце на стар. 13.

НЕ ВЕДАЮ, як адбываюцца падобныя метамарфозы мыслення ў другіх маладых людзей, а ў мяне ўсё гэта адбывалася прыблізна так. Скончыў я школу ў той час, калі фізікі апантана спрачаліся з лірыкамі, калі дасягненні навукі і тэхнікі здаваліся настолькі вялікімі, што думалася: толькі яны, навукі і тэхніка, дапамогуць мне разабрацца ў пытаннях, якія не давалі спакою: хто я, дзеля чаго жыў і павінен жыць?.. Думалася мне, калі паступаў на фізічны факультэт, што навукі аб будове матэрыі, а значыць і — чалавека дапаможа канчаткова рашыць, за што ў жыцці трэба трымацца, што ёсць дабро, а што — зло.

Пазней, калі ўпрытык сутыкнуўся са светам матэматычных і фізічных законаў, калі сам парабіў на заводзе шмат год, кожны дзень сустракаючыся з рабочымі, з іх праблемамі, калі ўсё часцей і часцей пачаў задумвацца над лёсам бацькоў, аднавяскоўцаў, над лёсам свайго народа, я пакрысе пачаў разумець, што чалавек — вялікая таямніца, якую не заўсёды можна растлумачыць з дапамогаю фізічных, матэматычных альбо эканамічных законаў. Але і тады, ды і цяпер я разумею, што пытанні аб ролі навукі і тэхнікі ў лёсе грамадства вельмі і вельмі складаныя.

Вось і зараз, калі ў нашай краіне ідзе такая сур'езная і адказная гаворка пра навукова-тэхнічнае пераўзбраенне грамадства, пра новы падыход да эканомікі, да стылю і метадаў гаспадарання як у прамысловасці, так і ў сельскай гаспадарцы, думаецца мне, што яе трэба весці з улікам таго, наколькі маральна будзе ўдасканалвацца асоба савецкага чалавека: рабочага і калгасніка, вучня і служачага... Калі кожны чалавек не праявіць свайго энтузіязму, асабістай зацікаўленасці ў грандыёзных перабудовах нашага грамадства, якія намячаюцца партыяй і ўрадам, то, відаць, дамагчыся поспеху будзе вельмі і вельмі цяжка. Можна як заўгодна рэарганізоўваць, удасканалваць работу міністэрстваў, ведамстваў, але ўсё-такі галоўным ініцыятарам усіх рэарганізацый і перабудоў былі і застаюцца людзі: рабочыя, калгаснікі, майстры, інжынеры — мільёны савецкіх грамадзян. Відаць, таму апошні час мы ўсё часцей і часцей пачына-

ем гаварыць пра чалавечы фактар, які падразумяе асобу, яе маральныя якасці. Які ўнутраны свет чалавека? Чым чалавек кроўна зацікаўлены? Ці можна задаволіць ягоную духоўную смагу доўгім рублём, новым фірменным адзеннем альбо тым жа зямальным відовішчам, якое солідка шчыпле нервы і зусім не чапае душы?..

дзіўся ў 1941 годзе, а ў 1944, калі, здавалася, блізка была сустрэча з бацькам, якога не памятае, маці атрымала пахоронку. Бацька загінуў ва Усходняй Прусіі пры размініраванні. Пасля вайны маці з вёскі пераехала ў Мінск. Тут жа пачаў хадзіць у школу. «Дахадзіў» да дзевятага і захварэла маці. Давялося кінуць вучобу і

моя твары членаў ўрада рэспублікі — уручаюць Уладзіміру Сцяпанавічу ўзнагароду. Спытаў, якую, бо іх у яго дзве: ордэны Працоўнай Славы III і II ступеней. Паволі, слова за словам, пачалася гаворка. — Ведаеце, калі ў 1963 годзе прыйшоў на завод, многае было не так дасканала, як зараз. Не хапала патрэбных станкоў. Часта ўручную метчыкам

збаўлены бацькоўскія правы з-за п'янства, ад многіх дзяцей маладзенькія маці адмовіліся яшчэ ў раддоме. Уражанне ад наведвання школы-інтэрната было не звычайна; канечне, там дзеці і сям'я, і абутыя, і дагледжаныя, увесь час яны знаходзіліся пад клопатлівым наглядом настаўнікаў і выхавальцаў, але ўсё ж, калі бачыш перад сабою шасці-сямігадовых малых, якія выхавальцаў называюць мамамі, то ад убачанага і пачутага, як гаворыцца, душа пераварочваецца.

Узніка мноства пытанняў. сярод іх адно, як думаецца, даволі цікавае: а ці няма пэўнай віны работнікаў літаратуры і мастацтва ў тым, што цяпер так многа дзяцей жыве без бацькоў?

Здобра ж мы тады пастараліся, «прывіваючы» сваімі кнігамі, спектаклямі, кінафільмамі, эстраднымі песнямі любоў да прыгожага лёгкага жыцця ў моладзі, пастараліся настолькі, што некаторыя жанчыны навучыліся спакойна пераступаць святы закон мацярынства. У нас ёсць нямала цікавых, разумных людзей, якія ўмеюць любіць працаваць, ведаюць сапраўдную цану жыцця, такіх, як той жа Шванкоў Уладзімір Сцяпанавіч, але ж ёсць нямала і такіх, якія, як сказала нам адна вучаніца Радашковіцкай школы-інтэрната, гатовы на буйную чарніла прамыяць сваё дзяццё...

Мы часта прывыклі гаварыць пра тое, што літаратура, мастацтва ўзвышаюць, робяць чалавека лепшым. Аднак, кажучы ўвогуле пра становае ўздзеянне літаратуры і мастацтва мы, чамусьці даволі рэдка гаворым пра некаторыя негатывныя з'явы, якія ўзнікаюць сярод і моладзі, і дарослых людзей пад уздзеяннем нізкапробных форм літаратуры і мастацтва.

Адна з сучасных рок-груп некалькі вечароў запар у вялікім Палацы культуры горада Мінска, дзе з дапамогаю сучасных музычна-мікрафонных установак, пад захваленне і крыкі п'ятнаццацігадовых і шаснаццацігадовых хлопцаў і дзяўчат культурна іх выхоўвала. Кожную раніцу пасля такога «выхавання» цеслярам даводзілася рамантаваць паламананыя крэслы. Так сталася, што ў гэтым жа Палацы культуры пасля такіх канцэртаў рэжысёру філь-

Галоўнае-чалавек!

Ужо некалькі год Саюз пісьмемнікаў БССР шэфствуе над Мінскім заводам аўтаматых ліній імя П. М. Машэрава. У многіх літаратараў усталяваліся цесныя сувязі з рабочымі, інжынерна-тэхнічнымі работнікамі гэтага завода. У свой час, некалькі год назад, адбылося і ў мяне знаёмства з рабочым Шванковым Уладзімірам Сцяпанавічам.

Зборачны цэх завода — вялікі і шумны, увесь час ён напоўнены рухам рабочых, электракараў. Ідзеш уздоўж станкоў — і амаль гатовых да адпраўкі, і тых, над якімі яшчэ трэба шмат працаваць, — і ўвесь час адчуваеш складанае заводскае жыццё, у якім нялёгка разабрацца. Адна станкі складаюць аўтаматых ліній, другія — прызначаны для самастойнай работы, у іх лічбавае праграмае кіраванне. І тых, і другіх з нецярпеннем чакаюць на машынабудавніцкіх прадпрыемствах у розных канцах краіны, асабліва зараз, калі ўсім стала ясна, што ад гучных слоў пра рабатызацыю і аўтаматызацыю вытворчасці трэба пераходзіць да справы.

Уладзімір Сцяпанавіч Шванкоў пры знаёмстве неяк сарамліва падаў руку — не далонь, а сціснуты кулак. Раствлумачыў: — Прабачце, рука ў масле... Так мы і пазнаеміліся. Пра сябе раскажаў каротка. Нара-

пайсці на работу. Рабіў і вучыўся ў ввчэрняй школе. Пасля службы ў арміі прыйшоў на завод. Зараз слесар-зборшчык. Бригадзір.

Твар у Шванкова "худы, поштаць невысокая, спартыўная — некалі, у юнацтве, займаўся боксам. Позірк нетаропкі і адкрыты. Між іншым, мне чамусьці заўсёды здаецца, што ў людзей, занятых фізічнаю працаю, позірк мякчэйшы і ласкавейшы. Незалежна ад таго, дзе чалавек працуе — у полі ці ля станка. Але гэта, паўтараю, асабіста маё ўспрыманне.

Станок з лічбавым праграмным кіраваннем, які збірае бригада Шванкова, вялікі і складаны, дастаткова сказаць, што пад час першага знаёмства бригада, у якой тады было пяць чалавек, збірала каля 5—6 станкоў за месяц. Цяпер бригада большая, у ёй 15 чалавек, бригадзір усё той жа Шванкоў, колькасць станкоў, што збіраюцца бригадаю, большая ды і адказнасці паболей.

У адзін з вечароў сядзелі мы ў яго кватэры і разглядалі сямейны альбом. Вось Шванкоў на першамайскай дэманстрацыі нясе заводскі сцяг. На другім здымку разам з членамі бригады каля станка, — відаць, ішла апошняя даводка. На трэцім — у ролі судзі на спарорніцтвах у піянерлагеры. На адным са здымкаў бачны знаё-

даводзілася наразіць разбў. Атрымліваў па семдзесят рублёў в месяц. Але воль што самае цікавае — было захапленне работамі. Адзін перад другім стараліся хто лепей зробіць. Тады яшчэ адзін выхадны быў і той часцей за ўсё рабілі. Цікава было... — ён зацікава імгненне, а потым, як зусім пра другое, загаварыў:

— У апошнія гады да нас шмат моладзі ідзе. Не скажу, што моладзь блага. У асноўным прыходзяць добрыя хлопцы, у тэхніцы разбіраюцца няблага, пісьменныя, ды і адносіны ў нас неаблагія. Але воль што бывае: паробіць чалавек, скажам, у той жа выхадны, і ўжо адгул патрабуе. Як кажуць, дзелавае моладзь пайшла...

Успамінаючы сустрэчы і размовы са Шванковым, мне чамусьці тут жа прыгадваюцца і іншыя сустрэчы і размовы, якія апошнім часам былі даволі частыя. Часопіс «Малодось» воль ужо каторы год шэфствуе над Радашковіцкай школай-інтэрнатам, дзе жывуць дзеці, што не маюць бацькоў. Прайшло больш як сорак гадоў пасля вайны, але школ-інтэрнатаў у нашай краіне яшчэ шмат, і што насцярожвае, колькасць іх у апошнія гады не змяншаецца. Па розных прычынах дзеці не маюць бацькоў, але асноўныя з іх дзве: большасць бацькоў па-

ПОСТУП ТЫДНЯ

НА АТРЫМАННЕ ЛЕНІНСКАЙ ПРЭМІІ

У друку апублікавана паведамленне Камітэта па Ленінскіх і Дзяржаўных прэміях СССР у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры пры Саўеце Міністраў СССР, у якім названы кандыдатуры, дапушчаныя да ўдзелу ў конкурсе

на атрыманне Ленінскіх прэміі 1986 года. Сярод іх — народны пісьменнік Беларусі Васіль Быкаў. Аповесць «Знак бяды» прадстаўлена Саюзам пісьмемнікаў БССР, рэдкалегіяй часопіса «Дружба народаў», выдавецтвам «Молодая гвардыя».

БЯРОМ З КАМУНІСТАЎ ПРЫКЛАД

З мэтай актывізацыі работы па камуністычным выхаванні дзяцей і падлеткаў, паляпшэння ідэйна-палітычнага, маральнага выхавання падрастаючага пакалення бюро Мінскага абкома камсамола і савет міжсаюзнага Дома самадзейнай творчасці аблсаўпрофа прынялі рашэнне аб правядзенні абласнога агляду-конкурсу на лепшы вечар для старшанасіснаў агульнаадукацыйных школ і навучэнцаў прафесійна-тэхнічных вучылішчаў пад дэвізам «Бяром з камуністаў прыклад». Сцэнарый, якія пачынаюць паступаць у арганізацыйны камітэт, сведчаць, што на вечарах на жывых, канкрэтных прыкладах ярка і пераканаўча раскрываецца гераізм справы

Камуністычнай партыі, маральна-нава веліч і духоўнае багацце лепшых прадстаўнікоў партыі Леніна.

Форма правядзення конкурсных вечароў самая розная: гэта вечар-расказ, вечар-партрэт, вечар-рапарт, канцэрт-мітынг і іншыя. Яны праходзяць у культасветустановах, у школах і ПТВ, у музеях баявой і працоўнай славы, ля помнікаў, абеліскаў загінуўшым.

Пераможцы будучы адзначаны дыпламамі міжсаюзнага Дома самадзейнай творчасці аблсаўпрофа, граматамі і памятнымі прызамі Мінскага абкома камсамола.

Кожны такі вечар прысвячаецца XXVII з'езду КПСС.

С. УЛАСАУ.

ВЫХОЎВАЦЬ ГРАМАДЗЯНІНА, ПАТРЫЁТА

«Выхаванне ў чытачоў пачуцця грамадзянскасці, непрымірымасці да буржуазнай ідэалогіі і маралі — важная задача школы, сям'і, бібліятэкі» — тэма навукова-практычнай канферэнцыі, праведзенай Гомельскай абласной дзіцячай бібліятэкай.

Былі прачытаны даклады на тэмы: «Абстрактнае класовай барацьбы на міжнароднай арэне і сучаснае ідэалагічнае супрацьборства. Буржуазная прапаганда, яе механізм і метады ўздзеяння на савецкую моладзь», «Выхоўваць у падрастаючага пакалення непрымірымасць да буржуазнай ідэалогіі і маралі».

Старшы бібліяграф абласной дзіцячай бібліятэкі Н. Шыцікава выступіла з аглядам літаратуры «Выхоўваць актыўных будаўнікоў камунізму».

Удзельнікі канферэнцыі за слухалі 14 дакладаў і паведамленняў, прынялі рэкамендацыі, накіраваныя на паляпшэнне работы па камуністычным выхаванні падрастаючага пакалення.

І. ЦАРЫК.

СІМПОЗИУМ ВЕРШАЗНАЎЦАЎ КРАІНЫ

У канцы студзеня ў Маскве ў Інстытуце сусветнай літаратуры імя М. Горькага адбылася XVIII усесаюзная навукова-канферэнцыя вершазнаўцаў. Штогадовую справадзачу трымалі вядучыя тэарэтыкі верша з Масквы, Ленінграда, Кіева, Алма-Аты, Уладзіміра, Якуцка і некаторых іншых навуковых цэнтраў краіны. Было заслухана каля дваццаці дакладаў.

Некалькі з іх былі прысвечаны вершаскладанню народаў СССР. Сярод іх быў і даклад дацэнта кафедры беларускай літаратуры БДУ імя У. І. Леніна В. Рагойшы «Рытмічнае «вядзенне тэмы» (да праблемы ўзаемадзеяння сэнсу і рытму)». На шырокім фактычным матэрыяле поліртымічных твораў Янкі Купалы (асобныя паэмы, вер-

шаваныя цыклы) ён паказаў правамернасць вылучэння ў вершазнаўстве паняцця рытмічнае «вядзенне тэмы», пад якім падразумяецца рытміка-інтанацыйнае кіраванне паэта за пэўным зместам, што пастаянна змяняецца ў творы, увасабленне гэтага зместу ў тым ці іншым — найбольш арганічным, на думку паэта, — рытміка-інтанацыйным малюнку верша. Тэарэтычны палажэнні ілюстраваліся шматлікімі прыкладамі з паэзіі Янкі Купалы ў іх арыгінальным гучанні. Доклад выклікаў зацікаўленую ўвагу прысутных. Была выказана неабходнасць далейшай распрацоўкі пытанняў, звязаных з раскрыццём змястоўнасці паэтычнай формы.

В. КАЧАНОВІЧ.

ПАЭЗІЯ І ЧАС

Пытанні, якія стаяць сёння перад савецкімі паэтамі, абмяркоўваліся на пашыраным пасяджэнні бюро камісіі па паэзіі Саюза пісьмемнікаў СССР. Сярод тых, хто прыняў удзел у абмеркаванні, былі Рыгор Бардулін і Васіль Зуёнак. Удзельнікі пасяджэння выступілі на

вялікім літаратурным вечары, які адбыўся ў Калоннай зале Дома Саюзаў і прысвячаўся XXVII з'езду КПСС. «Паэзія міру, любові і працы» — так называўся гэты паэтычны маналог, напоўнены роздумам аб часе, праблемах сучаснасці.

С. ЛАТУШКА.

ма «Інтернат ты наш...», створана на аснове дакументальных здымак у Радзкоўскай школе-інтэрнаце, пад час дэманстрацыі фільма давалася пацуду гучны смех прыхільнікаў ролі. Там, дзе звычайна глядзчы плакалі, слухачы маналог дзяўчыны пра тое, як маці яе пакінула ў магазіне, яны смяліся...

Ці не настаў час усур'ез гаварыць не толькі аб праліках і недахопах у эканамічным і тэхнічным развіцці грамадства, але і пра тое, што некалькі непрыкметна мы пачалі губляць духоўны каштоўнасці. Як узвышаюць і духоўна «ўзбагачаюць» нас шматлікія бары, дыскі, якія да апошніх паставілі партыі і ўрада прапагандаваліся і рэкламаваліся як вобраз, стыль культурнага адпачынку?.. А ці падумалі мы, як ганьбяць нас анекдоты пра «вечна адсталую» вёску, пра яе жыхароў, якія нас кормяць і пояць? Ці так ужо патрэбна і неабходна ў нашых высокаінтэлектуальных спектаклях і фільмах пасмейванне з інтарэсу звычайнага рабочага, калгасніка, калі тут жа, побач, са смакам паказваецца ці дэманструецца жыццё спартсмена, акцёра, эстраднай спявачкі з яе пакутамі ад «сусветнай» славы?

Усе гэтыя пытанні з часам набываюць усё большую вострыню, бо навукова-тэхнічныя сродкі ўздзеяння на свядомасць чалавека ўдасканалюцца. Цяпер у наша жыццё ўсё больш і больш уваходзяць відэамагнітафоны і відэакасеты, з дапамогай якіх можна глядзець фільмы, што ўслаўляюць веліч і прыгажосць чалавека. Але не сакрэт, што з дапамогаю гэтых жа відэамагнітафонаў і відэакасет можна глядзець і іншыя фільмы, з іншым падтэкстам, з іншай задачай...

Ні ў якім разе я не заклікаю да нейкай аглабелышчыны пад час ацэнкі твораў літаратуры і мастацтва. Больш таго, думаецца, што ўсе гэтыя, як і многія іншыя пытанні, звязаныя з духоўным жыццём сучасніка, можна вырашаць адным нейкім валавым рашэннем. Але ўсё ж думаць пра іх трэба, і вырашаць іх трэба.

Зноў, вяртаючыся да пачатку размовы, хочацца паўтарыць тое, з чаго пачаў: чалавек, ягонае духоўнае ўдасканаленне, запатрабаванні яго духоўных і матэрыяльных патрэб стаяць у аснове ўсіх навукова-тэхнічных,

эканамічных і іншых пераўтварэнняў, якія рашуча праводзяць у жыццё партыя і ўрад, гэтыя пераўтварэнні не самамэта, гэта ўсяго толькі сродак у выхаванні гарманічна развітой асобы. Будуць моцнымі і духоўна здаровымі людзі нашай Радзімы, будзе моцнай і наша Радзіма. Іншага выйсця ў нас няма. Гэту простую ісціну, як думаецца, не трэба саромецца паўтараць цяпер, калі бачым і адчуваем, як дзе каму зноў хочацца правесці моц яе граніцы і нашу маральную моц. Прымяняюцца тут розныя метады і метадыкі, калі — гэта ядзерны і тэрмаядзерны шантаж, пагроза будучым сусветным апакаліпсісам, якія па задуме павінны разбурыць у чалавеку веру ў будучыню, адвучыць яго да той думкі, што яму, дзеля жыцця, трэба адмовіцца ад усяго на свеце, ад тых маральна-этычных каштоўнасцей, якія народ, усё чалавецтва выпрацавалі на працягу тысячгадоў, а калі — слоўнае і эстрадна-музычнае смецце, што падаецца ў знешне прыгожай і нават займальнай абгортцы.

Нядаўна я зноў пабываў на заводзе аўтаматычных ліній, які носіць імя чалавека, такі любімага і паважанага нашым народам... Захацелася даведацца, што новага ў брыгадзе Шванкова.

Як звычайна, размова была кароткая. У канцы дванацатай пяцігодкі брыгада павінна збіраць станкоў у два разы больш, чым цяпер. Хвалюе нерытмічнасць пастаўшчыкоў. Планавая дысцыпліна паставак — адна з галоўных умоў выканання ўзятых сацыялістычных абавязанняў. Вось і нядаўна, напрыклад, давалася машыны з завода тэрмінова ганяць у Ленінград па блокі, іначай — зрывалася зборка, а значыць, зрывалася пастаўка гатовых станкаў другому прадпрыемству. Зараз асабліва востра адчуваецца ўзаемасвязь усіх і кожнага: і рабочага, і канструктара, аднаго прадпрыемства з другім, што знаходзяцца за сотні і тысячы кіламетраў.

У канцы нашай размовы Уладзімір Сцяпанавіч зірнуў туды, дзе ляжалі дэталі будучага станка. Я зразумеў: пара ісці, чалавека чакае яго работа.

Васіль ГІГЕВІЧ.

Яны ішлі няспешна. Наперадзе — інструктар, за ім — турысты: настаўнікі Уваравіцкай сярэдняй школы № 2, што на Гомельшчыне. Сярод іх Вольга Сысоеўна Аўраменка і яе муж Васіль Цімафеевіч.

Чаравікі з вострымі шыпамі ступалі след у след. Турысты штурмавалі двухгаловы Эльбрус. На вышыні, дзе ўжо адчувалася разрэджанасць паветра, даводзілася пераадоляваць з прыкметным намаганнем кожны дзесятак метраў.

Нарэшце, вось і ён — «Пры-

расыхала, а вясною нават паказвала свой нораў. Адсюль паехала вучыцца ў Гомельскі педагагічны інстытут, які скончыла ў 1956 годзе (на год раней закончыў яго і яе муж Васіль Цімафеевіч, які выкладае фізіку). У 1971 годзе выдатная праца Вольгі Сысоеўны была адзначана ордэнам «Знак Пашаны». Ёй было прысвоена ганаровае званне заслужанай настаўніцы БССР. Яна абіралася дэпутатам абласнога Савета народных дэпутатаў, дэпутатам Вярхоўнага

быць прыкладам ва ўсім. І яна стараецца працаваць так, каб не сорамна было перад людзьмі. Яна — камуніст, і гэтым усё сказана.

Часта ўспамінае Вольга Сысоеўна горы, перавал, праз які іхняя група перайшла з Паўночнага на Паўднёвы Каўказ, чысцюткі снег і бяздоннае блакітнае неба. Там застаўся не-

забыўны Эльбрус. Дарэчы, яна вельмі любіць падарожнічаць. Пабывала з вучнямі ў Рэчыцы, Мазыры, Светлагорску, у Прыбалтыцы. Пахадзіла па шырокіх лясных і праспектах плошчах.

Вечарам Вольга Сысоеўна ідзе ціхай вуліцай дадому. Сумка са штыткамі прычына адцягвае руку. І звычайна раіцца думкі аб доме, аб заўтрашнім дні, да якога трэба падрыхтавацца сёння: настаўнік павінен кожны дзень вучыцца.

Дом сустракаюць маці і старэйшы сын, унучка, якую назвала Вікторыя, бо нарадзілася ў памятны дзень — дзевятага мая.

— Як, мама, прайшоў дзень? — пытаецца Ігар.

— А нішто сабе, — смяецца Вольга Сысоеўна. — Добра прайшоў дзень.

Неўзабаве сын — ваеннаслужачы Савецкай Арміі, з жонкай Ірынай, якая родам з Ленінграда, паедучы ў далекі Улан-Удэ. І зноў матчына сэрца будзе трывожыцца: як там служыцца яму?

Другі сын Саша недзе затрымаўся. На піяніна — раскрытыя ноты: Саша займаецца ў музычнай школе.

Вольга Сысоеўна разгортвае сшытак, схіляецца над сталом. За акном ранняя зімовыя прыцемкі. І настольная лампа будзе яшчэ доўга гарэць...

Міхась ДАНИЛЕНКА.

ЯЕ ЭЛЬБРУС

тулак адзінацці». Перад імі ляжаў Каўказ. Куды ні паглядзіш — усюды горы. А над галавой — бяздоннае неба (такіх гораў Вольга Сысоеўна нідзе не бачыла). І міжволі ўспомніліся тут геніяльныя радкі: «Каўказ пада мною...»

...Калі гаварыць у пераносным сэнсе, дык Вольга Сысоеўна — настаўніца рускай мовы і літаратуры, кожны дзень даводзіцца «штурмаваць» свой Эльбрус. Яна вядзе вучняў да вышніх ведаў, рыхтуючы ў далекую жыццёвую дарогу. Вядзе кожны дзень...

Каля школы — яшчэ даваеннага будынка — вясною расцвітаюць суквецці бэзу, зімою галінкі кустоў пакрытае бялюткі снег. Змяняюцца поры года, і толькі нязменна разам з калегамі, пракладна, хвіліна ў хвіліну прыходзіць у школу Вольга Сысоеўна Аўраменка, каб вучыць падлеткаў любові да вялікай рускай мовы і літаратуры, якая дала свету Пушкіна, Лермантава, Талстога, Горкага. Школьны настаўнік — калі ён, вядома, сапраўдны настаўнік — застаецца ім да таго часу, пакуль вучыцца сам.

Гэта Вольга Сысоеўна выдатна ведае. У 1979 годзе за вялікія заслугі ў навучанні і камуністычным выхаванні вучняў сямі настаўнікам агульнаадукацыйных школ краіны ўказам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР было прысвоена ганаровае званне народнага настаўніка СССР. Сярод іх было і прозвішча Вольгі Сысоеўны Аўраменка. Яна і нарадзілася тут, ва Уваравічах, на беразе Узы, рачулки, якая, бывала, раней летнімі месяцамі не пер-

Савета БССР. Працавала сакратаром (у абласным савеце) камісіі па пытаннях працы і быту жанчын, ахова мацярынства і дзяцінства. Шмат клопатаў у яе было як у народнага дэпутата. Часцяком звярталася аднаасяльчане:

— Вольга Сысоеўна, дапамажы выпісаць друў.

— Шыферу б мне. Перакрыць дом прыспеў час...

— Трэба на работу дачку ўладкаваць. Ведаю: не адмовіце, Вольга Сысоеўна...

Людзі ведаюць: не адмовіце. Гэта яе абавязак — чалавека і камуніста. Абавязак чалавека з вялікім і добрым сэрцам.

Цяпер Вольга Сысоеўна працуе класным кіраўніком 5-га класа. У ім — 28 чалавек. І што ні вучань, то, вядома ж, характар, звычкі, прыхільнасці, густы. Адзін, напрыклад, непаздлівы, жывы, як іртутны шарык, а другі — не па гадах сур'ёзны, разважлівы... І да кожнага знайдзі сваю сцяжынку, свой падыход. А ўвогуле клас дружны, працавіты, дысцыплінаваны.

Вольга Сысоеўна вядзе таксама факультатывы па рускай мове ў восьмым класе. Вучыць падлеткаў пісаць творчыя работы: сачыненні, рэпартажы. І галоўнае, вучыць школьнікаў быць сапраўднымі людзьмі. Сёння былі дзесяцікласнікі, класным кіраўніком якіх была Аўраменка, вучацца ў вышэйшых навучальных установах, працуюць у калгасах і саўгасах, на прамысловых прадпрыемствах.

Аўраменка — сакратар партыйнай арганізацыі школы. Народная настаўніца, яна павінна

ВЕЧАРЫ, СУСТРЭЧЫ

Пам'ятаецца, якое прыемнае ўражанне зрабіў творчы вечар вядомага беларускага паэта і перакладчыка Аляксей Зарыцкага, што праходзіў у Доме літаратара пляч гадоў назад. Найперш уразіў сваёй шчырасцю, непасрэднасцю, якая дазволіла гаворчы аб творчасці майстра выйсці за межы традыцыйнага ў падобных выпадках ухвалення таго, што зроблена. Гэткая жа даверліва-адкрытая

стала і нядаўняя сустрэча А. Зарыцкага з чытачамі — яна праходзіла ў намінай зале Дома літаратара ў аўторак.

Сустрэчу адкрыў сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР В. Зуёнак, паасобныя моманты з прагматыка прыгадалі народны мастак СССР З. Азгур і А. Кучар, але асноўным «вядучым» быў усё ж сам А. Зарыцкі. Уласна кажучы, паэт трымаў справядзачу аб здзейсненым за апошні час. Балазе, для гэтага важная падстава: толькі што ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» выйшла яго кніга ўспамінаў і літаратурна-крытычных артыкулаў «За словам-падарункам», і вось-вось у гэтым жа выдавецтве убачыць свет новы зборнік паэзіі «Трывожная гасця». Новая паэма «Арабінавал гронка» друкуецца ў другім нумары часопіса «Польмя».

Вершы, урыўкі з успамінаў, паэм чытаў сам аўтар. Паэзія А. Зарыцкага гучала таксама ў выкананні артыстаў. І, вядома ж, былі нязменныя ў падобных выпадках пытанні і грунтоўныя адказы на іх. А усё гэта разам узятае засведчыла, што прайшло яшчэ адно свята паэзіі.

З. БІРЫЧ.

У САДРУЖНАСЦІ З КАМСАМОЛАМ

У свята паэзіі ператварыўся літаратурны вечар «І творчае думкі ўзлёт», праведзены па ініцыятыве Горацкага гаркома камсамола. У маладзёжным кафе ў Горках сабраліся прыхільнікі паэтычнага слова, члены мясцовых літаб'яднанняў «Парнас» і «Крыніцы», якія дзейнічаюць адпаведна пры сельгасакадэміі і рэдакцыі райгазеты, гасці з Магілёва, Мінска, суседняга Мсціслаўскага раёна.

Выступленні літаратараў чаргаваліся з фрагментамі дыска-тэкі, нумарамі мастацкай самадзейнасці. З цікавасцю сустрэлі прысутныя выступленні сакратара Магілёўскага абласнога аддзялення СП БССР І. Аношкіна, рэдактара выдавецтва «Юнацтва» У. Мазго, дэпутата Вярхоўнага Савета СССР, Героя Сацыялістычнай Працы, механізатара калгаса «Праўда» Я. Галухіна, маладой паэтэсы Г. Булькіна, першага сакратара Горацкага гаркома камсамола В. Антановіча і іншых.

Творчыя справядзачу перад прысутнымі трымалі мясцовыя літаратары Р. Тужанава, А. Агева, Г. Балюкіна, М. Ісаеў, А. Арлоўцава, Т. Багданова і іншыя.

Т. ДОУБАР.

ПА ЗАПРАШЭННІ КНІГАЛЮБАУ

Падзея ў культурным жыцці горада Мар'іна Горка стала сустрэча з групай дзеляў літаратуры і мастацтва рэспублікі. Па запрашэнні Пухавіцкай

раённай арганізацыі кнігалюбаў на сустрэчу прыехалі паэт Уладзімір Карызна, кампазітар Эдуард Зарыцкі, спявак Яраслаў Еўдакімаў.

У Карызна расказаў пра паездку ў ЗША, прачытаў новыя вершы. Э. Зарыцкі прадставіў мар'інагорцам свае песні: «Так прыйшла да нас Перамога», «Я вярнуся», «Паверце, дзеванькі», «Развітаная гасцоль». Многія песні Э. Зарыцкага выканаў і Я. Еўдакімаў. Ён праспяваў таксама песні І. Лучанка «Помніце Вена» і «Пісьмо з 45-га, рускія, беларускія, украінскія народныя песні».

В. АРЛОУ.

СПРАВАЗДАЧА МАЛАДОЙ ПІЯНІСТКІ

Маючаму адбыцца XXVII з'езду КПСС быў прысвечаны чарговы фартэп'яны канцэрт у Беларускай дзяржаўнай філармоніі. На ім выступіла лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі, дыпламантка XII Сусветнага фестывалю моладзі і студэнтаў у Маскве Ірына Шуміліна. У яе віртуозным выкананні прагучалі санаты Гайдна і Рахманінава, «Сарназімы» Пракоф'ева, «Імпрэвізацыя» Владзіслава, фрагменты з балета Стравінскага «Жар-пташка». Пазнаёміліся слухачы і з пласцю прэлюдыямі Ісара Лучанка.

Зала доўга не адпускала са сцэны маладую піяністку, і некалькі твораў са свайго рэпертуару Ірына Шуміліна выканала на «біс».

Г. ЗЯНЬКЕВІЧ.

УСЛАЎЛЯЮЧЫ РАДЗІМУ

У гэтыя дні ў выставачнай зале Мінскага абласнога навукова-метадычнага цэнтра народнай творчасці і культуры работы творчую справядзачу напярэдадні XXVII з'езду КПСС трымаюць члены народнага клуба-студыі самадзейных мастакоў і майстроў дэкаратыва-прыкладнога мастацтва Мінска. У экспазіцыі, арганізаванай міжаюзным Домам самадзейнай творчасці Мінскага аблсаўпрофа, прадставлена больш за 300 работ жывапісу, скульптуры, а таксама вырабы з саломкі, маірама.

Прыемна, што ў выстаўцы прымае ўдзел і калектыву-спадарожнік народнага клуба самадзейных мастакоў — дзіцячая студыя выяўленчага мастацтва школы-інтэрната № 1.

Асноўная тэма работ — услаўненне сацыялістычнай рэалінасці, паказ чалавека працы, дасягненняў развітога сацыялізму, таму не выпадкова выстаўна праходзіць пад дэвізам «Мы славім Радзіму сваю».

Г. РУДНЕУ.

Рыгор БАРАДУЛІН

3 НІЗКІ «У СААЎТАРСТВЕ 3 ГУДЗОНАМ»

У нераце

Туды тыц,
Сюды торк,
Як шчупак у нераце,
Я ў рацэ таваёй,
Нью-Йорк,
У душэўным верадзе.

Каб сустрэў,
Вітаў бы клён,
Як Ясенін некалі.
Мне рэкламы наўздагон,
Быццам козы, мэкالی.
Хоць даведнікі дасі,
Буду я няўмекаю,
Налачатку
Эй, бі, сі—
Азбуку прабэкаю.

Збрыдзеў тлум,
Смог агорк.
Згінь, пярэстаплемая
Здань.
Хоць яблык,
Нью-Йорк,
Ты абраў эмблемаю,
Як яго ні круці,
Яблык з чарвяточнай.
Дый з неону канфэці
Не зусім святочнае.

Той, хто круціць, мае—
Ты
Круцішся, ўсё маючы.
Гнуць хрыбты
Твае масты,
Тоны плёну і лухты
На сабе трымаючы.

Мне Гудзон
Мірг ды морг:
Ад тугі хвароба ўся.
Што ж, Нью-Йорк—
Шумны морг,
Павыяэрбайсай!

Незнаёмым

знаёмым з ФБР

От их всевидящего глаза,
От их всеслышающих ушей...
М. Ю. ЛЕРМАНТАУ.

І дню, і змярканню, і ночы
На небе, на моры, на сушы
Патрэбны ўсёбачныя вочы,
Патрэбны ўсёчульныя вушы.

Здаецца, што пільным мехам
Ударылі сціплага тыпа,
Што гоніцца следам за рэхам,
За ценом сваім жа дыбае.

Нябачны, нячутна хоча
Залезці з нагамі ў душы.
Пацеюць ад пільнасці вочы,
Пыляцца ад подслухаў вушы.

Як дзён у месяца,
Трыццаць
Тых срэбраннікаў і сёння,
Галоўнае прымудрыцца
Галоўнага не правароніць.

З усіх сваіх жыл сінтэтычных
Выпруджваюцца магнітафоны—
Ад былак
Да хмар навальнічных
Праслуханы званы,
Законы.

Падгледжана ўсё,
Што магчыма,
І, што немагчыма,—
Таксама.
Да вераду,
Свербу,

Да шчыму
Прафесія—
Вольная дама
Ахоплівае кліентуру
Вашыстую, чыстую і нячыстую,
Бязмозгую, галавістую
і рукастую,
Вачыстую і вушастую,
Па найму, самохаць і здуру
Паўзе яна,
Шыецца,
Шастае.

І шлю я і ўдзень, і ўночы
Праклён свой
На моры, на сушы:
Аслепніце,
потныя вочы,
Аглухніце,
пыльныя вушы!

У цырку

Каб адпачыць ад сходаў,
рэзальюцый,
Каб перачуць,
Як смех раўняе ўсё,
Паўсюль у цырк ахвотна
Ходзіць людства,
На клопаты забыўшыся
на міг.

А там
У ладкі пляскаюць цюлені,
А там,
Як лёс, натужаны канат.
І рызыка,
І страх,
І захапленне—
Усё ў руках забаўлівых
прынад.

І гора зноў з абліччам
чалавечым
Звяртаецца са смехам
да ўсяго.
Жыццё на шумны цырк
падобна нечым,

Хіба што клоуны розныя
ў яго.

То цішыцца,
То выбухае гоман,
У руху кепі,
Курткі,
Паліто.
Дзіцячы і здзяцінелы
на момант,
Нью-Йорк рагоча ў цырку
Шапіто.

Сэнк'ю!

Сэнк'ю!—
Падае ільдзінка ў віскі.
Сэнк'ю!—
Цэнт смяецца жабраку.
Сэнк'ю!—
Скачучь суперадаліскі,
Прагнуць суперласкі на скаку.

Сэнк'ю!—
Мне чуваць: па Сеньку шапка.
Сэнк'ю!—
Паласуе нож шчаку.
Сэнк'ю!—
Сціпласць б'юць наўзмах
спачатку,
Потым здраду водзяць
пад руку.

Сэнк'ю!—
Я таксама паўтараю,
Роблена ўсміхаюся віжу.
Хутка слова дзякуй караваю
Смачнае, як з мякішу,
Скажу!

Хто?

Бежанцы і голад на зямлі,
Ад Адама свет цяжэе
страхамі.
І лшчэ пры тронах каралі,
Хоць даўно царуе ўлада мафіі.
І дзяржавы, і мацерыкі,

Усе на шыі знікласці—кулонамі.
А дыктатары-цецерыкі
Трызняць такавіччамі
нейтроннымі.

Што трымае
Гэты свет стары,
Стомленае немаўлятка
вечнасці,

Рынкі,
Катавальні,
Алтары,
Ці прарокі,
Ці ваўкі з авечкамі?

Сіпнуць празарліўцы, талмачы
Ад словаабвалаў глухнуць
форумы.

Зможа ўрэшце
Хто
Дапамагчы
Непрытомнаму дзіцятку
хвораму?!

Рэадаптацыя

Рэадаптацыя—калі
Глынеш забытага паветра,
Нібы з ускрытага канверта
Дастанеш ліст
З тае зямлі,
Якую на чужыне сніў.
Яна Рэдзімаю завецца,
І раптам цішаю ўзарвецца,
Што наплывае
З долаў, з ніў—
І ты ў сабе ўжо сам не свой,
Вярнуўся з космасу чужыны.
І будучь жмурыцца ўспаміны
Савой,
Якую асляпіў
Дзень—
Што заняўся ўрэшце дома.
Прамень,
Які змарыла стома,
З крыніцы раніцы
Надпіў.

1984—1985
Нью-Йорк—Ушачы—Мінск.

РЭПАРТАЖ У НУМАР

«Феномен Аляксея Дударавы... Азначэнне гэтае, з'явіўшыся ў тэатральнай крытыцы параўнальна нядаўна, не толькі не страціла сваёй актуальнасці, не пазбавілася асновы, але і набывае ўсё большую значнасць з кожным новым спектаклем, пастаўленым па п'есах беларускага аўтара ў тэатрах краіны. Па папярэдніх

цыйны ў падобных выпадках вядучы — гэтую ношу на сябе ўзяў тэатральны крытык В. Ракіцін — на радасць удзячнай зале арганізатары вечара адышлі ад схемы ў яго правядзенні. Па сутнасці адбыўся дыялог драматурга з прысутнымі. А. Дудараву, не чакаючы заканчэння афіцыйнай часткі, адказаў на дзесяткі пытанняў.

жысэр М. Міхалкоў, які пачынае экранізацыю п'есы «Парог». Некаторыя моманты асабіста сустрэч і кантантаў прыгадаў У. Някляеў — сапраўдная драматургія гэта і паэзія своеасаблівага гучання. Творчы воблік А. Дударавы стаў больш поўным дзякуючы таму, што былі паказаны ўрыўкі з фільмаў. У адным — «Ко-

НА МОВЕ ЎЗАЕМНАСЦІ

падлінах — дакладныя звесткі, як вядома, дае часопіс «Тэатр» на схіле кожнага года — А. Дудараву на сённяшні дзень зававаў прызнанне глядачоў, а перад гэтым, зразумела, рэжысёраў-пастаноўшчыкаў, добрай паловы тэатраў Савецкага Саюза. Асаблівай папулярнасцю нарыстаюцца «Радавыя», нягледзячы на аўдыторыю збіраюць спектаклі па п'есах «Вечар», «Парог», ды і такія творы, як «Выбар» і «Узлёт», належаць да глыбока актуальных, сугучных сённяшняму дню.

Удзельнікі творчага вечара лаўрэата Дзяржаўнай прэміі СССР і прэміі Ленінскага камсамола і камсамола Беларусі А. Дударавы, які ў мінулы чацвер у мінскім Палацы культуры чыгуначнікаў імя Ільіча праводзілі Мінская гарадская арганізацыя таварыства кнігалюбаў і абласны інтэлігенталь — як тыя, хто гаварыў пра творчасць калегі, так і шматлікія глядачы, а зала была так перапоўнена, што сапраўды, як кажуць, яблык не было дзе ўпасці — і спрабавалі разабрацца ў сярэдзі гэтай папулярнасці аднаго з самых вядомых на сённяшні дзень савецкіх драматургаў.

І хоць на вечары быў трады-

адказаў і ўсуп'ез, і жартам, чытаў Кандрата Крапіву.

На мове ўзаемнасці вялася гаворка аб месцы і прызначэнні тэатра ў сучасным грамадстве, аб неабходнасці напісання для яго яркіх, па-сапраўднаму актуальных, высокаіздэйных і высокамастацкіх твораў. Феномен А. Дударавы, вядома, і па чаўся якрэз з усведамлення таго, што патрэбна сёння тэатру. Усведамлення, падмацаванага талентам, анцёрскай інтуіцыяй — не будзем забываць, што ён выпускнік Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута. Пра гэта гаварылі і В. Ракіцін, і В. Басаў — яму пашчасціла стаць дыпломны спектакль аднакурснікаў А. Дударавы па п'есе свайго таварыша, і галоўны рэжысёр Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы В. Раеўскі, які не пабаяўся прызнацца, што кантакт праслаўленага калектыву са славытым цяпер драматургам быў наладжаны не адразу.

Кінарэжысёр І. Дабралюбаў глядзеў і ў перспектыву — разам з А. Дударавым яго чакае цікавая праца над фільмам, у аснову якога будзе пакладзена п'еса «Вечар». Дарэчы, зацікавіўся драматургіяй А. Дударавы і вядомы савецкі кінарэ-

ла — ён з'яўляецца аўтарам сцэнарыя. У другім — «Купальская ноч», створаным паводле твораў народнага песняра Янкі Купалы, выступай і сцэнарыстам, і выканаўцам ролі Паэта... А колкі радасці прынесла кожнаму з удзельнікаў вечара сустрэча са спентаклямі, пастаўленымі на купальскай сцэне! Анылі фрагменты з «Парога», «Вечара», «Радавых»... Цэлае сувор'е майстроў дарылі свой талент глядачам. У ролях былі заняты народныя артысты СССР Г. Манарава і В. Тарасаў, заслужаныя артысты БССР А. Дзянісаў, П. Дубашынскі, У. Кудрэвіч, А. Рышковіч, В. Філатаў, артысты Г. Бальчуская.

Не адну гадзіну працягвалася сустрэча, якая яшчэ раз засведчыла тое, якой вялікай папулярнасцю карыстаецца ў глядачоў ды і чытачоў таксама — многі змаглі атрымаць з аўтаграфам кніжку прозы «Святая птушка» — творчасць А. Дударавы. Яна, сцвярджаючы высокія ідэалы, не прымірымаецца да зла, няшчырасці, служыць і вялікай справе міру. Тым больш радасна, што збор ад продажу білетаў пералічаны на рахунак Савецкага Фонду міру.

М. ЗЯНОВІЧ,

СВЕТ МАЛОЙ КНИГІ

У Палацы культуры Белсаў-профа працавала выстаўка мініяцюрнай кнігі, арганізаваная пры ўдзеле Рэспубліканскага добраахвотнага таварыства аматараў кнігі. На ёй было прадстаўлена больш за 500 кніг. Асабліваю цікавасць выклікалі калекцыі культасветработніка В. Барысевіча, інжынера А. Кузінца, педагога А. Школьнага і іншых калекцыянераў.

У раздзеле «Партыя — розум, гонар і сумленне нашай эпохі» экспанаваліся «Маніфест Камуністычнай партыі» К. Маркса і Ф. Энгельса, асобныя выданні «Аб працоўнай дысцыпліне», «Задачы саюзаў моладзі», «Аб пралетарскай культуры» У. І. Леніна, «Ленін — рэдактар і арганізатар партыйнага друку» Н. К. Крупскай, «Статут КПСС».

А гэтая кніжка самая маленькая ў сусветнай Ленініане — памер зборніка «Уладзімір

Ільіч Ленін» усяго 16x11 мм.

Падоўгу затрымліваліся наведвальнікі ля кніжкі «Якуб Колас», экзэмпляр якой пабываў у космасе з 24 мая да 26 ліпеня 1975 года на борце касмічнага карабля «Салют-4», пілатуемага лётчыкамі-касманautaмі П. Клімуком і В. Севасцяняным. На форзацы зборніка П. Клімук напісаў: «Там, у прасторы сусвету, асаблівым сансам напаяўлілася бессмяротныя словы:

«Мой родны кут,
як ты мне мілы!
Забывць цябе
не маю сілы!»

Прыемна, што экспанаваліся кнігі беларускіх выдавецтваў, такія, як «Янка Купала», «Якуб Колас», «Песня пра зубра» М. Гусоўскага, «Святлынь» Н. Гілевіча, «Тарасова доля» Я. Купалы і іншыя.

І. БЕРЦУК.

СІМФОНІЯ... У ЦЭХАХ

Брэсцкі электрамеханічны завод нездарма называюць музычным прадпрыемствам. На працягу многіх гадоў тут дзейнічае навукова распрацаваная сістэма функцыянальнай музыкі, якая дае станоўчы эфект у стварэнні добрага маральнага клімату ў калектыве, садзейнічае павышэнню вытворчых паказчыкаў. Рабочых у пачатку абедзёно змен сустракаюць на ля праходнай бадзёрыя мелодыі. Рэгулярна па агульназаводскаму радыё транслююцца праграмы «Для вас», «Навінкі

фанатэкі», «Віншаванні сяброў».

Далейшае павышэнне маральна-псіхалагічных умоў працы мае мэтай укараненне новай формы прымянення функцыянальнай музыкі з элементамі музычна-інфармацыйнага вясчання. У перспектыве ў кожнага рабочага ў цэху з'явіцца навушнікі. Мелодыі бадзёрыя, рытмічныя будуць чаргавацца са спакойнымі. Неабходная ўвага надаецца класіцы.

М. МІКОЛЬСКІ.

КЛУБ ЗАПРАШАЕ

У клубе МВА імя У. І. Леніна адбыўся канцэрт з удзелам вядомага літоўскага джазавага музыканта Г. Абаруса. Гэта — адно з планавых мерапрыемстваў Мінскага клуба аматараў джаза.

У плане яго сёлетняга сезона цыкл з шасці канцэртаў, у якіх выступяць як музыканты клуба, так і калектывы Аб'яднаных музычных ансамбляў. Мінскія аматары джазавай музыкі сустраюцца з інструменталістамі і ваналістамі з Прыбал-

тыкі. Спецыяльна для выступлення ў клубе праграму з ілюстрацыя джаза і інструментальнай музыкі беларускіх кампазітараў рыхтуе Канцэртна-эстрадны аркестр Мінскага дзяржаўнага цырка. Гасцямі клуба будуць музыканты, што выступяць у канцэртах філарманічнага абанемента «Панарама савецкага джаза». Мярнуецца і тэматычны паказ фільмаў. Дзевяты сезон работы клуба мае быць цікавым.

Д. РЭСКІ.

КНИГАПІС

А. ЗАРЫЦКІ. За словамі падарункаў. Успаміны, крытычныя артыкулы, нарысы. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1985.

Кніга «За словамі падарункаў» А. Зарыцкага складаецца з трох раздзелаў: «З далечы гадоў», «Заўвагі аб прачытаным» і «Нататкі пазна-перакладчыка».

У першы ўвайшлі ўспаміны пра М. Лынькова, Н. Чорнага, А. Куляшова і іншых, з кім давялося не толькі сустрапацца, а і доўгія гады сябраваць.

У другім — назіранні і роздум пра творчасць такіх выдатных паэтаў, як Е. Лось і А. Пысін.

Вялікі і разнастайны апошні раздзел. А. Зарыцкі вядомы чытачу як паэт і як добры перакладчык. Шмат гадоў аддаў ён гэтай рабоце, немалы ўклад унес у скарбонку мастацкага перакладу з іншых моў на беларускую.

Кніга «За словамі падарункаў» засведчыла, што ў асобе А. Зарыцкага мы бачым цікавага і ўдумлівага чалавека, мемуарыста, памяць якога захавала вельмі адметныя і яскравыя старонкі з гісторыі літаратурна-грамадскага жыцця Беларусі.

Г. А. БАРТАШЭВІЧ. Беларуская народная паэзія веснавога цыкла і славянская фальклорная традыцыя. Мінск, «Навука і Тэхніка», 1985.

Даследаванне гэтае, хоць і прызначана для спецыялістаў у галіне фальклорыстыкі і этнаграфіі, а таксама студэнтаў ВДУ, будзе не менш цікавым і карысным для чытачоў, якія займаюцца вывучэннем беларускай культуры.

Пытаннем народнай абрадавай спадчыны сёння надаецца асабліва ўвага. Новыя савецкія абрады, якія набываюць усёбавога распаўсюджвання на вёсцы і ў горадзе, абпіраюцца перш за ўсё на тое лепшае, што дайшло да нас ад мінулых часоў. Гэтае лепшае не трэба забываць.

Значэнне вясны ў дзейнасці чалавека цяжка пераацаніць. Гэта пара пачатку галоўных работ селяніна — ворыва, сяўбы, выган на пашу жывёлы. Вясна як у старажытнасці, так і ў нашы часы — гэта тая пара, калі закладаюцца асновы будучага ўраджая.

Тым яшчэ цікавае гэтае манаграфія, што ў ёй выкарыстаны шматлікія публікацыі дзяржаўна-адукацыйнага і савецкага часу, а таксама архіўныя матэрыялы, сярод якіх значнае месца займаюць экспедыцыйныя запісы, зробленыя супрацоўнікамі сентара параўнальнага вывучэння народнай творчасці славян Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР.

В. АСТРАВЕЦКАЯ.

ДАЎНЯЕ жаданне беларускага чытача сустрача ў сучаснай прозе з кароткім раманам у пэўнай ступені задаволена «Сачыненнем на вольную тэму» Анатоля Кудраўца. Гэта першы раман нашага вядомага празаіка, Хемінгуэй, Алеша, Чорны, Фадзеў, і не толькі яны, свае першыя пераважна эмацыянальныя раманы напісалі прыкладна ва ўзросце 27 год. Такі ўзрост апраўдваў эмацыянальнасць. Пад час вучобы ў Літаратурным інстытуце я пазнаёміўся быў з вуснай рэгламентацыяй, згодна якой стварэнне першага рамана павінна прыпадаць на гэты, скажам так, «юны» пісьменніцкі век. Кудраўцу — п'яцьдзесят і ён, як бачна, парушыў наіўную рэгламентацыю нейкага літінстытускага юнака, улюбёнага ў магію лічбы 27. І тым не менш у гэтым міжвольным «парушэнні» ёсць свая неадольная заканамернасць, бо Кудраўцом на-

сказаў, прасякнутых неспакоем і прадчуваннем блізкай бяды... «Недзе за бліжэйшымі кустамі нібыта мілгануў шэры цень. Ігнат падумаў, што гэта нехта з мужчынаў. Можна, як і ён, выбраўся з касой. Але як толькі Ігнат падышоў бліжэй, цень рашуча ступіў з-за куста. Гэта быў нямецкі салдат з аўтаматам у руках.

— Цурук! — весела, відаць, радуючыся ўражанню, якое зрабіў сваёй нечаканасцю, загадаў ён і кінуў галавой на сяло.

— Я касіць... траву касіць, — Ігнат паказаў касу і павёў рукамі так, як гэта робяць, калі косяць.

— Цурук! — цяпер голас быў грубейшы. Ігнат павярнуў назад на соткі. Салдат ішоў за ім...»

Гэта не тое неабавязковае суседства фраз, на якое аж залішне багатая апошнім часам беларуская раманная фактура,

адзін ад аднаго кадраў. Для прозы, мусіць, гэтая незалежнасць не зусім абавязковая, і «блізкія» сцэны, кампазіцыйна залежныя адзін ад аднаго вобразы, могуць ствараць сама нечаканя жыццёвыя і мастацкія высновы.

Так у рамане сцэны палявання на ваўка, на качку і на кабану праз асобу Ігната Сцяпанавіча з'яднаны паміж сабой, а ў кампазіцыйна-мантажным выйленні кожная з іх увасабляе крайнюю мяжу, якой чалавек павінен трымацца ў сваім дачынненні да прыроды.

Запаволенасць першых старонак рамана знарочыстая. Кудравец нібы пакеплівае з аматараў вострасюжэтай прозы, напружанне якой выходзіць не з глыбіні самога стылю, а спаўзае з макукі дэтэктыўна-завоўстрайнай падзеі. Стыль «Сачынення на вольную тэму» дышае неспакоем і рухаецца неспакоем, якім прасякнуты ад самых

гінальнай думкі, а толькі за кошт зрокавых апісанняў, то пафас, вядома, страчвае тую пэўнасць, а г. зн.: чарговая эпапея памірае ўжо пры нараджэнні.

Клопат сённяшняга дня ў плыні разарванага сюжэта — вось тая ўсвядомленая сістэма, якая дапамагла Я. Брылю напісаць «Ніжнія Байдуны» і «Золак, убачаны здалёк». Відавочна тое, што ў «несюжэтных» апавесцях Я. Брыля ёсць сюжэт, калі не традыцыйна разумець паняцце сюжэта, а зыходзіць з меркавання, што развіццё мастацкай думкі, рэалізавае праз стыль, і ёсць сюжэт, у якім нараджаецца новы змест.

Майстэрства Кудраўца не вонкавае, і трэба мець вялікую ўвагу, каб у час спынення эстэтычным перажываннем на прыхаванай іскры добра падрыхтаванага і добра здзейсненага мастацкага эфекту. Строгая апаўдальнасць выносіць з глыбіні тэксту выразную ў сваёй псіхалагічнай значнасці дэталю, сэнс якой набывае выключнае значэнне ў адлюстраванні складанай сітуацыі.

Леанід ДРАНЬКО-МАЙСЮК

Спрэчка з нотамі ФАБЭРАМ

пісаны не эмацыянальны ў грунце сваім твор, а раман-роздум, калі хочаце, пра свае паўвека... І гэтая асабовая роздумнасць не выпадкова падкрэсліваецца эпіграфам з Дзюль Іеш і нават новай назвай «Посеять жито...» Пад такой назвай раман надрукаваны ў 12 кніжцы часопіса «Новый мир» за мінулы год. Спадзяёмся, што і ўсесаюзны чытач з эстэтычнай для сябе прыемнасцю адзначыць, што ў рамане Анатоля Кудраўца няма празмернага, ёсць толькі неабходнае, а таксама жыве неспакой, як дадатковая тэма, як нябачная дзейная асоба. Неспакоем спадарожнічае размоўна-апавядальнаму ладу рамана, не дае паслабнуць нашай увазе нават тады, калі стыльвае дыханне запавольваецца, адкрываючы нязвычайна яшчэ пласт чалавечай псіхалогіі.

Пад знакам неспакою праходзіць жыццё Ігната Сцяпанавіча. Аднак сам Ігнат Сцяпанавіч не згодзіцца з гэтым, бо ён аднойчы ўжо сказаў: «...няма нічога страшнага на гэтым свеце». І пра нейкі там неспакой няма чаго весці гаворку. У такім сцвярдзэнні выявіліся прычына-разважлівыя адносіны да жыцця, і яны прадвызначылі сціславыя стыль «Сачынення на вольную тэму».

Калі й сапраўды на свеце няма нічога страшнага, то блізкую сустрачку з ворагам можна намаляваць, не карыстаючыся выклікамі, г. зн., пакінуць па-за ўвагай падманнае эмоцыі, а таксама буйны план — калі вочы трэба распяляць уяўным гневам, а рукі свайго героя прымусіць да хрусту сціскаць касільна.

Галоўнае, сфакусіраваць у кадры двух маладых мужчын (аднаго са зброяй, другога з касой), не зрабіўшы на «гнёўныя вочы» і «сціснутыя рўкі», а контурына высвечыць постаці, і сцэна тады набудзе сімвалічны сэнс. Кажучы мовай кіно, для такой сцэны найбольш прыдатны сярэдні план. Яго мы і адчуваем праз выразнасць

калі пэўныя прадстаўнікі буйной формы праз сваё празмернае імкненне да пуставатай эпапейнасці страцілі адчуванне жанру рамана як сістэмы арыгінальнага мыслення.

Раман Кудраўца пабудаваны на сціслай унутрыстылявай спружынасці, калі сказ, яднаючыся, а больш дакладна сказаць, сутыкаючыся з другім сказам, стварае раптоўнае напружанне, абуджае чытацкі неспакой і не пазбаўляе тую ці існую драматычную сцэну адзінай, выверанай, няхай сабе і страшнай логікі...

«Іхні вагон быў у галаве цяніка, і цяпер яны беглі ў хвост, пераскокваючы праз людзей, мяшкі, лясенкі... Людзі са страхам пазіралі на двух ненадзвычайных, што беглі па вагонах.

Цягнік ішоў у полі. Прамільгнула маленькая рачулка, колы вагонаў глуха прабарабнілі па нейкім мосціку, і тут да Ігната далаецца адчайны Полны крык. Азірнуўся: цягнік набліжаўся да моста праз раку.

— Лажысь! — крыкнуў Ігнат дзецюку, падаючы на дах вагона. Азірнуўся назад: на цягнік напыльвалі чорныя кроквы моста...»

Кінематаграфічная выразнасць стылю не выпадкова, а якраз адметнасць кудраўцоўскай прозы. Кінематаграфізм вымагае надзвычай вострага зроку і дасканалага паэтычнага слыху. Патрэбна адразу схопіць позірк, пачуць сціслы сказ, што заключае ў сабе завершаную сцэну, і пакуль гучанне таго сказу не аціхла, неабходна ў той жа музычнай танальнасці пачуць наступны сказ. Гэтыя дзве сцэны, два нечаканыя ўражанні ствараюць адзін мантажны план і нараджаюць новую думку.

Мантажны план у літаратурным выйленні, вядома, цалкам не можа супадаць з тэхнічнай кінамантажам. Сяргей Эйзенштэйн, прапрацоўваючы сваю славетную тэорыю, прыйшоў да высновы, што ў кіно кожная новая думка ўзнікае ад сутыкнення незалежных

розных псіхалагічных з'яў і ўзбуйненых да сімвалічнай запамінальнасці вобразаў: ад сякера Стасы Мастоўскага, які бароніць свой хутар, да аўтамата таго ж Стасы, ужо сімвала несправядлівасці; ад згадкі пра машынны двор на пачатку рамана да самотнага лётчыка ў халодным бязмежжы неба...

Напружанне стылю надае лагічную еднасць знарочыста разарванаму сюжэту рамана. Перад намі разгортваецца вялікае па часе і, па сутнасці, эпічнае ў прасторавым вымярэнні жыццё. Яно падаецца і праз успаміны Ігната Сцяпанавіча, і праз ягоныя дасціпныя развагі, што здзенню працу. Прыём разарванага, або, скажам, неабавязковага сюжэта дае магчымасць ажывіць былое інтанацыямі сённяшняга дня. Гэтага, дарэчы згадаць, пазбаўлены раманы, падпарадкаваныя ўціску ханікальнага развіцця падзей. Празмерна абцяжараныя рэаліямі нядаўняга мінулага, яны не вырашаюць надзменных праблем сучаснасці.

Кудравец сваім раманам паказаў, як можна «навелістычна» распрацоўваць эпічны матэрыял, разбураючы не заўсёды эстэтычна апраўданую ханікальную строгасць.

Нам бачыцца, што раман самай бліжэйшай будучыні прыйдзе да навелістычнай сцісласці, бо тая сцісласць якраз і дае мастаку магчымасць у адным прасторавым накірунку высвечыць мінулае, прадбачыць будучае і бачыць самыя асноўныя праблемы ў цяперашнім жыцці. А чытач, пра якога ніколі не трэба забываць, прыхільна сурэне лакалізацыю раманнай фактуры, бо ён, на нашу думку, стаміўся ад вялікіх аб'ёмаў.

Таму лібі раз мне хочацца сказаць сабе і маім сябрам, маладым пісьменнікам, што мастацтва заўсёды патрабуе пэўнасці. Без пэўнасці, ужо як эстэтычнай катэгорыі, не можа існаваць пафас твора. Звычайна, пафас выяўляецца характарам героя. Але калі гэты герой вандруе з адной кнігі ў другую і развіваецца не за кошт ары-

Вось Стась Мастоўскі і Любомир завіталі да Ігнатавай хаты. Напружанне адчуваецца ва ўсім — і ў гаворцы Марыны да аднаго з іх, і ў тым, што яны праз адкінутую фанеру на акне забіраюць харч, і нават у тым, што ўзброеныя, але паводзяць сябе мірна, у хату не лямца. Але нішто так не ўзрушыць нас, нават і чаканне Ігната з набітай стралябай у прасценку паміж вокнамі, як сам фінал сцэны:

«Чалавек адступіў ад акна, потым вярнуўся, падняў са снегу фанеру, прыладзіў яе на старое месца і ўжо тады пайшоў да варот».

Бачыце, былі паліцэйскі, тудыючы ў лесе, можа быць і па-сялянску клапатлівым. Ён нібы баіцца, каб дарэшты не выступзілася хата.

І наш чытацкі неспакой, як і наша ўвага, узрастаюць і недзе мы забываемся на сваю пачобную ролю чытача і разам з Ігнатам Сцяпанавічам заходзім праз пасечаныя кулямі дзверы ў Міколкаву хату.

Спружыністая, строгая апавядальнасць рамана адкрывае ў сабе нейкую новую псіхалагічную перспектыву. І мы з асаблівым пацудзім слухаем нападоханага Любомира.

«— Карабін мой там, за печу... У ім чатыры патроны, правецце.— сказаў Любомир, звяртаючыся да лейтэнанта.

— Якая розніца, колькі там патронаў?»

— Чатыры... а дзевяць тут, у кішэні... Мне іх выдалі разам з карабінам, у сорок трэціх. Пятнаццаць. Яны былі ў мяне ўсю вайну. І толькі цяпер, у лесе, адзін раз стралялі з карабіна. Страляў ён, у гэтага, як яго... Але я перабунтаваў...— Любомир кінуў на печ. — А другі раз, сёння, страляў я, у яго...»

Гаворка Любомира з лейтэнантам пра пятнаццаць патронаў, — яе б хапіла на асобны твор пра пакалечаны абставінамі чалавечы лёс.

Ліна Гроў — фолкнеруўская геранія з рамана «Святло ў жніўні» — пераканана, што калі нараджаецца дзіця, сям'я павінна сабрацца разам пад адным дахам. Так жадае сама прырода. Пачатак новага жыцця аб'ядноўвае раскіданую сям'ю. Думка, што сям'ю стварае, або аднаўляе дзіця (згадаем «Лёс чалавека» М. Шолахава альбо «Вяртанне» А. Платонава), набывае і ў Кудраўца свой арыгінальны зыход.

Лёнік пайшоў па скалечаных вайной дарогах шукаць бацьку. Вялікая справядлівасць жыцця і мастацкая глыбіня ў тым, што ён знаходзіць Ігната. Вочы ў хлопчыка, заўважае пісьменнік, як у дарослага, і словы да бацькі такіх ж. Ён просіць, каб той не біў маму. Вайна мінула, і калі ўжо ўсе засталіся жывыя, то нішто не павінна разбурыць сям'ю.

(Заканчэнне на стар. 6).

СПРАДВЕКУ квітнее ён на беларускіх палетках, выгледваючы сінім вокам з жыта як напамінак, што не хлебам адзіным жывы чалавек. Яго някідкае, далікатна-здумнае характэрнае стала сімвалам духоўнага вобліку Беларусі. «Знак васілька» — гожа яго адбітак ляжыць на ўсёй беларускай паэзіі. Але ёсць паэты, чые лёсы, творчыя памкненні асабліва ярка ім пазначаны. Вядома ж, гэта Максім Багдановіч, які стварыў акаліцавае кветкі духоўны арэол «высокай красы», эмацыянальнае поле вялікага напружання, што выраменьваецца і зараз. З вобразам васілька глыбока і моцна звязана паэтычнае светаадчуванне Уладзіміра Жылкі, а ў сучаснай паэзіі, як мне здаецца, найбольш творчасць Ніны Мацяш, якая не выпадкова напісала: «І каласуе маё поле пад горнім знакам васілька».

«Знак васілька», які збліжае паэтаў розных часоў, талентаў і лёсу, — гэта, думаецца, перш за ўсё высокая духоўнасць, абвостраная цяга да ідэалу.

Ніна Мацяш — адна з нямногіх паэтэс, цэнтрам творчасці якіх, у тым ліку і ў лірыцы кахання, сталі не толькі перыпетыі душэўнага, эмацыянальнага жыцця «жыцця сэрца» колды праблемы жыцця духоўнага. Чалавек у самоце і між людзьмі, яго падабенства і адметнасць, хуткаплынасць часу і незаменная каштоўнасць кожнага лёсу — гэтыя пытанні ўзнікаюць у ёй у форме засяроджанага роздуму, то ў парываўнай споведзі, то ў казачнай алегорыі пра мураша, які вучыць «такім, як сам, кажніоткім даражыць». «Прыпыні на хвіліну, Чалавек, прыглушы машыну вечнай спешкі», — зноў, у новай кнізе заклікае паэтэса задумацца пра складаныя праблемы сучаснасці, пра месца чалавека ў прыродзе, у сусвеце, каб мы, адкінуўшы дробязнае, выпадковае, неістотнае, адшукалі нарэшце сябе — Чалавека».

«Як захавачь суадпаведнасць пытанням нашым і адказам?», «Што ёсць сэнс?» — гэтыя і іншыя, здавалася б, даволі абстрактнага, адцягнутага пытанні для Н. Мацяш далёка не рытарычныя. Яны ставяцца і правяраюцца ўласным жыццём, ад іх вырашэння залежыць асабісты лёс, яны ў поўным сэнсе выпактаваныя, аплачаныя душэўным запасам.

У кнізе вершаў «Жнівень» асабліва праявіліся ўласцівыя паэтэсе ўнутраныя канцэнтраванасць і засяроджанасць, годная стрыманасць тону, дысцыпліна эмоцый — тое, што мы называем адзнакамі творчай сталасці. Але за знешняй стрыманасцю тону віруе страснае, парывае паэтычнае пачуццё. Стрыманасць і раскаванасць, духоўная дысцыпліна і парыванасць — гэтыя процілегласці ўзыходзяць да яшчэ больш глы-

бінных антыподаў — эмацыянальнага і рацыянальнага, розуму і сэрца. Лірыка Н. Мацяш — драматычная гісторыя іх барацьбы. У нялёгкім змаганні выпрабавваюцца жыццёвыя кашткі лірычнай гераніі, «трывушчасць» яе сэрца, рэзервы маральнай сілы і мужнасці. Асабліва напружаны паядынак розуму і сэрца, свабоды і накіраванасці адбываецца ў лірыцы кахання. Ён ідзе з папераменным поспехам, бо часам і перамога розуму над пачуццём абарочваецца паражэннем, а паражэнне, безаглядная вернасць

пераадолення прорвы прасторы і часу, адчужанасці і непаразумення між людзьмі: «Гэта й нашай лучнасцю няўзнак на зямлі пагода высвітае!» Мабыць, таму ў інтымнай лірыцы паэтэса не засяроджваецца на асабістым, канкрэтна-біяграфічным. Надаючы першы імпульс вершу, яно працягваецца на ўсеагульнае, быццёвае. Тут амаль няма бытавых прыкмет і рэалій (памятаеце славуце ахматаўскае: «Я на левую руку надела перчатку с правай руки?»), дзеянне разгортваецца на шырокім, як бы касмічным фо-

кі спектр пачуццяў, жыццёвых калізій, праблем, і імкнецца пашырыць дыяпазон сваёй лірыкі, павялічыць жыццёвы абсяг — «цэлы свет працяжна змесціць паміж усмешкай і слязой». Гэта адчуваецца ў многіх вершах зборніка і асабліва — у «Паэме жыва».

Паэма, не вельмі традыцыйнай формай, арганічна ўвайшла ў беларускую нацыянальную традыцыю. У ёй выяўляецца нацыянальнае светаўспрыманне, разуменне жыцця і смерці, якое ідзе сваімі каранямі ў язычніцкую даўніну і адгукаецца ў

над чалавецтвам, над самім жыццём. Жывыя і мёртвыя ўнесены ўжо некім у спіс эрэтэка, алагізм і бесчалавечнасць якога ў самой назве: «Там адзначаны, хто падлягае знішчэнню. Хто жывы, ды ўжо гэта не мае значэння». І мёртвыя як бы наоў паміраюць разам з жывымі, калі знікае жыццё ўвогуле, іх працяг, памяць аб іх. Таму вечная, трагічная тэма жыцця і смерці паварочваецца новым ракурсам:

Росны дол абдымкі раскіне,
І ступлю я ў ростул Вечнай
Брамы
З краскай той, што мама рвала
мне,
З тою песняй, што яна спявала,
Толькі б ведаць, толькі ведаць
мне б,
Што жывы і свет, і жытні хлеб.

Асноўны мастацкі прыём стварэння вобраза ў паэзіі Н. Мацяш — сімваліка. Сімвалічныя метафары, параўнанні адным краем змацаваны з фальклорнай вобразнасцю, другім — з набыткамі кніжнай культуры, у прыватнасці з паэтыкай сімвалістаў: «маркота раскусцілася, бы ўпарты, чэпкі плюшч», «запознаю дзікаю ажынай узаемнасць наша дзёрзка расцвіла», «тваё нікаватае прызнанне — зялёны ветах у маёй спякоце». У сістэме вобраза-сімвала абстрактныя паняцці як бы ззямаюцца, набываюць канкрэтныя прыкметы, жывую цеплыню, часам становяцца амаль фізічна асязальнымі: «Неасцярожна ўзіміш галаву» і паявечыцца аб беспрасветнасць. Абстрагавана-духоўнае і прадметна-рэчывае развіваюцца, разгортваюцца ў цэлую карціну, надаючы рух і дыханне вершу: «Дзе ты, даўняя любасць, бела корань душы, глей самотнасці грубай дзёрзка разварушы». Сімвалічны вобраз, карціна дзюкуючы сваёй шматзначнасцю ў сканцэнтраваным выглядзе перадаюць цэлую жыццёвую драму (верш «Пасля шторму»). Паводле народнай традыцыі адухаўляючы, уасабляючы Надзею, Шчасце, Смутак, Наканаванасць, паэтэса стварае і своеасаблівыя, толькі ёй уласцівыя вобразы-сімвалы — напрыклад, Белае і Чорнае возера.

Але часам вобразы не выходзяць на рэальнасць, замыкаюцца ў сферы сімвалічна-абстрактнага, чыста рэфлексійнага: «калі б у непрыманні зла душа змагарна не ўрасла ў заўтрае надзей бяссмерцем». Такая празмерная часам абстрагаванасць стварае разрэджаную атмасферу, дзе не хапае фарбаў, гукаў і пахаў жыцця. Зрэшты, мы так звыклі ў нашай паэзіі да традыцыйнай рэчыванасці, пластычнасці, што хутчэй прымам лішак не, чым недахоп. Таму, жадаючы паэтэса больш арганічнага спалучэння высокай духоўнасці з канкрэтнай рэчыванасцю, пластыкай, «васількоў» з «каласкамі», не будзем забываць, што гэта — ідэал, наблізіцца да якога ўдалося ў нашай паэзіі, бадай, толькі М. Багдановічу. Але ж нездарма паэтычнае поле Н. Мацяш каласуе «пад знакам васілька»...

Тамара ЧАБАН.

Пад знакам васілька

пачуццю — перамогай. Лірыка Н. Мацяш пранізана высокай тугой па гармоніі розуму і сэрца, ідэальнага і зямнога, гармоніі, якую ўвасабляе вобраз васілька ў жыццё («Абступіце мяне, справы, атачыце, каб не помніць, як крычаць валожкі ў жыццё»).

Драматычная гэта калізія, пераходзячы з кнігі ў кнігу, раскрываючыся ўсё новымі нюансамі, між тым не-не ды і здасца вычарпанай, асабліва калі героі як бы любуюцца сваёй сілай волі, самавалоданнем, знярок ходзячы на грані далікатнай стрыманасці і раскаванасці пачуцця.

Пад крылом усвядомленай сілы,
Што пануем усё ж над сабой,
Бесклапотна прамовіцца «мілы»,
І ўсуп'ёз не ўзьядзецца табой.

Але ў падтэксце верша, за гэтай вымушанай «роляй» — сапраўднае пачуццё, ненайграныя горчы і боль. Лірычная геранія не дазваляе сабе гульні, пераўвасаблення, перасмейвання. Элемент артыстызму, самаіроніі, усмешлівай раскаванасці, які ў поўнай меры праяўляецца, напрыклад, у інтымнай лірыцы Д. Бічэль-Загнетавай, у Н. Мацяш зведзены да мінімуму. Тут усё на поўным сур'ёзе, а калі і з'яўляецца ўсмешка, то часцей горка-іранічная: «Не будзем сумня, Не варт. Перавядзём усё на жарт». І гэта, як мне здаецца, не выпадкова. Каханне ў яе паэзіі — не толькі пошук асабістага шчасця (хоць і гэта важна), а ў першую чаргу пошук справядлівасці, ісціны, дабра, сэнсу чалавечага існавання:

Цені ў кутках, як блакітная вярта...
Сёння мы ў шчасця ў гасцях,
Можна, адзіна цяпер мы і варты
Жыцця.

Пачуццю надаецца ўніверсальнае, усеахопнае значэнне як сродку набліжэння да ідэалу,

не. Вось як, напрыклад, адбываецца сустрэча з каханым:

І бледнай зорні вастрыж
У сэрца самае ўпілося!
І знікла навалач слаты,
І загула, як прорва, просінь,
Куды мяне зноў рынуў ты!

Сваім лёсам і сэрцам правяраючы агульнавядомыя ісціны («А немагчымага няма», «З вачэй даюць — і з сэрца прэч»), паэтэса, з другога боку, тым высновы, да якіх прыходзіць праз уласны вопыт, правярае на ўніверсальнасць, падсвечвае ўсеагульным. І часам прывільнае і маральнае ў канкрэтным выпадку на шырокім абсягу жыцця абарочваецца сваёй процілегласцю. Самаахварнасць, строгасць і дысцыпліна пачуццяў, стаўшы ўніверсальным законам, ці не зрабілі б чалавека ладобным «чорным зорам, звышмагутным, тым, з каторых і праменьчыку не вырвацца», — задумваецца паэтэса.

Шлях да кахання ў яго высокім, ўніверсальным разуменні нялёгка і драматычна: «Сулладзе душ пакутна творым». «Знак васілька» не правярае бясхмарнасці лёсу, бо ў яго носыбітаў абвостраная чуйнасць да чужога болю («Усе плачы сыходзяцца на нас») і найвышэйшыя, максімальныя патрабаванні да сябе:

А ты не маеш права на сумненне,
На, стому духу,
Не маеш права ты ў нявер'і горкім
Шукаць прычалу, —
Не прабачаюць здраду нашы зорні,
Не прабачаюць.

У новым паэтычным зборніку Н. Мацяш у параўнанні з папярэднімі менш кантрастнасці, двухпланавасці, рэзкага вагання паміж драматычнымі процілегласцямі — «з абгудленай немагаты» да «жыццядарнага збаўлення». Паэтэса разумее, што паміж гэтымі палюсамі — вялі-

ціпным — гэта непрыманне літаратурнай праграмаванасці і жыццёвай аднастайнасці. Перагорнем сотні старонак сучасных эпопей і не знойдзем каліва смеху, сапраўднага народнага гумару. Псеўдаэпічныя героі не ўмеюць смяяцца.

Інтэлігентнасць Ігната Сцяпанавіча (а гэта сапраўды так, бо што тады вызначае інтэлігентнасць, як не дабрата, сумленнасць і зычлівасць?), разуменне таго, што гармонія свету, ці кажучы проста, лад жыцця — існуе не па-за чалавекам, а ў самім чалавеку, у ягонай душы, надаючы раману Кудраўца значэнне глыбока нацыянальнага твора.

Скажам яшчэ і пра тое, што само жыццё Ігната Сцяпанаві-

ча ўяўляе сабой прынцыповую спрэчку з індывідуалізмам, з моднымі цяпер павеямі тэхнакратызму, згодна якому прырода і душа нішто ў параўнанні з дакладным розумам электроннай істоты.

Індывідуалізм, касмапалітызм і асабліва тэхнакратызм — галоўныя рысы характару Фабэра, героя рамана Макса Фрыша «Ното Фабэр». Фрыш свядома дабёў Фабэра да паражэння. Індывідуалізм, выгадаваны на прыманні ў сваім я толькі свайго я, з'ява бесчалавечная. Пра якую чалавечнасць ці маральныя і этычныя крытэрыі можна весці гаворку, калі душа хлудная да паэзіі і характэрна прыроды, а жыццё нагадвае сон, у якім усё магчыма

і ўсё дазволена, нават фізічная блізкасць з уласнай дачкой.

Фрыш не спачвае свайму герою, нягледзячы нават на тое, што ён безнадзейна хворы. Швейцарскі пісьменнік сумуе па ідэалу жывой душы і чулага сэрца. І мы таксама сумуем, бо ў нашым жыцці не так і багата Ігнатаў Сцяпанавічаў. Але яны ёсць, сапраўдныя гаспадары, існаванне якіх гістарычна абумоўлена патрэбамі нашага грамадства. Яны ёсць, і таленавітая літаратура не можа прамінуць іх. Вось пераканаўчы доказ таму — і ў сучаснай рускай прозе з'явіўся свой неспакойны і хваравіта-сумленны Ігнат Вапшчэтыкі. Гэта Іван Патровіч з чудаўнага апавесці В. Распуціна «Пажар»...

Спрэчка З НОТО ФАБЭРАМ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 5).

Герой Кудраўца запамінальны ў поўнай ступені дзякуючы і свайму літаратурнаму пахо-

джанню. У паводзіны Ігната Сцяпанавіча і асабліва ў яго мудрыя гаворкі ўплечена калабрун'ёнаўскае гучанне.

Цудоўнае ўменне быць дас-

Паэтычная спадчына Еганэса Роберта Бэхера, выдатнага нямецкага паэта ХХ стагоддзя, лаўрэата Міжнароднай Ленінскай прэміі «За ўмацаванне міру паміж народамі», не можа пакінуць аб'якавым ніводнага сапраўднага аматара паэзіі. Мала каму з паэтаў нашай надзвычай бурлівай эпохі ўдалася так арганічна спалучыць у сваёй творчасці непаўторную, пранікнёную паэтычнасць лірычнага радка з выразнай грамадзянскасцю аўтарскай пазі-

выбранай лірыкі паэта пад назвай «Вяртанне да сябе». Папулярная серыя «Паэзія народаў свету», на мой погляд, атрымала добрае папаўненне. Для гэткага сьвярджэння ёсць дзве падставы. Па-першае, як ужо адзначалася вышэй, лепшыя вершы Бэхера належаць да зала-тога фонду не толькі нямецкай нацыянальнай, але і сусветнай паэзіі. Па-другое, зборнік гэты, на маю думку, — несумненна ўдача перакладчыка Уладзіміра Папковіча.

Я адбедаваў кожную нямецкую бяду,
Я нёс з сабою векавыя пакуты,
«Больш быць, чым здавацца» — было майбэй зававеддзю.
Мой народ быў працавіты і сціплы.
І я ганарыўся, што я — немец.
Я спадзяваўся множыць — дабро майго народа,
Я шукаў глыбінны сэнс у нямецкіх словах
І любіў іх важнае гучанне.

У перакладзе У. Папковіча

Па-першае, варта было б уключыць у кнігу хоць бы адзін ці два вершы раняга перыяду творчасці Бэхера, каб даць пэўнае ўяўленне аб складаным шляху паэта — ад мадэрнісцкіх уплываў, сімвалізму і экспрэсіянізму да здабытага ў нялёгкіх змаганнях, крывёю і потам, пераканання абраць асноўным метадам сваёй творчасці метады сацыялістычнага рэалізму.

Па-другое, хацелася б звярнуць увагу перакладчыка на асобныя (нешматлікія) недакладнасці. Так, у вершы «На агароджы новабудойлі ля Крэсбрана...» (стар. 37), дзе першыя дзве з паловай строфы перакладзены дакладна і добра ў паэтычных адносінах, апошнія тры радкі ў інтэрпрэтацыі У. Папковіча гучаць:

Сягоння і камень ужо не маўчыць.
У каменным рокаце ўладна гучыць:

Даволі!

У арыгінале ж аўтар піша вядома, не пра «сягоння», а пра тое, што будзе, чаго ён жадае. Вось падрадкаўны пераклад гэтага ўрыўка:

Прыйдзе час, налі закрываць і камень,
Закрываць моцна, і гэта будзе крык:

Даволі!

Навідавоку тут перасоўванне акцэнтаў у канцавой (і вельмі істотнай!) частцы верша.

Не зусім выразнымі і месцамі, на мой погляд, занадта адвольнымі атрымаліся пераклады вершаў «Маці», «Балада пра траіх», «Магчыма...», «Парада», «Хвала творцу». Перакладчык, які ў цэлым вельмі дбайна ставіцца да перадачы рытмікі і рыфмаў паэзіі Бэхера, часам усё ж дапускае «збоі» ў рытме (1-я строфа верша «Песня аб зменах», 7-я і 20-я строфы верша «Дзіцячыя тупелькі з Любліна» і некаторыя іншыя). У вершы «Сіла паэзіі» (1) назва старажытнагрэчаскага горада Фівы чамусьці пададзена згодна з нямецкім вымаўленнем Тэбен. Можна было б зрабіць колькі заўваг аб мове асобных перакладаў. Аднак, безумоўна, гэтыя недакладнасці і хібы лёгка можна выправіць, яны не псуваюць агульнага прыемнага ўражання ад знаёмства са зборнікам «Вяртанне да сябе», ад новага добрага знаёмства з Еганэсам Р. Бэхерам, які зноў паўнагучна загарыў па-беларуску.

Лявон БАРАШЧЭУСКІ.

«ДАБРО НАРОДА СПАДЗЯВАЎСЯ МНОЖЫЦЬ...»

цы. Паэзія Бэхера з'явілася лагічным працягам лепшых традыцый класічнай нямецкамоўнай паэзіі, сусветную славу якой прынеслі Вальтэр фон дэр Фогельвайдэ і Марцін Лютэр, Еган Вольфганг Гётэ і Фрыдрых Гельдэрлін, Генрых Гейнэ і Райнэр Марыя Рыльке...

Упершыню беларускі чытач пазнаёміўся з творчасцю Бэхера яшчэ ў 20-я гады. Выдатны нямецкі паэт супрацоўнічаў тады з нашым часопісам «Польмя», адзін час быў нават замежным членам яго рэдакцыі. Вершаваныя творы, апаваданні, артыкулы Еганэса Р. Бэхера рэгулярна друкаваліся на старонках часопіса. У 1931 годзе асобным выданнем на беларускай мове выйшаў раман «Любізіт, або Адзіна справядлівая вайна». І ў пасляваенныя гады творы Бэхера не раз з'яўляліся на старонках розных беларускіх перыядычных выданняў і перакладных зборнікаў. Сярод тых, хто перакладаў іх на беларускую мову, былі такія майстры мастацкага перакладу, як Язэп Семяжон, Аляксей Зарыцкі, Пятро Бузук, Сяргей Дзяргай... Але толькі зусім нядаўна беларускі чытач атрымаў магчымасць больш грунтоўна і сістэматызавава пазнаёміцца з лепшымі вершамі Еганэса Р. Бэхера на роднай мове. У выдавецтве «Мастацкая літаратура» выйшаў зборнік

Е. Р. Бэхер. Вяртанне да сябе. Вершы. Пераклад з нямецкай У. Папковіча. Прадмова А. Клышкі. «Паэзія народаў свету». Мінск, «Мастацкая літаратура», 1985.

У. Папковіч — далёка не навочок у справе мастацкага перакладу. І ўсё ж я не пабаюся выказаць тут меркаванне, што большасць вершаў з кнігі «Вяртанне да сябе» — гэта найлепшае з таго, што да гэтага пары зрабіў Папковіч-перакладчык. Менавіта тут яму ўдалося глыбока адчуць і дасканалы перадаць самое гучанне, самую струну Бэхеравай ліры. Непатраўторны паэтычны почырк нямецкага паэта Бэхера не згубіўся пры перадачы яго па-беларуску. Пачуццё перакладчыка ў многіх кропках шчасліва спалучылася з пачуццём паэта. Гэта, відаць, — з найгалоўнейшых прычын нараджэння ўдалага мастацкага перакладу. Да ліку такіх удач у зборніку «Вяртанне да сябе» можна, на маю думку, аднесці пераклады вершаў «Смерць беспрацоўнага», «Зялёны луг», «Імкнецца сэрца да цябе...», «Сем цяжараў», «Прадвесне», «Развітанне, або Светлы спеў», «Няўжо магчыма...», «Песня новай зямлі», «Верш пра ўзрост», «І для таго», «Ён разбудзіў ад спячкі свет — Ленін», «Ужо вечарэе», ды і большасць астатніх перакладаў. Межы газетнага артыкула не дазваляюць тут прыводзіць шматрадкавыя прыклады, таму я дазволю падаць ніжэй толькі тры строфы верша «Я — немец». У Е. Р. Бэхера чытаем (літаральны пераклад):

Я — немец. Нямецкі горад
На поўдні Германіі нарадзіў мяне.
Немец я, і лёс мяне
Абраў нямецкім паэтам.

гэтыя радкі гучаць так:
Я — немец. Немцам нарадзіўся,
У горадзе ў краі паўднёвым
Так, немец я, мяне аднойчы
Абраў, каб я нямецкім быў паэтам.

І я з Германіяй адбедаваў
Бядой яе. Я горам быў спавіты.
«Без пыкі жыць!» — сабе
Народ мой сціплы быў і працавіты.

Я ганарыўся нацыяй майбэй,
Дабро народа спадзяваўся множыць.
Любіў я мову родную — у ёй
Шукаў высокі сэнс, блэжжасць, гожасць.

На маю думку, змест і настрой верша перададзены тут адмыслова, у сваім непарыўным адзінстве. Пры гэтым перакладчык не абвінаваціў у «літаралізме», бо пераклад верша гучыць натуральна, ненатужна і сапраўды па-беларуску. І гэтыя якасці ўласцівы, як я ўжо казаў, пераважнай большасці перакладаў У. Папковіча. А гэта значыць, што кніга «Вяртанне да сябе» павінна даць беларускаму чытачу дастаткова поўнае і несажонае ўяўленне аб паэзіі Еганэса Р. Бэхера, а хіба не ў гэтым галоўная мэта выдавецтва, якое выпусціла гэты зборнік?

Але, вядома, якімі б дасканалымі ні былі мастацкія пераклады паэзіі, іх заўсёды можна зрабіць яшчэ лепшымі. Таму, пажадаўшы Уладзіміру Папковічу далейшага плёну ў перакладчыцкай працы, хачу ўсё ж зрабіць некалькі заўваг.

КНІЖНАЯ ГРАФІКА

Штогод выдавецтва «Юнацтва» выпускае не толькі кнігі дзіцячых пісьменнікаў, але і рытуе зборнікі «дарослых» літаратараў, адбіраючы для іх творы пра маленства і дзіцін-

ства. Сярод такіх зборнікаў — кніжка апаваданняў Барыса Сачанкі «Кошчы малін», якая адрасуецца дзецям малодшага школьнага ўзросту. Мастак А. Грубіна, прытрым-

ліваючыся сюжэта твораў, імкнецца данесці да маленькіх чытачоў сутнасць таго, аб чым расказвае пісьменнік. Малюнкi ўзнаўляюць падзеі, якія адбы-

валіся ў гады Вялікай Айчыннай вайны, а таксама знаёмляць з сённяшнім жыццём юных герояў.

Е. ДРОМІН.

ПАЭТЫЧНЫ «МОСТ ДРУЖБЫ»

Вакол польскай газеты «Чэрвоны штандар», якая выдаецца ў Вільнюсе, гуртуюцца аўтары, што жывуць у Літве і, часткова, у Беларусі. Летась іх лепшыя творы былі выдадзены ў зборніку «3-над ціхіх хваляў Віліі», які выйшаў у Каўнасе ў выдавецтве «Швяса». Прадмову да зборніка напісаў вядомы літоўскі паэт лаўрэат Ленінскай прэміі Эдуардас Межэлайціс.

У прадмове згадваецца сустрачка аўтара з польскім празаікам Яраславам Івашкевічам, у кабінце якога вісеў невялікі партрэт Адама Міцкевіча, «Гэта мост, — сказаў гаспадар, — што аб'ядноўвае нашыя народы». Традыцыям Міцкевіча, працягвае Межэлайціс, застаюцца верныя прадстаўлены ў зборніку паэты. Усе яны клапоцяцца пра «ўмацаванне таго моста», які быў закладзены над берагамі Віліі аўтарам «Пана Тадэвуша».

Узнёслы вобраз Адама Міцкевіча, Навагрудчына, дзе прайшлі яго дзяцінства і юнацтва, прывабліваюць, зразумела, многіх паэтаў, чые творы ўвайшлі ў гэту своеасаблівую анталогію. Беларускім калісцы польскага генія прысвечаны вершы Марыі Латоцкай («Дождж над Свіцязю»), «Яны ўжо не сустракаюцца», Войцеха Пятровіча («Навагрудскі асенні дзень»), Міхал Валасевіч, які жыве ў Беняконях Воранаўскага раёна і піша на польскай і беларускай мовах, паэтызуе мясціны, дзе жыла каханая Адама Міцкевіча («Марыля», «Фантазія», «Легенда»).

Апрача Міхала Валасевіча, з Беларусію звязаны таксама жыццёвы шлях Антона Кацынеля. Ён — калгаснік, жыве ў вёсцы Лужкі Гродзенскага раёна, піша пра характасто беларускіх краявідаў («Мая вёсна», «Вандруна праз палі»). У Варнянах Астравецкага раёна нарадзіўся Ян Цехановіч, чые афарызмы прыведзены ў зборніку. Эдуардас Межэлайціс назваў бурштывавымі. Трагедыі Хатыні і Пірчупіса згадваюцца як грозныя напамін у адным з вершаў Аляксандра Сакалоўскага, настаўніка родам з беларуска-літоўскага пагранічча.

Выхад зборніка «3-над ціхіх хваляў Віліі» служыць справай далейшага збліжэння польскага, літоўскага і беларускага народаў.

А. ГУДАС.

АПРАЎДВАЮЧЫ ДА ВЕР

Быць камуністам — гэта значыць яшчэ з большай адказнасцю працаваць, з'яўляцца прыкладам для іншых. Калі ж ты яшчэ з'яўляешся кіраўніком, адказнасць гэтая ўзрастае ў некалькі разоў.

Аўтар брашуры «Давер камуністаў», выпушчанай выдавецтвам «Беларусь», М. Бандарэнка раскрывае вопыт работы партыйных арганізацый рэспублікі па ўдасканаленню метадаў і форм работы з выбарным актывам, пазнавае, як з кожным годам развіваецца ініцыятыва членаў партыйных камітэтаў і бюро, павышаецца іх адказнасць.

У гэтым кірунку набыты значны вопыт у многіх партыйных арганізацыях горада і вёскі. Аўтар расказвае і пра выхаванне партыйнага актыву, павышэнне яго дзелавітасці ў абласных партыйных камітэтах.

З. ЛЯМЕСКА.

Яўгенія ЯНІШЧЫЦ

ЗОРНАЯ ПАЭМА

I.

Мой родны кут, як ты мне мілы...
Якуб КОЛАС.

Светла. Птушынай радні адгалоскі.
Травы ў прэзорай расе.
Як скарачаецца шлях мой у вёску! —
Нібыта вецер на крылах нясе.
Што там сягоння ў свеце і ў свеце:
Войны? Радзіны? Салют?
Сэрцу збалеламу ёсць на прыкмеце
Белабярэзавы кут.
Шчодро ў барозны засыпаны зёрны.
Вечнасць пульсуе быстрой.
Я развіваю дасвеце.

A зоры—

Кожная!—ветлай сястрой.
Вокнаў ліштва і варотцаў узоры,—
Край на умельцаў багат.
Свецяць на хатах фанерныя зоры—
Душы Айчынных салдат.
У гэтай зямной і зялёнай купелі,
Дзе і казюрка да сонейка мкне,
Татачка,

нагаварыцца не ўспелі!
З помніка ты усміхаешся мне.
Полем сівых перапахі і бою
Ходзіць балюча — ахоўны твой цень,
Толькі душа скаланецца ад болю:
Жыта на мінах дагэтуль расце!
Дзятлік-урач і вавёркачка рыжак,
Вецер гаркавы, як пах буякоў,
Можа,

хоць тут ані згадкі пра хіжасць
І дэмагогію спрытных дзялкоў...
Зоры лясныя і зоры азёрныя!
Цягнецца ў неба любові вярста.
Сына вязу, каб спрадвечнае, чорнае
Працы, як дзед яго, мужа спытаў.
Сцежка ў маленства віруе, вяртаецца
Між курганоў і шчымлівых бяроз.
Усё, што забылася—ўспамінаецца
І адгукаецца ў сэрцы да слёз.
Цёплымі промнямі дзень запарушаны.
Чуйнай зязюляй аклікнецца бор.

...Сад мой дзіцячы—калючая груша,
Бабка Луцзя ды сіні прастор.
Пахне аерам на сёмуху ў хаце,
Ранак стрыжэ растрывожаны стрыж.
Будзіць на золку, шкадуочы, маці:
«Ягады, дзетка, няўзгадкі праспіш».
Першым сярпачкам парэзаны пальцы,
(Доўга той боль заглушыць не змогу!)
Жартачкі горкія: шустрыя мальцы
У інваліда сцягнулі «нагу».
Думаю, як жа ён будзе, збалелы?
Стане як потым ступаць на зямлю?
Толькі смяецца баец асівелы:
«Лепшую заўтра, паганцы, зраблю!»
Нібы снапкі на падлозе паснулі
Дзеці,

хоць стол іхні—гол, як сакол.
Пяцера сірат у цёткі Настулі,
Цётка Настуля—жніярка і вол.
Ды не сумуюць панікла вяскоўцы:
У кожнага, нібы жар-птушка ў душы,
Чуецца?—сыплецца рэхам па вёсцы
Грайка-гармонік, хоць іскры тушы:
Хлопцы ўсе гуляць ідуць,
А мне нечага абуць:
Лапці новыя згарэлі
І страхойкі не даюць.

...Што ж там сягоння ў свеце і ў свеце?
Кожная болька—радня.
Новыя зрухі пайшлі ў сельсавеце,
Хоць і Загразкіна ў ім старшыня.
Час расхінае мярэжы і межы,
Мае празорцаў сваіх, дактароў.
Выраслі новыя ў вёсцы катэджы
Заміж былых агароджаў-двароў.
Шыферам новая вёска накрыта,
Мудрым нашчадкам сляваць ды расці..
З гускамі век дажывае Харыта,
У дом састарзэлых не хоча ісці.
Скажа паштарка мне ў ціхім дакоры,
Нібы прад'явіць віну:
«Дзеці рассыпаны, нібыта зоры,
Згоркне — на неба зірну».
Дзеці цярылівае маці-прыроды—
Лёгка мроі, нязбытныя сны,—
Хто нам пасведчанні жывёлаводаў
Выдаў за клас выпускныя?
Ах, як разбегліся ўсе адмыслова
Як найхутчэй з-пад бацькоўскіх апекі
Любім на словах. Бунтуем на словах.
І словасловім праграмны наш век.
Цывілізацыі зорная з'ява
З векам раскошным ідзе неўпапад.
Грункула ў сэрца глухая аб'ява
На замяшчэнне вакантных «пасада»:

1. Старшыні (убытачнага калгаса)
2. Вартаўніка жывёлагадоўчай фермы—
(хоць бы на час ацёлу кароў)
3. Клубнага работніка (які б разбіраўся
не толькі ў замежным рэпертуары)
4. Прадаўца сельмага (які б падманваў
пакупнікоў не больш хаця б чым на
1—2 кап.)
5. Конюха (які шануе жывёлу не менш,

чым уласны аўтамабіль)
6. Механізатараў (6 чал.)
7. Даярак (8 чал.)
8. Даглядчыкаў цялят (4 чал.)
9.
Прагне зямелька пляча абароннага,
Просіць за бульбу, за лён і траву.
Грэшна вініць мне кагосьці старонняга,
Бо і сама без выгод не жыву.
Сэрца ў бянтэжым адчай зайшлося.
(Мушу радкі прыгадаць!)
Толькі Анэткам маім і Антосям
Часу нямашка чытаць.
Маміна доля з вайны калядуе,
Але ні разу не ўчула я ўсхліп.
Думная, чыстасардэчна бядуе:
«Высах калодзеж, хоць жыта насып».
Губы апёкшы на малаці, адпіскі,—
Мовіць сівы засмучоны дарадца:
«Бусел—ці чулі?—палюе на зайца!
Скончыўся жабін канцэрт.
А то дажджы, як з вядра. Недарод.
З'ясува б'е па прагнозах зачаста.
Мала цяпер хадакоў у народ,
Болей цяпер хадуноў у начальства».

Свеце мой гостры, адчужаны, блізі—
Бура з зацішкам і з полымем лёд.
А у канторы—прыпскі, адпіскі,—
Трэці бухгалтар змяніўся за год.
Вучаць сардэчнасці кнігі, экраны,
Ды не знікаюць паклёп і падман.
Горка: канаюць вайны ветэраны
Часта зусім не ад вогненых ран.
Львецца ялей, як вадзіца праз рэштата,
Век папаровы: «прадаць—купіць».
А ці пазбыта сумленне дарэшты,
А ці дзяржава скрозь пальцы

Іншыя, звышвышталцонныя цацы
Уежна ядуць, але долю клянучы:
(Не паспяваюць за модай угнацца!)
Не паспяваюць даяркі заснуць.
Сіла зямлі—мнегадзетная маці
Не паспяваюць прыбраць-згатаваць
Не паспявае спартыўная брацця
На чамаданах наклеякі мянцэ.
Брата адзежына мокне ў салярцы,
Слушна дапёк мяне, негаваркі:
«Дайце належную ўвагу даярцы!—
Хай пачакае там пэцкаль які!»
Блізенька сядзе, сялянкі і дамы,—
Зблізіцца, ох, як пара,
Можа, таму, што гадамі-радамі
Людзі скакаліся Гаспадарам!
Рукі да рук—як нястомныя кросны.
Здолеем выткаць наш лёс.
Час высакосны і боль высакосны
У свеце ваенных пагроз.
Маці-краіна! Краю мой мілы:
Брату паможаш, сам не з'ясі.

...Бачыш, сыночак, дзве свежых магілы?
Дык папасі ты і за Гаўрылу,
За Міканора кароў папасі!

Жэўжык мой лёгкі, як вецер у жыце,
Светлай прыроды забава—хлпчук,
Дроў насячы ссірацелай Харыце,
Каб гартавалася надзейны плячук.
Мо па-жаночы прашу цябе слёзна,
Але хачу, каб запомніў урок:
Заўтра любіць—памагаць будзе позна,
Людзі, як зоркі, згасаюць, сыноч.
З веку іконнага аж да нейтроннага
Нашага смутку не гасне імша.
Сыне,
ў халёнага, хамелеоннага,
Прыстасаванага і не ўлюбёнага
У нашу зямлю — не ўздрыгне душа.

Круціцца, нібыта жорны, планета.
Смерці змяючай зацята пятля.
Плуг арата я ліру пэста
Ты уздымі над сабсю, зямля!
Крышыцца, нібыта жорны, планета,
Людства гудзе, нібы пчолы з вулля.
Покую не чорныя воблакі—светла!
Светла, пакуль зелянее зямля.
Светла ад лотаці ў завадзі зброснелай.
Коні шукаюць ракі.
Крылы ў адных развінулі нябесах
Ястрабы і жаўрукі.
Край нездарма сінявокім завецца—
Сіне і светла душы.
Выпаўзлі з нораў на сонцы пагрэцца
Яшчары і мурашы.
Сонечна. Светлараскрылена. Весне,
Ранак. І ранне жыцця.
Чую! Не змоўкла радзімая песня—
Спеўна жанчына любае дзіця.
Буслікаў светлых крылле дружына.
Вецер гуллівы сядлае каня.
Да вадапоў знаёмай сцяжынай
Ціха ласіха вядзе дасяня,
Мілы мой сын, залатая малеча,—
Почыркам ясным пішы!

Сілай адной знітаваны навечна
Прашчурны і мурашы.

II.

Зорка Венера ўзыйшла над зямлёю...
Максім БАГДАНОВІЧ.

Вось і з дарогі. А скруха—з парогу
(Бы не ішла, неадчэпная, ўслед!):
«Выклічце «хуткую»,—мне,—дапамогу»,—
Просіць мяне захварэлы сусед.
«Выклічу, як жа! А вы паляжыце».
(Цяжка і стомлена дыхае ён.)
Выкліча хто «дапамогу» Харыце?—
Там жа, на вёску, адзін тэлефон!
Вось і урач найвышэйшага класу.
Сорак хвілін у змаганні за лёс.
(Выкліча хто «дапамогу» калгасу:
Жыта палегла і вымак авёс!)
Думна і гэтак трывожна на свеце,
Нібы лістку на спусцелым галлі.
Бомбы падперлі дыханне планеце:

ПРОЗА

СВАБОДНЫХ месцаў у гасцінцы не аказалася. Гэта, аднак, мяне ніколі не засмуціла — у горадзе жыллі родзічы майго таварыша, якіх ён прасіў наведаць. Я наняў таксі.

Спачатку мы ехалі па асфальце, потым звярнулі ў якуюсьці вулачку. Колькі сярэдзі і пругка загукалі па каменцы, абалал якой стаялі пафарбаваныя ў розныя колеры прыватныя дамы. Ля аднаго з іх вадзіцель звярнуў на абочыну, прыгармазіў:

— Прыехалі, — паведаміў ён і выключыў лічыльнік.

Я расплаціўся. Падскокваючы на выбоінах, машына памчалася далей, а я падаўся да высокай цёмна-зялёнай брамы, за якой у гушчы дрэў стаяў прасторны, ашаляваны вагонкай дом. Невялікія весніцы адчыніліся лёгка, бяшумна. Пераступішы нізкі парожак, я не паспеў зрабіць і двух крокаў, як у глыбіні двара нешта заварушылася, суха заляскаеццаў ланцуг. І ў наступнае імгненне, ашчэрыўшы вострыя, белыя іклы, да мяне кінуўся вялізны шэры ваўкадаў. Ад нечаканасці я разгубіўся, застыў на месцы.

За нейкага паўметра ад мяне ваўкадаў нібы наляцеў на сцяну, узвіўся на дыбкі, страшна захроп. Напята, як струна, ланцуг ірвануў яго назад. Ваўкадаў крутнуўся на месцы, падскочыў угору, зноў кінуўся да мяне і аж заклінуўся ад лютага брэху. Брэх гэты зрываўся на жудаснае скавытанне, мускулістыя лапы сабакі ў бяспільнай злосці драпалі бетонную дарожку. Апамятаўшыся, я паснуў на вуліцу. Рукі мае дрыжэлі, ногі падгіналіся.

— Дзік, на месца!—уладарна прагрымеў на двары густы мужчынскі голас. — Каму сказана? На месца! — Да брамы шырокімі крокамі ішоў высок, з сівымі валасамі мужчына. І твар яго быў непрыветны, занепакое-

ны. Сабака працягваў гірчэць на мяне, і тады мужчына моцна тупнуў нагой і ўжо пагрозліва, з раздражненнем крыкнуў: — Ну! Жыва!

Неяк бокам, не зводзячы з мяне залітых шаленствам вачэй, ваўкадаў з

бліскачучай таблічка з кароткім засцерагальным надпісам «ЗЛЫ САБАКА». Гаспадар між тым уважліва агледзеў мяне з ног да галавы, нейкі час моршчыў лоб, намагаючыся штосьці ўспомніць, потым з адценнем вінава-

— Чаго ж мы стаім? — спахпіўся раптам Сцяпанавіч. — Ідземце ў дом. Вось Антонаўна ўзрадуецца! Андрэй — яе любімы пляменнік.

На верандзе каля пліты кулінарыла стройная, ужо ў гадах жанчына, у

Іван КЛІМЯНКОЎ

АПАВЯДАННЕ

неахвотай падаўся да будкі.
— Што ж гэта вы? — не хавачучы абурэння, паглядзеў на мяне мужчына. — Ён жа мог вас загрызці!

— Прабачце, — пачаў разгублена апраўдвацца я. — Адкуль мне было ведаць...

— Чытаць трэба, — перапыніў мяне мужчына. — Здаецца ж, не па-ту-рэчку напісана.

Сапраўды, над весніцамі была прымацавана дзвюма шрубамі акуратная,

тасці прызнаўся:
— Прабачце, але штосьці я вас не магу ўспомніць.

— А мы і не знаёмыя. Я таварыш вашага Андрэя. Разам працуем.

— Вось што! — адразу памякчэў з твару мужчына. — Вельмі прыемна, вельмі! То давайце знаёміцца. Фёдар Сцяпанавіч, — падаў ён мне руку. — А лепш прасцей — Сцяпанавіч. Так і завіце.

Я назваў сябе.

лёгкім стракатым халаціку і з кароткай стрыжкай.

— Антонаўна, прымай госця! — гучна абвясціў Сцяпанавіч. — Андрэю таварыш. Разам працуюць.

Праз гадзіну мы сядзелі за багатым абедзённым сталом. Сцяпанавіч раз-пораз падліваў у крышталныя шклянкі смачнае дамашынае віно, Антонаўна безупынку распытвала пра пляменніка, пра яго планы. Калі я абмовіўся, што заходзіў у гасцінцу,

Выкліча хто «дапамогу» Зямлі?
Зорная поўнач святлюткай сястрою,
Зорны,
трапеча за шыбкаю ліст.
Я на пяшчоту гадзіннік настрою,
Але спружынцы ў ім механізм.
Змоўклым гадзіннікам век нас лякае,
Збоем апошніх святальных мінут.
Кроўю планета ужо набракае!—
Але паўзе тэрмаідзерны спрут.
Дзесьці не спяць знепакоена маці,
Стогне зямля у гарачай крыві.
Стрэлкі шукаюць на цыферблатце
Міру, лагоды, братэрства, любві.
Людзі, Анёлы і д'яблы, Міране.
Плыць альбо не дабрыні карабля...
Што табе, сэрца, сыграць на кургане,
Як не малітву за маці-зямлю!
Ах, шматульняны шматпавярхоўкі...
Добра мне жыць. Але сэрца шчыміць:
Солі ў суседа пазычыць нялоўка,
Боязна сэрца ў адца раскрыць.
Усё пераблытана: хмары, хімеры,
Прорвы і мост, справядлівасць і суд.
Смешна прызнацца ў каханні... паперы:
Чыстая,

колькі сцярпела пакут!
Ах, пераможцы уласных мішэняў,
Саладкалюбцы прыгод і карон...
Свет, ты гукаеш, нібы мнагажэнец,
Праз міліёны адкрытых акон.
Светла-вішнёвы і цвет ясянёвы
Ціха плыве над зямлёй, як кілім.
Сэрца вясновае просіць любві,—
Атамны воран цікуе за ім?
Людзі, жывыя мы ў думках і плоці.
Бусел

распатым крыжом на страсе.
Кроіцца час бласлаўленых эмоцый,—
Робат жалезны пацуцці пасе?
Людзі,

мы тыя ж—аўто і трамваі
Спрэс—у палоне мінут
Самі сябе на падножках трымаем
Покуль не скончыцца спешны маршрут.
Бачылі вы варону ў кароне,
Або як лекцыі шпарты павук?
Час памяшаўся на абаронах,
На эпідэміі фікс-навуц.

Дык вось: такія, браце, «вучоныя»,
Якім бы ў кішэню паболей узяць,
Глядзяць праз акулярны пазлачоныя,
Дакладней,—праз пальцы на свет
глядзяць!

Прагне душа разумення і ладу.
Жылка на скроні пульсуе-снуге.
Позна. За поўнач. Пара зарападу.
Але не гаснуць лятункі мае.
Зорна. Балюча. Лагодна. Вяснова.
Голас травы вывучае шаша.
Мы навучыліся жыць адмыслова,

абодва яны шчыра і глыбока пакрыў-
дзіліся.

— Не, Антонаўна, як жа так? —
пытаў Сцяпанавіч жонку. — У нас
чатыры пакоі на дваіх, а ён — у рас-
цінцы. Ды жыў тут хоць год. Мы
толькі рады будзем.

Пасля абеду Сцяпанавіч захацеў
паказаць мне сваю гаспадарку і асаб-
ліва сад, у якім кожнае дрэва паса-
дзіў уласнымі рукамі. Я непрадбачлі-
ва першым выйшаў з веранды, і ледзь
не быў за гэта тут жа пакараны. Дзік
маланкай скачыў да мяне, і я ледзь
паспеў адпхнуць яго рукамі. Перапа-
лоханы Сцяпанавіч з цяжкасцю за-
цягнуў яго ў будку, зачыніў за ім
дзверцы.

— Звер, — шумна аддыхваючыся і
выціраючы з твару пот, пахваліў ён
сабаку. — Чужога нішто ў двор
не пусціць. Знаёмых і то не прызнае.
Брат мой аднойчы на двор зайшоў,
дык без крыса ў паліто выскачыў.

— А ён жа, калі Дзік яшчэ шча-
нюком быў, часта гуляў з ім. І ўсё ад-
но... — не без гонару ўдакладніла Ан-
тонаўна.

— Мая вывучка, — ганарыста па-
ведаміў Сцяпанавіч. — Я яго з ма-
ленства выхоўваю. З ланцуга і на хві-
ліну не спускаў, гуляць ні з кім не
дазваляў. Як прылашчыўся да каго
— атрымай бізуна. І сам ніколі яго не
лашчыў. Нечога прывучаць. Затое
ўжо і сабака што трэба. Воўкі!

Спаць я лёг позна, але ўсё адно
сон доўга не прыходзіў. У пакоі было
душна. Вялізная, асляпляльна-бліска-
вая поўня ліла густое, фасфарычнае
святло проста на падушку. Святло
гэта абуджала ў душы нейкі незразу-
мель, касмічны смутак. Я падняўся з
ложка, падышоў да акна, расчыніў
яго насцеж. Ноч стаяла маўкліва-
чуйна, чароўная. Матава блішчэлі ў
нерухомай лістоце круглыя, важкія
яблыкі, казачным ззянем пералівала-

А за убраннем—канае душа.
Збораў замнога. І тлуму замнога.
Гэй, намалой сабе шлях. Выбірай!
Уласнапалоннікі раю зямнога,
Дзе ён, інакшы і праведны рай?
Толькі калі прашуміць непагода—
Гнездзяцца думкі (аклятая рэч!):
Як ты змянілася, постаць народа,—
Хоць прад магілю брацкай уклеч!
Мілы мой. Ты. І на коніку—верхі.
Мыслі раяцца (наіўная рэч!).
Нас раз'ядналі аўто і паверхі,
Хоць прад магілю брацкай уклеч!
Фортку адкрыю. Горача, душна.
Густа начніцы абсела плафон.
Скруха спынілася на раўнадушы
Там, дзе ад болю аглух тэлефон.
Век правадоў,
але жаль наш—пячорны,
След замятае спакою мятла.
Дзіўна, яшчэ, як начніца, заўчора
Я акрылена шукала святла.
Вусны да вуснаў—ці так не хацела?
Вось найвышэйшай пяшчоты вянец!
Час, ты гукаеш, нібы звар'яцелы
Праз міліёны разбітых сардэц.
Космасу век. Але жах наш—пячорны.
Неандэртальца рагоча шкілет.
Гнеўнае воблака,

дымнае,
чорнае,
Страшнае! — зорны лякае сусвет.
Бачу балючыя вочы Еўропы.
На валасінцы надзея трымціць.
Падаюць зоры. Не спяць тэлескопы.
Зорка-Зямля, ты павінна свяціць!
Век гераічны, гранічны, крынічны.
Выход да зор. І бязвыхадны штрэк?
Дэмаграфічны, лірычны, трагічны,
Дыпламатычны і каставы век!
«Кожны жывы—і без войнаў смяротны,
А на зямлі — катастрофы, разбой...
Суд наш рашаючы і незваротны,—
Суд наш апошні—саміх над сабой.
Бога няма. Чалавека пытай.
Толькі і ёсць чалавек усясільны.
Досьць Хатынню і Хірасімаў!—
Плоццю людскою накормлены рай.
Зорным дасвеццем

праз ліхалецці
І праз анафему «зорнай вайне»—
Гамлета прывід васкрэс на планеце
З тым жа пытаннем: «Быць альбо не?»
Покуль да сонца расчынены дзверы
З вераю ў сонечны розум людзей,
Быць!—я гукаю праз гром і хімеры,
Тулячы сына свайго да грудзей.
І не ў міфічную цягнецца Мекку
Шлях, пазбаўлены літаніяў і лек.
...Чуе ў бядзе чалавек чалавека.
Да Чалавека ідзе Чалавек!

Красавік—верасень 1985

ся шкло невялічкай цяпліцы ў кутку
саду. Дзесьці далёка-далёка кігікнуў
цеплавоз і зноў усё паглынула цішы-
ня.

Я нацягнуў на сябе спартыўны кас-
цюм, асцярожна, каб не нарабіць шу-
му, праз акно выбраўся ў сад. Спакой
і пацуцці глыбокай гармоніі агарнулі
мяне. Свежае начное паветра ўдыха-
лася нібы гаючы бальзам, вільготная
лістота прыемна халадзіла твар. І рап-
там злавесны шоргат за спіной малан-
кай працяў маё цела, прымуціў яго
імгненна напружыцца, павярнуцца
тварам да небяспекі. Ваўкадаў на паў-
дарозе абарваў скачок, прысеў на аза-
дак, хіжна, пагрозліва сцяўся. Поўсць
на ім стала дыбам, зеленаватая воч-
кі набрынялі неўтаймоўнай лютасцю.
Я адчуваў: яшчэ імгненне — і ён кі-
нецца.

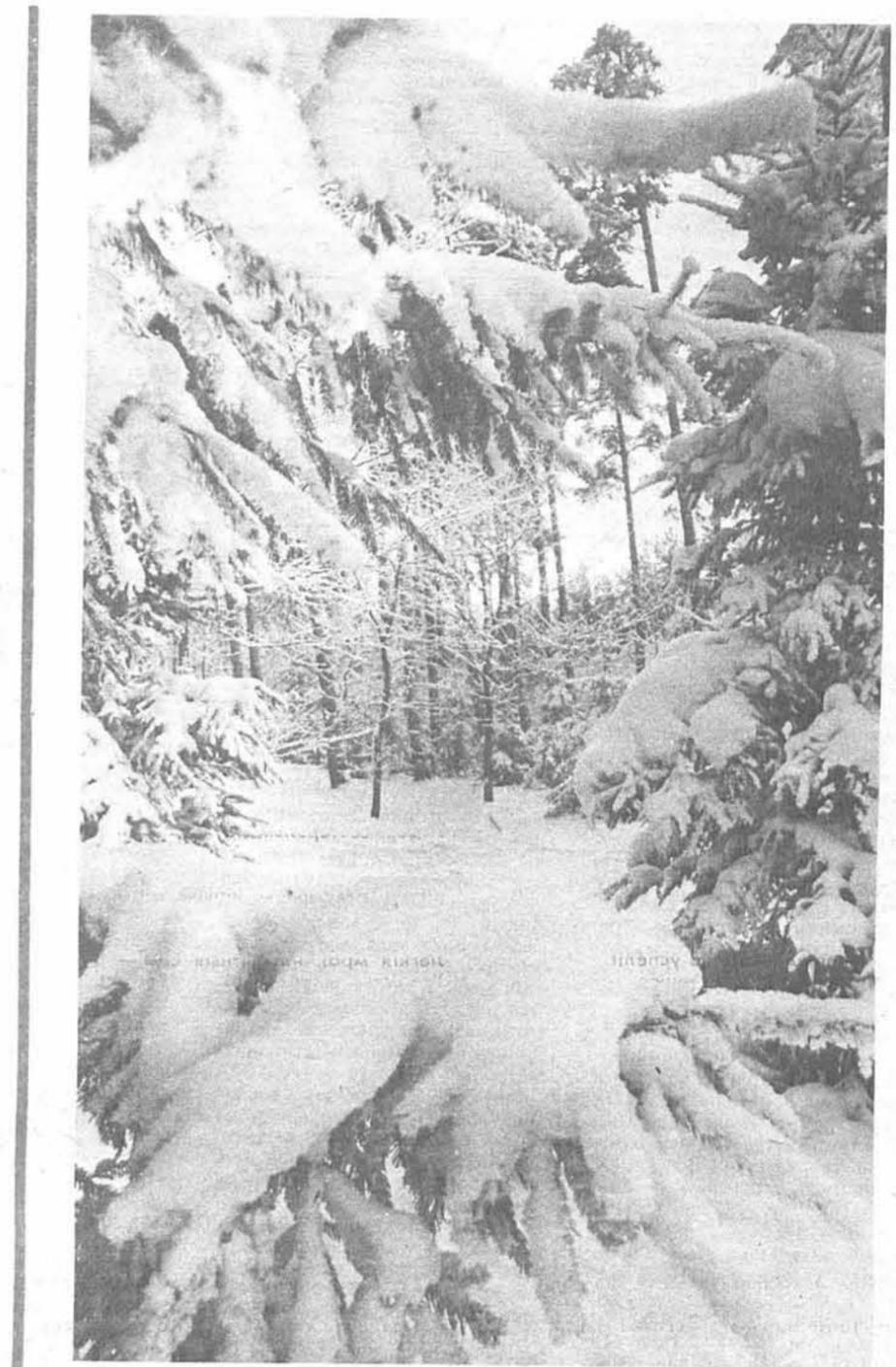
Асуджанасць часта надае мужнасці
і халоднай разважлівасці. І ў гэтай сі-
туацыі я здолеў зрабіць адзінае, што
магло выратаваць мяне ад немінучай
расправы. Намаганнем волі пераадо-
леўшы здранцвеласць, я ўважліва па-
глядзеў у насцярожаныя зрэнкі ваў-
кадава і загаварыў з ім бесклапотна-
асуджальным тонам.

— Ну што глядзіш? — наракаў я.
— Не пазнаў? А мо думаеш, што я
абраю сад? Прызнавайся, думаеш?
Дурань жа ты, браце, дурань.

Ён слухаў і ў нетрах яго грудзей
глуха і пагрозліва вібравала жудас-
нае гірчэнне.

— А ты, аказваецца, прыгажун, —
я стараўся не падаць выгляду, што
мне хочацца сарвацца з месца і кінуць
да што сілы ўцякаць. — Толькі чаму
такі сярдзіты? Нельга быць такім
злосным, нельга. А ну, ідзі сюды.

Унутрана напаяўшыся, але з усё той
жа бесклапотнай усмешкай я пацяг-
нуўся рукой да Дзіка, з цвёрдым на-
мерам паглядзіць яго галаву. Ён па-
даўся ўсім цела ад мяне, відаць,

Пасля снегападу.

Фотазвод М. БЯЛЬКОВІЧА.

надзвычай уражаны і разгублены і як
загіпнатызаваны глядзеў на руку.

— Грр-аў! — ляснуў ён зубамі, як
толькі пальцы мае дакрануліся густой
узятаяй поўсці, але зеленаватая ікля
толькі слізганулі па руцэ. Я прымуціў
сябе не здрыгануцца, не адхапіць ру-
ку, і гэта вырашыла ўсё. Відаць, напа-
лоханы сваім учынкам, Дзік з вінава-
тай пакарліва сцю нахіліў галаву, ціха
заскуголіў. Я правёў рукой па яго
шы, паглядзіў спіну. Ён яшчэ быў
напружаны, яшчэ білася ў ім раней-
шая злосць, але гэта было ўжо ня-
страшна. Галоўнае — ён адчуваў ся-
бе пераможаным і скарыўся чужой,
больш моцнай волі. Я паказываў яго
за вушамі, яшчэ раз паглядзіў па спі-
не, потым нямоцна, але настойліва
папхнуў ад сябе:

— Ну, ідзі гуляй! Ідзі!
Ён, аднак, не адышоў, а ўскінуўся
на дыбкі, паклаў мне на плечы пряд-
нія лапы і ўжо добрымі, разумнымі
вачамі глядзеў мне ў твар.

— Т-ты што? — заціскаючы страх,
які зноў варухнуўся пад сэрцам, пра-
мовіў я і, узяўшы Дзіка за шыю, апус-
ціў яго на зямлю. Ён зубамі мякка
сціснуў кісьць маёй рукі, таргануў яе,
пакруціў галавой.

«Няўжо падурэць хоча?» — уразіў-
ся я і гэта чамусьці здалося мне не-
верагодным. Занадта моцным было
маё ўражанне ад першай сустрэчы з
Дзікам і ад слоў Сцяпанавіча. Між
тым Дзік зноў ускінуў пряднія лапы
мне на плечы, неяк дружалюбна, быц-
цам усміхаўся, ашчэрыў ікля.

— Ага, ты барукаца! — усклік-
нуў я і ў жарт паспрабаваў паваліць
яго ў траву. Ён упіраўся, пераступаў
заднімі лапамі і хакаў, нібы распа-
лены паядынкам барэц.

З паўгадзіны я дурэў з ім. А калі
лез у пакой, то ён тужліва завішчаў,
ухапіў зубамі за куртку, цягнуў да
сябе.

Назаўтра, жадаючы здзівіць Сця-
панавіча, я зноў першым выйшаў з
веранды і зноў Дзік імкліва, з раз'ю-
шаным брэхам кінуўся да мяне, зла-
весна ашчэрыўся. Я быў уражаны
надзвычайна, пакрыўджаны яшчэ
больш. Не верылася, што гэта той са-
мы Дзік, які так лашчыўся да мяне
ночу.

За дзень, набегаўшыся па справах,
якіх было нямала, я так натаміўся,
што вечарам ледзь стаяў на нагах. Та-
му заснуў амаль імгненна моцным,
глыбокім сном. Разбудзіў мяне ня-
моцны, тупы стук у аконнае шкло.
Здавалася, нехта гупае ў акно тугім
гумавым мячыкам. Я працёр вочы, уз-
няў галаву і скалануўся ад жаху—на
мяне глядзела нейкае калматае стра-
шыдла. Толькі праз нейкі час да мя-
не дайшло, што гэта — Дзік. Я ўско-
чыў на ногі, расчыніў акно. Радасна
хакаючы, Дзік цёрся галавой аб маю
руку, павіскаў ад захаплення і лізаў
гарачым, вільготным языком мой
твар. Зноў, як учора, мы валтузіліся,
барукаліся, насіліся па садзе, абодва
ўзрушаныя і задаволеныя дружбай.

Раніцай жа, як і ў мінулыя разы,
ён з брэхам кідаўся да мяне, але ў
начых яго прасвечвалася вінаватасць.
Я разумеў яго: побач са мной стаяў
гаспадар, якому, дарэчы, я нічога не
сказаў пра нашу дружбу. Чамусьці я
быў перакананы, што Сцяпанавічу гэ-
та будзе вельмі непрыемна.

Але Дзік сам выдаў сябе. Калі я
ад'язджаў і, выходзячы з двара, па-
махаў яму рукой, ён усё зразумеў, не
зважваючы на грозна-спалоханы крык
Сцяпанавіча кінуўся да мяне, абхапіў
лапамі, жаласна заскуголіў. Жах на
твары Сцяпанавіча змяніўся здзіўлен-
нем, а потым, калі я пачаў гладзіць
Дзіка, прыкрым расчараваннем. Ён
нават крэннуў і адварнуўся. І ўсю да-
рогу да вакзала скрушна ўздыхаў і
амаль нічога не гаварыў.

СЕННЯ ў нашай краіне насіваюць глыбокія змены не толькі ў сацыяльна-эканамічнай сферы, але і ў свядомасці людзей, духоўным жыцці грамадства. У гэтай сувязі вельмі дарэчы абмеркаванне надзённых праблем тэатральнага мастацтва. Што робіцца з ім і ў ім, як яно ўдзельнічае ў працэсах, якія адбываюцца вакол нас?

Дасягненні беларускага тэатра, майстэрства яго акцёраў, рэжысёраў, мастакоў агульнапрызнаныя, адзначаны высокімі ўзнагародамі, глядацкай любоўю... Ды гэта, як кажуць, нашы святы. Будні больш празаічныя. Трэба прызнацца, што небагата спектакляў канцэптуальна і па-мастацку значных. Усё яшчэ зашмат творчага браку сярод работ, падрыхтаваных чарговай рэжысурай. Тут, то там выяўляюцца нестабільнасць вытворчага працэсу, зніжэнне запаўняльнасці глядзельных залаў... Творчыя і вытворчыя, гаспадарчыя і арганізацыйныя праблемы ў той або іншай ступені ўплываюць на дзейнасць кожнага тэатральнага калектыву. Нядаўна на старонках «ЛіМа» пра іх з горыччу і даволі пераканаўча гаварылі дырэктар і галоўны рэжысёр Рускага тэатра БССР імя М. Горкага І. Міжволі. Узнікае пытанне — а ці разумеем мы ўсе, якое месца павінна займаць тэатральнае мастацтва ў жыцці нашага грамадства? Быццам і разумеем, а прадаць тэатру кавалак матэрыялаў памерам больш за 5 метраў не можам. Даводзіцца «вырашаць пытанне». Так, напэўна, гэта не самая складаная праблема, ды адно, другое, трэцяе падобныя «пытанні» адцягваюць увагу адміністрацыі, мастацкага кіраўніцтва тэатраў ад галоўнага, ад творчага працэсу.

Але будзем шчырыя — калі ў тэатры не гарыць жывы агонь творчасці, калі яго не любіць публіка, дык такі, з дазволу сказаць, мастацкі арганізм не «рэанімуеш» ні спрыяльнымі матэрыяльнымі ўмовамі, ні самай сучаснай тэхнікай. Амаль усё залежыць ад людзей, якія служаць тэатру. Толькі калектыву творчых аднадумцаў пад сілу вырашаць сур'ёзныя мастацкія задачы. А складаецца гэты калектыв не проста, — гадамі. Бываюць,

Нататкамі намесніка старшыні Беларускага тэатральнага аб'яднання К. Белавусава мы працягваем гаворку «ТЭАТР У ПРАПАНАВАННЫХ АБСТАВІНАХ». Матэрыялы абмеркавання надзённых праблем тэатральнага жыцця друкаваліся таксама 29. XI. 1985 г., 3. I., 17. I., 24. I. 1986 г.

праўда, выпадкі, калі пад адным дахам разам збіраюцца нядрэнныя артысты розных школ і накірункаў і тэатр нейкі час гэтым жыццём, але, як

творчыя камандзіроўкі... І ўсё ж ёсць сэнс Міністэрству культуры БССР, БТА падумаць над нейкай новай арганізацыйнай формай, здольнай забяспечыць

класічнага рэпертуару, адну — дзіцячую і г. д. Пры гэтым зусім не прымаецца пад увагу, ці ёсць у тэатры сёння рэжысура або акцёры, здольныя ажыццявіць якасную пастаноўку класікі або замежнай п'есы. Ці не лепш сёння ставіць у першую чаргу тое, што тэатру ўдаецца, а разнастайныя мастацка-эстэтычныя запатрабаванні глядача горада, вобласці

най самастойнасці калектывам прадпрыемстваў і ўстановаў. Чаму б у гэтай сувязі не даць права і мастацкім саветам тэатраў самім прымаць спектаклі да эксплуатацыі? Гэта ў значнай меры ўзьяло б прэстыж саветаў і, разам з тым, павысіла б іх адказнасць за свае рашэнні. Даючы такім чынам тэатру паўнату ўлады, мы ўсклалі б на яго і паўнату адказнасці, сістэматычна альбо выбарачна кантралюючы яго дзейнасць. Мера гэта, улічваючы, што сцэнічныя калектывы рэспублікі рыхтуюць штогод звыш 70 прэм'ер, таксама дала б нейкі эканамічны эффект, вызваліла б людзей і час.

СПЕКТАКЛЬ, як вядома, пачынаецца з п'есы, а добры сцэнічны твор, больш таго, — з паўнаценнай драматургіі. Тэатры сцвярджаюць, што добрых п'ес мала, драматургі прырачаць, што п'есы ёсць, ды тэатр не заўсёды ўмее разгледзець іх... Гэта даўняя спрэчка, думаецца, не пераконвае нікога, а галоўнае — не вырашае праблемы па сутнасці. Бясспрэчна толькі тое, што наша патрэбнасць у спектаклях разумных і яркіх, асабліва на матэрыяле сучаснага жыцця, застаецца незадаволеннай.

Не адну сустрэчу па пытаннях творчага ўзаемадзеяння тэатра і драматургіі правялі БТА і Саюз пісьмннікаў рэспублікі. У выніку — створана пры Акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы лабараторыя маладога драматурга (пад згідай Міністэрства культуры БССР і названых творчых саюзаў). У прынцыпе думалася, што ў гэтай лабараторыі на базе тэатра маладыя пісьмннікі будуць папаўняць свае веды і ўражанні аб тэатры, спасцігаць прыроду сцэны, сутнасць акцёрскай і рэжысёрскай працы... Прайшлі два гады, і вось тэатр паведамляе, што ў лабараторыю паступаюць ужо п'есы маладых аўтараў, якія абмяркоўваюцца і разглядаюцца. Навошта? Для конкурснага адбору на пастаноўку? Але ж асноўны сэнс лабараторыі ў тым, каб у тэатр прыйшлі ўсе, хто адчувае ў сабе патрэбнасць пісаць для сцэны, каб яны пастаянна былі ў сувязі з акцёрамі і рэжысёрамі, прысутнічалі на рэпетыцыях і здачах,

Канстанцін БЕЛАВУСАЎ,
намеснік старшыні Беларускага тэатральнага аб'яднання

САМАСТОЙНАСЦЬ І АДКАЗНАСЦЬ

правіла, нядоўга...

СТВАРЫЦЬ тэатральны калектыв, выхавашь яго, сфарміраваць рэпертуарную палітыку абавязаны галоўны рэжысёр. Справа архіяжкая, і зразумела, чаму не ўсе галоўныя паводле пасады з'яўляюцца ім па сутнасці. Адапаведныя інстанцыі маглі б прымяніць такія адміністрацыйныя меры і прымяняюць часам, але дзе ўзяць іншых? Галоўнымі, як кажуць, не нараджаюцца, галоўнымі становяцца.

Беларускае тэатральнае аб'яднанне імкнецца аказаць магчымую дапамогу рэжысёрам. Усе яны, за выключэннем нядаўна прызначаных, па ўзгадненні з Усерасійскім тэатральным аб'яднаннем, прымацаваны да ўсесаюзных творчых лабараторый, стажыруюцца ў вядучых рэжысёраў, дырэктараў, харэографу краіны. Для іх рэгулярна наладжваюцца семінары і сустрэчы па актуальных пытаннях тэорыі і практыкі сцэнічнага мастацтва, па абмене вопытам работы з калегамі з Масквы, Ленінграда, Украіны, Прыбалтыкі, прагляды і абмеркаванні спектакляў,

неабходную кансультацыйна-метадычную і практычную дапамогу галоўным спецыялістам, асабліва маладым, у пытаннях арганізацыі і кіравання творчым працэсам.

СИСТЭМАТЫЧНА наведваючы спектаклі рэспубліканскіх і абласных драматычных тэатраў, нярэдка ловіш сябе на адчуванні, што ты недзе з гэтым сустракаўся, бачыў. Мабыць, ідзе гэта не так з блізкасці рэжысёрскіх почыркаў або стылю акцёрскай ігры, як з аднастайнасці, нярэдка ідэнтычнасці рэпертуару, яго другаснасці і нават захаплення нейкай рэпертуарнай модай. Калі ўжо ставіцца чэхавскі «Вішнёвы сад», дык абавязкова ў 3—4 з 9 тэатраў; калі нехта прымае да пастаноўкі твор Шэкспіра, дык і побач ім таксама зацікавіцца. І калі летам тэатры абменьваюцца працяглымі гастрольнымі паездкамі, глядачу не стае менавіта навізны, рэпертуарных адкрыццяў.

Думаецца, што не прыносіць карысці тэатрам механічны прынцып фарміравання плана новых паставак, калі яны абавязаны паставіць адну п'есу на сучасную тэму, адну —

задавальняць за кошт запрашэння іншых калектываў і таксама толькі з тым, што ім добра ўдалося? А практыка гастрольных паездак і выездаў са спектаклямі ў актыўны сезон у нас ёсць.

Згодна з існуючым палажэннем планы новых паставак тэатраў на год або сезон зацвярджаюцца Міністэрствам культуры і ўпраўленнямі культуры аблвыканкомаў. Такі парадок не дае сёння сцэнічным калектывам магчымасці апэратыўна вырашаць пытанні адбору рэпертуару. У кожным канкрэтным выпадку замены назвы тэатр павінен звяртацца за дазваленнем па інстанцыі. Губляюцца немалыя намаганні і час на «прабаванне» п'есы, пішуцца сустрэчныя паперы, выдаюцца цыркуляры. А ці не прасцей, тым больш што рэспубліцы даецца права эксперыменту ў тэатральнай справе, зацвярджаць толькі праблематэматычны план на пэўны перыяд часу, а назвы п'ес або інсцэніровак у рэчышчы гэтага плана дазваляць выбіраць самім тэатрам?

Цяпер у краіне вядзецца лінія на прадастаўленне тактыч-

ДЗЯКУЙ ТАБЕ, ПЕСНЯ!

Вось ён — чарговы том з серыі «Беларуская народная творчасць». Сціпла і з густам аформлены, нагадвае ён лянны ручнік. І бярэш яго ў рукі — нібыта адчуваеш цёплую і напал Купалля, аднаго з самых цікавых і прыгожых народных свят беларусаў. Гэта ж цяжка сабе ўявіць: найбольш старадаўнія песні гэтага пласта гучалі яшчэ ў паганскія часіны, іх, вядома ж, з захапленнем слухалі Рагнеда і Кірыла Турэўскі, Будны і Філіповіч, Сімяон Полацкі і Мялеціч Сматрыцкі, Цётка і Багдановіч, Дунін-Марцінкевіч і Карусь Каганец, Галубок і Гарэцкі, Колас і Купала. Неаднойчы зямля беларуская палала вогнішчамі, зграі чужынцаў нішчылі не толькі палаткі і хаты, бажніцы і кляштары, а і мову народа, і песню. Ды праз усе пакуты і выпрабаванні беларусы пранеслі і захавалі сваю Песню.

Перад намі збор цудоўных

Купальскія і пятроўскія песні. Мінск, «Навука і тэхніка», 1985.

песень... Купальнічак, купалка, святаянская, купалёнка, купаліна, купадло, купайло, янаўская — ужо гэтыя назвы (так азначаюць у народзе ў розных кутках Беларусі купальскія святы і песні) гучаць, нібыта чароўныя мелодыі. З хваляваннем працягваюць ўступныя артыкулы «Паходжанне і мастацкая прырода купальскай пазіі» А. Ліса і «Функцыянальная прырода сучаснай купальскай абрадавай традыцыі і тыпы замацаваных за ёю песень» Г. Таўлай. Адчуваецца, напісаны яны захопленымі і прафесійнымі людзьмі. Уступныя артыкулы, і гэта зразумела, не прэтэндуюць на грунтоўныя даследаванні, у іх іншае прызначэнне, але галоўную задачу — увядзіны чытача ў кола галоўных праблем і пытанняў, звязаных з паходжаннем, існаваннем, тыпалагізацыяй і г. д. купальскіх песень, несумненна, выконваюць.

А цяпер пра тое, што мне як музыканту найбольш блізка.

Музыказнавец Г. Таўлай аб-

рала для класіфікацыі песень функцыянальна — тыпалагічны прынцып. Яна вылучае сем тыпаў купальскіх песень, падае ў том 346 нотных прыкладаў (гэта выдатна, бо раней было выдана 92 песні гэтага пласта), а таксама карты распаўсюджвання меладыйных тыпаў. Цікавая і пераканальная спроба растлумачыць бытаванне тых ці іншых тыпаў гістарычнымі ўмовамі існавання нашых далёкіх продкаў: дрыгавічоў, радзімічаў, крывічоў. Напрыклад, даследчыца называе песні II тыпу «купалле радзімічаў», а IV тыпу — «купалле крывічоў». Грунтоўна спыняецца Г. Таўлай на кожным з сямі тыпаў, на ўзроўні сучаснай навуковай фалькларыстыкі дае тлумачэнне меладыйным, рытмічным, выканавым асаблівасцям песень — у дыялектычным адзінстве гэтых асаблівасцей. Трапінасць і цёплую надаюць артыкулу працягваных народна-рэзаванні, думкі пра Купалле, пра асаблівасці выканання песень гэтага пласта. Напрыклад: «п'еш, што енчыш...»; «купалу, вяселле, лета — як ваўкі, на адзін голас вядзём» (дакладней пра народную гетэрафонію, здаецца, і навуковай мовай не скажаш).

Нададзена належная ўвага і пятроўскім і траецкім песням у агульнай купальскай плыні.

Зразумела, уступны артыкул Г. Таўлай навуковы. Ды ўсё ж, мне здаецца, аўтар часам абцяжарвае тэкст складанымі тэрмінамі, што перашкаджае ўс-

прыманню (трэба ж улічваць, што большасць чытачоў, якія цікавяцца народнай песняй, — не навукоўцы). Вось прыклад: «Шмат у якіх дыялектных традыцыях квантытатыўная раўнамернасць (ізырытмічнасць) гэтага рытмічнага цыкла дапаўняецца абсалютнай раскаванасцю, свабодай экспіратарнай несіметрычнай акцэнтнасці... Аналагічная заўвага датычыць і некаторых нотных прыкладаў. Заслугоўвае павялічанае ўвагу расшыфраванне запісы як мага дакладней (трэба сказаць, Г. Таўлай гэта робіць філігранна і прафесійна). Але ці заўсёды патрэбны падрабязнасці нахшталт ускладнёных рытмічных паслядоўнасцей у напаве імпрэзаванага складу? Упэўнены, што сам выканаўца, ад якога запісаны песенны ўзор, два разы запар з адвольнай дакладнасцю не выканае такую, скажам, «дробязь», як паўза на адной шаснаццаці долі такта. Такія дробязныя дакладнасці незразумельныя тым больш, што і сама аўтарка сцвярджае: «Тактарытмічнай сістэмы ў купальскіх песнях няма...» Навошта ж ускладняць «вонкавы выгляд» песні? Прытым скажу, што ўвогуле я не прыхільнік спрошчаных запісаў, калі ад «прычэсвання» і «акадэмізавання» песня страчвае сваю арыгінальнасць і спецыфічныя жанравыя рысы.

Што датычыць набыткаў вы-

дання, дык гэта, на маю думку, — размяшчэнне тыповых напеваў (у нотным запісе) аднаго пад адным. Гэта дае магчымасць убачыць (у літаральным сэнсе слова) агульныя рысы дадзенага комплексу напеваў. Вось, маўляў, глядзі, кампазітар, і рабі высновы!

Увогуле ж, дзякую Г. Таўлай за выдатную прафесійную расшыфроўку песень. Думаю, яе работа адлюстроўвае новы ўзровень беларускай фалькларыстыкі і дае магчымасць глыбей паглядзець на адметны пласт нашай музычнай спадчыны.

Праглядаючы (міжволі прапавяночы) нотныя запісы цудоўных купальскіх песень, зноў і зноў вяртаюся да думкі, якая апошнім часам непакоіць, можа, не толькі мяне. На жаль, калі і чужым лепшыя з народных песенных узораў, занатаваных фалькларыстамі, дык чужым у скажоным (не пабаюся гэтага слова) выглядзе, у варыянтах, далёкіх ад першакрыніцы. Бо хоць Г. Таўлай (як да вялікай радасці, і некаторыя іншыя беларускія фалькларысты) дае запісы са спецыфічнымі ўдакладненнямі, якія датычаць асаблівасцей народнай аўтэнтычнай манеры выканання, усё ж гэтыя запісы нельга лічыць эквівалентам жывога гучання песні. Да таго ж, у рэспубліцы ёсць праблема прафесійнага выканання аўтэнтычнага фальклору, песень у манеры як мага больш набліжанай да народнай. Гэта — прад-

«варыліся» ў тэатральнай кухні і прыходзілі да сваіх драматургічных твораў праз спасціжэнне сцэны.

НЯМА, відаць, такога творчага калектыву, акцёра, рэжысёра, тэатральнага мастака або дырыжора, які не жадаў бы як мага часцей чуць або чытаць водгукі аб сваёй творчасці. Натуральна, што перавага аддаецца станоўчым думкам... Калі ж крытыка пачынае гаварыць рэчы непрыемныя, а часам проста горкія, тады (на жаль, нярэдка) тэатр абвінавачвае яе ў нядобразычлівасці або некампетэнтнасці, спрэчка пераходзіць, як кажуць, на асобы. Пакрыўджаныя крытыкі замаўкаюць, часам надоўга. Складваецца дзіўная сітуацыя: ёсць прафесійная, «бяздольная» крытыка, а выступленні аб тэатры няма. Спецыялісты, у большасці сваёй, працуюць у салідных навуковых і навучальных установах, займацца разборам п'ес і спектакляў на старонках друку або на радыё не ўваходзіць у іх службовыя абавязкі.

«Чыстыя» крытыкаў — рэцэнзентаў, аглядальнікаў — у нашых газетах і часопісах не існуе, што не спрыяе якасці прапагандзе сцэнічнага мастацтва. У рэспубліканскай, абласной, гарадской перыядыцы мятэрыялы, якія знаёмяць з падзеямі тэатральнага жыцця, змяшчаюцца рэдка, ад выпадку да выпадку, некаторыя матэрыялы чакаюць сваёй чаргі па 2—3 месяцы. Сістэматычная аперацыйная інфармацыя пра тое, што робіцца ў гэтай галіне, практычна адсутнічае. Ці ж прапаганда тэатральнага мастацтва — справа толькі аднаго тэатра? Ці ж нашай прэсе ўсё роўна, чаму аддае перавагу ў вольны час наша моладзь, куды па вечарах імкнецца рабочы або інжынер? Тут гаворка ідзе не пра паслугу тэатру, а пра ўсеагульную карысць.

ШМАТ праблем у сучаснага тэатра. І надзвычай прыемна, што сёння яны — у цэнтры ўвагі грамадскасці. Думаецца, гэта павінна даць моцны і жыватворны імпульс далейшаму развіццю тэатральнай справы.

Не раз рэцэнзаваліся ў «ЛіМе» буйныя творы Кіма Цесакова: опера «Барвовы золак», Канцэрт для цымбалаў, сімфоніі, квартэты... Чытачам вядома яго біяграфія. Кампазітару спаўняецца пяцьдзесят — і гэтую нагоду я скарыстаў, каб пагаварыць з Кімам Дзмітрыевічам пра вытокі творчай асобы, пра фарміраванне грамадзянскай свядомасці.

— Саме галоўнае, што найбольш хваляе мяне як музыканта, — гэта тэма вайны і міру, — гаворыць К. Цесакоў. — З самага ранняга дзяцінства я пазнаў жахі вайны. Да яе пачатку я разам з маці і студэнткай Беларускага ўніверсітэта — жыў у Мінску, гадаваўся ў кругласутачным дзіцячым садзе. У маю памяць назаўсёды ўрэзаліся карціны, які пад выбух варожых бомбаў наш сад эвакуіравалі з Мінска. Ехалі на двох грузавых аўтамашынах і непадальск ад горада ў першую з іх трапіла бомба, а пералатоханыя дзеці з другой, сярэд якіх быў і я, разбегліся. Потым быў фашысцкі «прытулак», голод, холад і «дактары», што бралі кроў у знясіленых дзяцей. Мінула два гады, пакуль маці праз падпольшчыкаў знайшла мяне і чудам забрала з «прытулку». Яна была партызанскай сувязной, выпадкова выратавалася ад фашысцкага расстрэлу і трапіла ў партызанскі атрад. А мая старэйшая сястра, малодшы брат і я зноў засталіся адны і жылі тым, што ўпотаі прыносілі нам суседзі ці мы некай здабывалі самі. А калі Беларусь была вызвалена ад фашысцкай погані, маці ўдалося зноў адшукаць нас, а пасля вайны дэмабілізаваўся і бацька. Але ў 1946 годзе ён загінуў ад рук бандытаў, якія хацелі перашкодзіць устанавленню калгаснага ладу на тэрыторыі былой Заходняй Беларусі. Вось чаму я ўсёй сваёй істотай зненавідзеў вайну!

— Сапраўды, Кім Дзмітрыевіч, тое, што вы мне расказалі пра сябе, магло б стаць асновай літаратурнай праграмы для буйнога музычнага твора... Ведаю, што для вашай Першай сімфоніі ў якасці эпіграфа вы скарысталі словы Юліуса Фучыка: «Людзі, я любіў вас, будзьце пільныя!», а Другая сімфонія прысвечана гераічнай дачці беларускага народа Веры Харужай, водгулле вайны

рагучала і ў вашай араторыі «Хатынь».

— Я збіраюся працаваць і над новымі творамі пра барацьбу народаў за мір і ўславінаць неўміручы падзвігі ўдзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны.

— І гэта будзе працягам вашай плённай працы над невычэрпнай для мастацтва тэмай! Скажыце, а якія іншыя тэмы хваляюць вас? І што апошнім часам напісалі?

— Надзвычай важная для мяне як для камуніста тэма Леніна і Радзімы. Ёй прысвяціў многія творы, прынамсі, кантату «Заўсёды з Леніным» на вершы І. Валабуевай. Апошняя буйная праца — араторыя «Ленін думае пра Беларусь», якую напісаў паводле аднайменнай паэмы Генадзя Бураўкіна.

ЗА НОТНЫМ РАДКОМ

Гартаючы старонкі новай партытуры (араторыя напісана для сімфанічнага аркестра, хору, чытальніка і саліста, складаецца з сямі частак), я «прачытаў» эпізоды, звязаныя з вобразамі Францыска Скарыны, Кастуса Каліноўскага, Янкі Купалы. Асабліваю ўвагу звярнуў на трагедыійныя старонкі сцэны пакарання смерцю Каліноўскага (пятая частка арато-

ры). Уявіў сабе, як мяняецца абмалёўка вобраза Леніна ў розных частках твора: вобраз набывае характар то глыбока драматычны, то прасветлены ці ўрачысты. Пераканалі мяне эпізоды, звязаныя з думкамі Ільіча пра Беларусь: я лічу, што кампазітар зусім арганічна выкарыстаў у гэтых эпізодах беларускую нацыянальную мелодыку.

— Кім Дзмітрыевіч! Мне здарумелая філасофія вашага новага твора: мары правядыра знаходзяць сваё ўвасабленне ў справах нашых дзён. Думаю, надзённая, так званая сучасная тэматыка прываблівае вас ў творчасці?

— Наш сучаснік з яго філасофіяй, светаўспрыманням, духоўнымі пошукамі, супярэчнасцямі, — гэта, вядома, цікава! Мой Пятый квартэт прысвечаны памяці Івана Мележа. Гэты пісьменнік мне вельмі дарагі. Калі чытаеш яго прозу, знаёмішся з героямі яго твораў, міжволі трапляеш пад абаяльнасць асобы Мележа-мастака і чалавека. Прызнаюся, у мяне нават «выспявала думка пра музычнае ўвасабленне вобраза пісьменніка. І калі прыйшла неспадзяваная вестка пра яго смерць, глыбокі смутак і боль страты зусім натуральна для мяне адгукнуліся ў музыцы, і менавіта для квартэта.

На маю думку, К. Цесакоў валодае ўменнем пісаць менавіта для такога ансамблевага складу. Тонка ведае ён разна-

стайныя прыёмы ігры на кожным з інструментаў. Дарэчы, хтосьці з калег К. Цесакова трапна ахарактарызаваў яго як «квартэтнага кампазітара». Сем квартэтаў напісана ім. Багата створана і для народнага аркестра. Дарэчы, нядаўна кампазітар завяршыў Другі канцэрт для цымбал і аркестра.

— Толькі на гэты раз я напісаў партытуры для двух аркестраў: цымбальнага і сімфанічнага, — удакладняе К. Цесакоў. — Хачу паслухаць з якім з іх саліруючыя цымбалы будуць гучаць больш выразна і поўна. Дарэчы, калі гаворка зайшла пра інструментальныя канцэрты, то паглядзіце, калі ласка, партытуру яшчэ аднаго. Гэты — для габоя і аркестра. Справа ў тым, што аднойчы я пачуў выступленне вучня Сярэдняй спецыяльнай музычнай школы пры Белдзяржкансерваторыі габайста Юрыя Лікіна. Мяне ўразілі сапраўднае майстэрства і адухоўленасць яго ігры. Я літаральна «захварэў» ідэяй напісаць Канцэрт для габоя і аркестра...

— Я гляджу, вы смела выкарыстоўваеце тут сучасныя прыёмы выканальніцтва саліруючага інструмента і шчыльнасць аркестравай партыі. Твор ярка меладычны, заснаваны, адчуваецца, на беларускім фальклоры. Асабліва характэрны, мне здаецца, фінал. Хуткі, рухавы, у характары народнага свята. Ды вольна думаецца, ці адолее ваш саліст-школьнік сапраўды складаныя пасажы, якія вы «раскідалі» па ўсім канцэрце, ці хопіць у яго дыхання на выкананне павольных эпізодаў?

— Дык і ж забыўся сказаць вам, што Юра стаў дыпламантам Міжнароднага конкурсу і яму па плячы любыя складаныя ігры на габой! Так што я цалкам упэўнены ў ім. Дарэчы, прысвяціў яму гэты канцэрт.

— Скажыце, калі ласка, ці хутка мы пачнем вашы новыя творы?

— На працягу гэтага года адбудуцца два мае аўтарскія канцэрты, на іх прагучаць новыя творы, пра якія сёння мы гаварылі.

— Мне застаецца падзякаваць вам за цікавую гутарку і пажадаць, каб вашы канцэрты парадавалі ўсіх, хто будзе прысутнічаць у зале.

Д. ЖУРАЎЛЕУ,
музыказнавец, заслужаны дзеяч культуры БССР.
Фота Ул. КРУКА.

мет асобнай гаворкі. А пакуль — яшчэ слоў колькі пра новае выданне.

Відаць, па якойсьці недарэчнасці або неахайнасці ў спісе адрасатаў гэтай кнігі (на пачатку тома) сярэд фальклорыстаў, этнографію, мовазнаўцаў, мастакоў і іншых, на каго яна разлічана, не знайшлося месца для кампазітараў. А такія выданні, ой, як патрэбны нам! З уласнай творчай практыкі магу прывесці прыклад: калі пад час працы над вакальна-сімфанічнай паэмай «Памяць» шукаў патрэбныя рэкруцыі ў ідовіныя песні, дык вымушаны быў звярнуцца да не выдадзеных яшчэ збораў У. Раговіча і Г. Таўлая.

УРОКІ КРЫТЫКА

Мала сказаць: ён быў частым госцем «ЛіМа». Ён быў даўнім і сталым (з 30-х гадоў!) сябрам, дарадцам рэдакцыі. Не толькі дасведчаным аперацыйным аўтарам, але і зацікаўленым кансультантам «на грамадскіх асновах» ведала Ісідара Герасімавіча Нісневіча і я — пад час маёй студэнцкай практыкі, а потым і працы ў «ЛіМе». Для мяне гэта было павучальнае (на жаль, нядоўгае) знаёмства. Прыходзячы ў рэдакцыю, ён дзяліўся карыс-

І. Нісневіч. Музычна-крытычныя артыкулы. Л. «Советский композитор», 1984.

нак і для нас, кампазітараў. Наогул, яны садзейнічаюць больш паўнакроўнаму жыццю спрадвечнай песні беларускага народа ў наш хуткаплынны і супярэчлівы час.

Віктар ПОМАЗАУ,
кампазітар.

най інфармацыяй, прафесійнымі назіраннямі, заўвагамі. Не любіў пустых размоў. Не пакідаў пустых слоў і на паперы, у сваіх музычна-крытычных работах.

Такіх работ мноства: І. Нісневіч быў адным з вядучых музычных крытыкаў у рэспубліцы на працягу трох дзесяцігоддзяў. Яго рэцэнзіі, артыкулы, эсэ, нататкі, нарысы засталіся ў асноўным на старонках беларускіх і саюзных выданняў, у энцыклапедыях і даведніках, у калектывных зборніках. Пры жыцці І. Нісневіча выйшла таксама больш за дзесяць ягоных кніг, брашур.

Пяро эсэіста і крытыка нібыта мела свой жывы «голос»:

яго востра «чуеш», гартаючы зборнік, што нядаўна прыбыў да нас з Ленінграда. Вядомы беларускі музыказнавец Т. Дубкова зрабіла падбор паасобных колішніх публікацый І. Нісневіча, пераклала іх на рускую мову, напісала ўступны артыкул. І атрымалася кніга, якую, думаю, з цікавасцю пагартнае гісторык, музыкант, журналіст, літаратар.

Напачатку — старонкі беларускай музычнай Ленініяны. Затым — насычаны фактамі, эмацыянальнымі расказ (мяркую, лепшы ў зборніку) пра музычны свет Максіма Багдановіча. Тут згадкі сучаснікаў паэта пра ягонае захваленне грамафоннымі запісамі, пра вандроўкі бацькі — Адама Ягоравіча — з грамафонам і з пласцінкамі да сялян; пра знаёмства Максіма з Ф. Шаляпіным; пра яго палеміку з Ігарам Глебавым (псеўданім Б. Асаф'ева) наконт музыкі М. Мусаргскага і інш. Музыку і паэзію І. Нісневіч называў «роднымі сёстрамі» і з веданнем справы пісаў пра гэтае сваяцтва. Пазнаваўчыя артыкулы характарызуюць музычны круггляд Янкі Купалы і Якуба Коласа, пераконваюць у «музычнай чытальнасці» твораў Пётруса Броўкі. Старонкамі гісторыі ўспрымаюцца нарысы пра М. Чуркіна, Р. Шырму, Н. Сакалоўскага, В. Залатарова, Т. Лапаціну, рэцэнзіі на пастаноўкі беларускіх опер...

Адукаванасць, востры, палемічнага складу розум і назі-

ральнасць, увага менавіта да будзённых працэсаў і яшчэ нікім не ацэненыя з'яў музычнага жыцця, — такія былі прыкметы асобы І. Нісневіча-крытыка. Пэўна, лепшая рэкамендацыя зборніку артыкулаў, выдадзенага да 70-годдзя з дня нараджэння іх аўтара, — прадмова народнага артыста БССР А. Багатырова. Кампазітар, прынамсі, піша: «Ацэнкі ў мастацтве, асабліва твораў і з'яў новых, вымагаюць не толькі адукаванасці, добрага густу крытыка, але, як мне думаецца, здольнасці бачыць перспектывнае. А гэты дар меў І. Нісневіч. Колькі твораў і імёнаў прадвызначыла шчаслівы лёс яго разумнае, трапнае слова. У невычэрпным моры творчасці ён заўсёды знаходзіў тое, што ўрэшце аказалася важным і каштоўным у беларускай музыцы. І цяпер, чытаючы яго артыкулы колішніх год, я звяртаю ўвагу перш за ўсё на тое, што няма ў іх памылковых ацэнак, прадказанняў, якія не збыліся, стрэлаў, як гаворыцца, «у малако»...

Дадамо: і гэта ўзор і высокі ўрок для ўсіх, хто спрабуе займацца літаратурна-мастацкай крытыкай ці залічыў сябе ў рады крытыкаў.

С. БЕРАСЦЕНЬ.

АТАКУЕ... АГРАБІЗНЕС

У так званым «свабодным» буржуазным грамадстве ўжо даўно нікога і нічым не здзівіш. Крызіс аханіў палітыку і эканоміку, капітал усё нахабней дыктуе свае «правы» літаратуры, мастацтва, культуры. Не абышоў ён увагай і сельскую гаспадарку. Кожны дзень у свеце «роўных магчымасцей» пускаяцца, як кажуць, з малатка каля 300—500 рублёных і сярэдніх сялянскіх гаспадарак, якія ў поўным сэнсе гэтага слова душыць манапалістычны аграбізнес. Зразумела, што і тут на першым месцы Злучаныя Штаты Амерыкі.

У кнізе І. Прудніка «У цісках аграбізнесу» — яе выдавецтва «Беларусь» выпусціла ў папулярнай серыі «Імперыялізм — вораг чалавецтва» — развенчваецца ўвесь механізм атак аграбізнесу, калі імкненне да звышпрыбыткаў штурхае капіталістаў на авантурыстычнае вядзенне сельскай гаспадаркі. Манополіі пачынаюць дыктаваць свае правы, патрабуючы слабейшых «сысці з дарогі». Аўтар, вынарыстоўваючы факты з жыцця не толькі ЗША, але і іншых вядучых капіталістычных дзяржаў, паказвае, што авантурыстычная палітыка ў галіне сельскай гаспадаркі вядзе да таго, што яна пачынае знаходзіцца ў бану ад тэхнічнага прагрэсу, а мільёны людзей з-за няхваткі прадуктаў харчавання галадаюць.

П. ШУЛЯК.

З ДАВЕН славіцца Беларусь народнымі талентамі, любяць у нашых гарадах і сёлах і задумшэную песню, і пералівы гармоніка, і вясёлы танец. Цікаваць да народнага мастацтва не толькі не паслабляецца, а ўвесь час узрастае. Творчы ўзровень нашай самадзейнасці за апошнія гады значна ўзрос. Ужо стала звыклым, што ў канцэртах і іншых форумах, прысвечаных важнейшым падзеям у жыцці народа, побач з майстрамі прафесійнага мастацтва ўдзельнічаюць і самадзейныя калектывы. А свята вёскі, вуліцы, урачысты вечар у клубе і ўявіць нельга без самадзейных артыстаў, народных майстроў. Штогод дзесяткі лепшых аматарскіх калектываў рэспублікі дастойна прадстаўляюць наша мастацтва на розных міжнародных фестывалях і аглядах, у гастрольных паездах. І вельмі часта такія паезды для народаў многіх краін робяцца адкрыццём нашай культуры, нашага ладу жыцця, нашых людзей. Вось толькі адзін з прыкладаў. Прэзідэнт міжнароднага фестывалю песні і танца ў горадзе Корк (Ірландыя) Алаіс Флейшман прыслаў лётас у Пінскі ГДК пісьмо, у якім пісаў: «Удзел народнага ансамбля танца «Палессе» з Беларусі, несумненна, быў у цэнтры фестывалю гэтага года. Наша публіка ацаніла сапраўдныя танцавальныя традыцыі, прадэманстраваныя «Палессем», узятыя да вышэйшай ступені балетнай віртуознасці, і захваленне ў канцы кожнага выступлення было абмежаванае. Мы шчыра цэнём такое супрацоўніцтва за тое, што яно дало нам магчымасць убачыць вас і пазнаёміцца ў вашай асобе з савецкімі людзьмі, і з неярпеннем чакаем далейшых візітаў народных танцавальных ансамбляў з СССР».

Сёння творчая дзейнасць становіцца для многіх людзей часткай ладу жыцця. Яна служыць сродкам самавыяўлення, свярджанае нашы маральныя каштоўнасці і ідэалы, вучыць штодзённай культуры ўзаемаадносін, памагае будаваць жыццё па законах прыгажосці. Гэта агульнапрызнана, вольна што гаворыць калгасніца Надзея Пятроўна Музычэнка, якая больш за 10 год займаецца ў фальклорна-этнографічным ансамблі калгаса імя Калініна Светлагорскага раёна: «Я думаю

Танцавальная група народнага ансамбля песні і танца «Спадчына» Маладзечанскага ГДК.

аб тым, што народная песня не толькі радуе, ачышчае душу чалавека ад налёту суму, будзённасці. Яна аб'ядноўвае людзей, робіць іх духоўна багачэйшымі, дабраўсімлівымі. Гэта пацвярджае вопыт многіх, хто прайшоў школу самадзейнасці і захаваў на ўсё жыццё радасць далучэння да духоўнай скарбніцы.

Сёння вынікі агляду падвезены, вызначаны пераможцы, а імі сталі 6268 мастацкіх калектываў і больш за 7 тысяч індыўідуальных выканаўцаў. У розных конкурсах, святах, творчых справах прыняло ўдзел больш за мільён аматараў самадзейнага мастацтва, аб'яднаных у 60 тысяч самадзейных калектываў. Толькі ў перыяд агляду дадаткова створаны 652 новыя калектывы, якія аб'ядналі 18 тысяч чала-

З самавіка 1986-га па лістапад 1987 года ў нашай краіне будзе праходзіць другі Усесаюзнаы фестываль народнай творчасці, прысвечаны 70-годдзю Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі.

Сёння, калі паўсюдна разгортваецца актыўная падрыхтоўка да фестывалю, вельмі важна ўлічыць вынікі і ўрокі нядаўняга Усесаюзнага агляду самадзейнай творчасці, прысвечанага 40-годдзю Вялікай Перамогі, які з'явіўся нібы прапогам да будучага свята творчасці.

вен. На працягу 1983—1985 гадоў самадзейнымі калектывамі было дадана 400 тысяч канцэртаў і спектакляў, на якіх пабывала каля 70 мільёнаў гледачоў.

Агляд дазволіў выявіць і рэзервы аматарскай творчасці. Узяць хоць бы, да прыкладу,

тут і аўтарытэт ужо існуючых калектываў. Як важна фарміраваць і выкарыстоўваць мясцовыя традыцыі, узбагачаць іх новым зместам! Не могу не ўспомніць у сувязі з гэтым аб яркім свяце самадзейнага мастацтва «Пінскія зоры», якое ўжо дзесяцігоддзі праводзіцца ў Пінску. На такія свята не трэба запра-

КАБ СПЯВАЛА ЎСЯ РЭСПУБЛІКА

сямейную мастацкую самадзейнасць. Працягла час яна заставаўся ў ценю. А вось правялі ініцыятыву культасветработнікі Брэстчыны — правялі ў 1983 годзе першы абласны агляд-конкурс мастацкай самадзейнасці сямейных калектываў пад дэвізам «Увайдзі ў кожны дом, песня!», у заключным туры якая прынялі ўдзел 475 выканаўцаў са 129 сямейных калектываў. І сёння ўжо практычна ва ўсіх абласцях ніводны канцэрт не абыходзіцца без гэтага самабытнага мастацтва. У 745 такіх сямейных калектываў займаецца каля 3 тысяч чалавек.

Вядома ж, поспехі радуць. Аднак і праблем у самадзейнай творчасці сёння няма.

Мастацтва прываблівае. Але ці можна свярджаць, што ўзнятая творчая хваля застаецца на дасягнутай вышыні пасля чарговага агляду? Хутчэй за ўсё — не. Далёка не ўсе ўдзельнікі агляду стануць і надалей займацца ў самадзей-

шаць, сюды ідуць і едуць самі. А з якой адназначнасцю рухуюцца да іх мясцовыя артысты! Ці не таму клубы і дамы культуры горада не адчуваюць недахопу ў аматарах. Сёння тут працуе 130 калектываў, у якіх прымаюць удзел каля 4000 чалавек. Па ініцыятыве мясцовых работнікаў культуры тут створана першая ў рэспубліцы харэаграфічная школа, у якой займаецца больш за 400 дзяцей. Высокі і выканаўчы ўзровень — многія калектывы неаднаразова выязджалі за мяжу.

Ці шмат такіх прыкладаў? Шмат. У рэспубліцы добра ведаюць пра «Браслаўскія зарніцы», сталінскія кірмашы, нарачанскія свята песні... Але далёка не ў кожным раёне, горадзе ёсць такія традыцыі.

Штогод павялічваецца колькасць харавых, танцавальных калектываў, з'яўляюцца новыя кінаклубы, цыркавыя студыі. Аднак было б несправядліва свярджаць, што ў развіцці масавасці мастацкай самадзейнасці дасягнуты жаданы ўзровень. Прычыны для хвалявання ёсць, бо толькі па статыстыцы звыш 100 дзяржаўных клубаў не маюць ніводнага гуртка. Нераўнамерна развіваюцца і асобныя жанры. У палавіне клубаў няма сёння харавых калектываў, у кожным трэцім — танцавальных калектываў, у дзевяці з дзесяці няма духавых аркестраў і аркестраў народных інструментаў. Больш таго, колькасць духавых аркестраў за апошнія гады зменшылася больш чым на 20. Практычна не расце колькасць ансамбляў песні і танца ў Гомельскай і Гродзенскай абласцях, а ў Віцебскай і Мінскай — нават пачынае змяншацца.

Марудна развіваецца дзіцячая мастацкая самадзейнасць. Як часта работнікі ўстановаў культуры спасылаюцца на цяжкасці з папаўненнем мастацкай самадзейнасці! А менавіта ж дзіцячыя калектывы — рэальная база, рэзерв мастацкіх калектываў сельскіх клубаў і дамоў культуры. Таму вельмі важна, каб школьная і клубная самадзейнасць не была адасоблена, працавала ў творчай садружнасці. Важна і іншае: далучэнне ў дзіцінстве да творчасці застаецца з чалавекам на ўсё жыццё. Вось чаму ўсе добрыя пачынанні заслугуюць усялякай падтрымкі. Правільна зрабілі ў Мінскай вобласці, калі правялі летас абласны заключны канцэрт выхаванцаў і выкладчыкаў дзіцячых музычных школ. У гэтым бачыцца першаступенная ўвага да раз-

віцця дзіцячай самадзейнай творчасці.

Аднак у шэрагу раёнаў і гарадоў органы народнай асветы прытычна адзілі ад удзелу ў аглядах, а ў многіх школах яго мерапрыемствы проста не праводзіліся. На жаль, і набыты вопыт не заўсёды падтрымліваецца або ўнараўняецца. Некалі шмат пісалі аб цікавым пачынанні ў Вілейскім раёне — раоце камбіната эстэтычнага выхавання навучэнцаў, аб самабытным дзіцячым ляльчым тэатры «Ялінка». Сёння ж трэба прыкласці шмат намаганняў, каб захаваць іх.

Вялікія рэзервы мае і студэнцкая самадзейнасць. Менавіта тут ёсць, як правіла, ідэальныя ўмовы для ўсебаковай студэнцкай творчасці. Працітка ж паказала, што ў аглядзе менш за ўсё было прадстаўлена студэнцкіх калектываў. Не здолелі па-сапраўднаму сябе рэаліза-

ваць міжнародным фестывалю аматарскіх тэатраў у Чэхаслававіі. Спектанль А. Дударова «Радывыя» быў названы журы адным з лепшых, шэраг анцёрскіх работ адзначаны спецыяльнымі дыпламамі.

Аднак і тут ёсць нявырашаныя пытанні. Па-ранейшаму не маюць такіх калектываў 7 раёнаў Магілёўскай вобласці, 6 раёнаў Гомельскай, 3 раёны Гродзенскай і г. д. Некаторыя народныя калектывы ўжо не адпавядаюць гэтай высокаму званню. Відаць, ёсць неабходнасць органам культуры пазбаўляць звання асобных калектываў. У Мінскай вобласці складалася добрая практыка рэгулярнага пацвярджэння звання, у іншых жа абласцях аб гэтым неабходным патрабаванні часта забываюць.

Актуальнай праблемай з'яўляецца і рэпертуар самадзейных калектываў. Жыццё паказвае, што паслабленне кантролю за фарміраваннем рэпертуару часта прыводзіць да сур'ёзных недахопаў. Гэта асабліва ярка праявілася ў апошнія гады ў вакальна-інструментальных ансамблях, дыскатэках і патрабавала прыняцця спецыяльных мер. На нашай самадзейнасці ляжыць вялікая адказнасць па захаванні і перадачы новым пакаленням народных традыцый. Ці не таму сёння такую жывую цікавасць выклікаюць выступленні фальклорна-этнографічных калектываў, клубныя вярчоркі, свята фальклорнага мастацтва?

Менавіта рэпертуар памагае сфарміраваць творчае аблічча самадзейнага калектыву. Тады не будзе неабходнасці напіраваць пастаноўні вядомых прафесійных калектываў, іх манеру выканання без уліку ступені падрыхтаванасці, спецыфікі самадзейнага мастацтва.

Агульнавядома, што ўдзел у самадзейнасці дабратворна ўплывае на ўсе бакі жыцця чалавека: і на стаўленне да прафесіі, і на грамадскае актыўнасць, і на паводзіны ў побыце. Вось чаму так важна павышаць грамадскі прэстыж і ўвагу да самадзейнай творчасці. Правядзенне рэгулярных творчых справаздач, вечароў-ушанавання актывных удзельнікаў, усялякая падтрымка і заахвочванне неабходны для далейшага развіцця самадзейнага мастацтва. На жаль, досыць частыя канфліктныя сітуацыі на прафесійных і калгасных, калі на ўдзельніка самадзейнасці глядзяць з недаверам, як на абзу, лічачы гэта асабістай і не зусім абавязковай справай.

Інакш кажучы, і праблем, і нявырашаных пытанняў у самадзейнай творчасці шмат і вырашаць іх трэба зацікаўлена і адказна. Гэтага вымагаюць і задачы новага фестывалю. Лепшыя самадзейныя калектывы змогуць прыняць удзел у заключных абласных і рэспубліканскіх канцэртах, у Днях народнай творчасці Беларусі на ВДНГ СССР у другой палове 1987 года. Вызначальнай асаблівасцю гэтага фестывалю з'яўляецца і тое, што ў ім прымуць удзел і шматлікія аматарскія аб'яднанні — сёння іх у рэспубліцы больш за 5 тысяч з 200 тысячамі ўдзельнікаў. Шырока будзе прадстаўлена ў рамках фестывалю і дзіцячая праграма.

Другі фестываль закліканы ўзбагачаць быт і адпачынак нашых людзей, зрабіць яго эстэтычна прывабным, эмацыянальна насычаным. Задача пастаўлена так — не пакінуць без увагі ніводнага населенага пункта, ніводнага працоўнага калектыву. Галоўная задача фестывалю — даць магчымасць прыняць у ім удзел кожнаму, у каго ёсць творчы задаткі, цікавасць да творчасці. Для нашай рэспублікі ён будзе асабліва значым і таму, што з'явіцца як бы своеасаблівай рэспетычнай да рэспубліканскага свята культуры, працы і спорту, якое адбудзецца ў 1989 годзе.

Т. СТРУЖЭЦКІ,
намеснік начальніка
ўпраўлення
культасветустановаў
Міністэрства культуры БССР.

Жывапіс, графіка, скульптура, узоры дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, — каля шасцісот твораў выяўленчага мастацтва экспануецца сёння ў рэспубліканскім Палацы мастацтваў. Праце выстаўка, якую беларускія мастакі прысвячаюць знамянальным падзеям у жыцці нашага грамадства — XXVII з'езду КПСС і

папярэдніх экспазіцый, якія запамніліся па выстаўках да 40-годдзя вызвалення Беларусі і 40-годдзя Вялікай Перамогі. У той жа час у экспазіцыі шмат новых работ.

Адметная рыса юбілейнай выстаўкі — яе сюжэтная і стыльвая разнастайнасць. Прадстаўлена вялікая колькасць твораў гістарычнай тэматыкі

з'явіўся партрэт выдатнага паэта Беларусі Міколы Гусоўскага. Гледачы бачаць працяг графічнай серыі М. Басалыгі «Помнікі дойлідства Беларусі» («Дом-крэпасць у Гайціонішках», «Слуцкая брама ў Нясвіжы», «Кальвінскі збор у Сморгоні»). Сувязь часоў адлюстроўвае мастак А. Александровіч у графічным аркушы «Ты

Л. ШЧАМЯЛЁУ. «Партрэт У. Бядулі — старшынні калгаса «Савецкая Беларусь».

С. ГАРБУНОВА. «Балерына С. Цітовіч».

Л. АСЯДОУСКІ. «Выпрабавальнікі «МАЗаў».

„МЫ БУДУЕМ КАМУНІЗМ“

Па залах рэспубліканскай мастацкай выстаўкі, прысвечанай XXVII з'езду КПСС і XXX з'езду Кампарты Беларусі

XXX з'езду Кампарты Беларусі.

Выстаўку трэба лічыць творчай справаздачай мастакоў рэспублікі партыйнаму форуму. Мастакі падводзяць вынікі сваёй працы — гледачы сустракаюцца з «выбранымі» творами з найбольш важных

— мастакі адлюстроўваюць сённяшні дзень, непаруўна звязаны з будучым і мінулым, з далёкай і блізкай гісторыяй. Гэта працяг цікавай тэндэнцыі, якая нацэлена на асноўных выстаўках мінулых гадоў.

Вынікам шматгадовай працы скульптара Л. Гумілеўскага

сніхся мне, Няміга» (па матывах верша Т. Бондар). Запамінаецца скульптура А. Шатэрніка «Векапомнае».

«Горад будзеца» з серыі «Мінск — новыя сілуэты горада» — работа В. Паўлаўца. Тая ж тэма графічнай серыі К. Паплаўскай «Новы Мінск». Мастакі знаходзяць нечаканыя ракурсы знаёмых кожнаму мінчаніну архітэктурных матываў.

Сюжэты многіх твораў вяртаюць нас у час Вялікай Айчыннай вайны. Мастакі ўвасабляюць памятныя падзеі 1941—1945 гг., але іх сённяшні погляд прыкметна адрозніваецца ад таго, які бытаваў яшчэ ў адносна недалёкі час. Гэта ў першую чаргу асэнсаванне, а не фактычнае адлюстраванне. Прыкладам такога падыходу могуць служыць графічны трыпціх А. Кашкурэвіча «Прысвячаецца Быкаву», серыя Г. Паплаўскага «Хроніка невялікага атрада», цыкл літаграфій В. Шаранговіча «Памяці вогненнага вёсак». Глыбінэй аўтарскай задумы вызначаецца аркуш М. Купавы «Крокі ў бессмяротнасць», прысвечаны падвигу нашага земляка Трыфана Лук'яновіча.

Варта адзначыць пластычныя якасці ў скульптуры Л. Гумілеўскага «9 мая 1945 года», дзе аўтар акцэнт у вагу на нешматлікіх, але надзвычай важных дэталіх. Цікавым пошукам формы пазначаны кампазіцыі Т. Гаравой «У бой» і Л. Давідзенкі «Майскі дзень». Гімнам Перамозе гучыць твор графіка М. Басалыгі «Дзень міру».

Не застаўся па-за ўвагай мастакоў і сённяшні дзень Савецкай Арміі. У экспазіцыі прадстаўлены графічныя серыі С. Волкава «Абаронцы роднай зямлі» і «Воіны-інтэрнацыяналісты».

Каштоўнасцям мірнага жыцця, за якія такой дарагой цаной заплаціў наш народ у мінулай вайне, прысвечаны творы Г. Скрыпнічэнкі «Жнівень», А. Кузняцова «Дзень памяці», В. Сумарава «Свята на трактарным пасёлку», М. Савіцкага «Сяўба», Л. Шчамялёва

А. ГУГЕЛЬ, Р. КУДРЭВІЧ. «Песні роднага краю».

У. УРОДНІЧ. «Сустрэча».

ЛІСТ У РЭДАНЦЫЮ

Як дапамагчы музею?

Па службовых справах мне часта даводзіцца бываць у Гомелі — вельмі прыгожым і цікавым горадзе, другім па велічыні ў рэспубліцы пасля Мінска. І кожны раз заходжу ў Гомельскі гісторыка-краязнаўчы музей, што размешчаны ў былым палацы Паскевічаў.

Трэба сказаць, што ў музеі зберагаюцца унікальныя мастацкія калекцыі. Падобныя творы мастацтва не сустранеш ні ў адным з іншых музеяў рэспублікі. Музеям даводзіцца і

пэўная работа па выяўленню і зборы на тэрыторыі вобласці мастацкіх каштоўнасцей.

Тым не менш, хачу звярнуць увагу на такую недарэчнасць: у музеі няма спецыяльнага мастацкага аддзела. З гутаркі з дырэктарам музея даведаўся, што ні таго аддзела, ні нават штатнай адзінкі мастацтвазнаўца ў музеі не можа быць паводле штатнага раскладу. Таму фактычна зборам і сістэматызацыяй матэрыялаў па мастацтве займаюцца як быццам на

грамадскіх пачатках. І наогул, гэтая справа трымаецца на энтузіястах. Такія энтузіясты ёсць. А калі б іх не было, то ніякая работа ў гэтым плане не праводзілася б.

На тэрыторыі Гомельшчыны працавалі розныя экспедыцыі — і Дзяржаўнага мастацкага музея БССР і нават славуэтага Эрмітажа. І вось тут атрымліваецца дзіўная рэч: гамельчаніну, каб пазнаёміцца з мастацтвам Гомельшчыны, трэба ехаць у Мінск або Ленінград. Лічу гэта вялікай крыўдай недарэчнасцю. Такі буйны горад, як Гомель, павінен мець сваю карцінную галерэю з пастаяннай экспазіцыяй, ці хоць бы мастацкі аддзел у краязнаўчым музеі. Невялікая выставачная зала абласнога аддзялення Саюза мастакоў БССР не вырашае праблемы, бо яна прызначана, у асноўным,

для часовых выставак.

Музею даводзіцца працаваць у вельмі складаных умовах. У запамінаемых захоўваецца шмат цікавых мастацкіх экспанатаў, якія не выстаўляюцца толькі па адной прычыне — не хапае экспазіцыйнай плошчы. І ёсць пагроза, што гэтай плошчы стане яшчэ меней, бо пакарная інспекцыя пагражае закрыць для наведвальнікаў шэраг музейных залаў.

Як жа дапамагчы музею? На мой погляд, выхад з такога цяжкага становішча ёсць. Трэба ў Гомелі пабудаваць новы сучасны Палац піянераў і школьнікаў, які цяпер займае значную плошчу палаца Паскевічаў. Вопыт такога будаўніцтва ў рэспубліцы ёсць. Прыгадаем, напрыклад, Гродна — горад значна меншы, чым Гомель. Памяшканні палаца, якія вызваляцца, трэба перадаць

музею для пашырэння экспазіцыі. Гэта будзе найлепшым чынам адпавядаць і асноўным палажэнням закона БССР «Аб ахоўе і выкарыстанні помнікаў гісторыі і культуры». Трэба таксама стварыць у структуры музея спецыяльны мастацкі аддзел, які б праводзіў не «папулярную», а дзяржаўную, узаконеную работу па зборы твораў мастацтва на тэрыторыі Гомельшчыны. Аснова такога аддзела ёсць, ёсць таксама энтузіясты такой справы. Трэба толькі, як кажуць, мабілізаваць унутраныя рэзервы. Гэтая праблема ўжо даўно наспела, і трэба яе тэрмінова вырашаць.

Ю. ЯКІМОВІЧ,
кандыдат архітэктурны,
загадчык рэдакцыі
культуры і мастацтва
выдавецтва «Беларуская
Савецкая Энцыклапедыя»
Імя П. Броўкі.

На Усеаюзным фестывалі тэлевізійных фільмаў у Кіеве летась былі адзначаны дзве беларускія дакументальныя карціны — «Зерне» І. Калоўскага і «Гэтае ціхае жыццё ў Глыбокім» Ю. Хашчавацкага. Гэта перамога — плён творчых пошукаў беларускіх тэледакументалістаў у галіне востра-праблемнага і, дададзім, актуальнага фільма пра сучаснасць. Неаднойчы ў артыкулах і на канферэнцыях гучалі нараканні на адсутнасць у многіх тэлевізійных стужках сапраўднай надзённасці, на схематызм характараў, стэрэатыпнасць дыктарскага тэксту, аднастайнасць вобразнага вырашэння тэмы.

Сёння намячаецца імкненне тэледакументалістаў адыйсці ад механічнага пераліку (у дыктарскім тэксце) працоўных дасягненняў герояў, паказаць іх у жыццёвых супярэчнасцях, раскрыць сацыяльную дыялектыку паводзін герояў. Можна сказаць, што ў сярэдзіне 80-х гадоў у тэледакументалістыцы актыўна рэалізуецца творчая пазіцыя, якая была заяўлена таленавітым латышскім дакументалістам Герцам Франкам у фільме «Без легенд». Сутнасць яе — адмаўленне ад экранных «легенд», ад фальшывай бадзёрскай бесканфліктнага апавядання і максімальнае набліжэнне да праблем сацыяльнага жыцця, псіхалагічнага стану асобы.

Тое ж можна заўважыць і ў беларускім тэлекіно апошняга часу. Як вядома, канфлікты не ляжаць на паверхні, аўтарам трэба іх выявіць, паказаць так, каб глядача зацікавілі клопаты і праблемы герояў. Стваральнікі дакументальных стужак робяць гэта рознымі шляхамі, кожны раз ідучы ад жыццёвага матэрыялу. Так, у фільме

«Зерне» (сцэнарысты Г. Карпава, І. Пінчук), раскажваючы пра старшыню калгаса В. Сазонава — чалавека чулага, дзелавога, сапраўднага гаспадара, — яны імкнуча раскрыць яго клопат, яго ўнутраны неспакой. Здаецца, усё добра ў гаспадарцы, але не ўсе яшчэ ўсведамляюць свае

сваёй заклапочанасці. На календары — 30 чэрвеня, а гэта апошні дзень месяца, ды яшчэ і апошні дзень квартала, і апошні дзень паўгоддзя, што азначае — апошні дзень барацьбы за план любой цаной. І гэтая барацьба адбываецца на нашых вачах. У фільме занатавана мноства непаўторных,

нак). Аўтары маглі зняць традыцыйны нарыс-партрэт пра дырэктара школы № 18 у Гродне І. Лашука. Чалавек энергічны, працавіты, ён выклікае нашу сімпатыю сваёй улюбенасцю ў працу і ўменнем захапіць вучняў урокамі працы. Варта паглядзець, як ён вучыць хлопчыка валодаць ста-

Таленавітых выхаванцаў у бачым і ў фільмах «Пяць дзён і адзін вечар» А. Рудэрмана і «Любоў яшчэ, магчыма» У. Бокуна.

Фільм «Пяць дзён і адзін вечар» (сцэнарыст І. Пісьменная) на першы погляд нагадвае рэпартаж пра святкаванне дзён паэзіі А. С. Пушкіна ў адной са школ Барысава. Свята шыршыца, паступова ахоплівае розныя класы. Мы чуем вершы, урыўкі з паэм, з праязных твораў паэта, любемся натхнёнымі тварамі дзяцей. Творы Пушкіна гучаць на беларускай, рускай, іспанскай мовах. Але вось падзея зусім непрадугледжаная — у міліцыі аказваецца падлетак, былы выпускнік школы. Разам з іншымі хлопчыкамі ён украў кая за калгаснай канюшні. Пры гэтым хлопцы білі старую, якая стала перашкодай на іх шляху. Жанчына, якая перажывае вайну, аказалася ахвярай тых, хто мог бы па ўзросце быць яе ўнукамі.

Самім супастаўленнем дзвюх сюжэтных ліній аўтары фільма ставяць перад намі пытанне — як зрабіць духоўную культуру чалавечтва неад'емнай часткай духоўнага свету маладога чалавёка? Фільм «Кранае за жыццё», прымушае думаць.

На маральны водгук глядзельнай залы розлічаны і фільм У. Бокуна «Любоў яшчэ, магчыма» (сцэнарыст І. Яфрэмава), які закранае вострыя праблемы сучаснай «безбацькаўшчыны». Дзеянне адбываецца ў судзе, дзе пазбаўляюць мацярынскіх правоў маладога жанчыну, маці двух маленькіх хлопчыкаў, і ў школе-інтэрнаце № 4 Партызанскага раёна Мінска, куды трапляюць гэтыя дзеці. Дзіма і Паўлік у кабінце дырэктара школы

«ЦІХАЕ» ЖЫЦЦЁ ПРАБЛЕМНАГА ФІЛЬМА?

абавязкі перад зямлёй. Мо згублены вясковы карані, адчуванне цэласнасці чалавека з прыродай, з зямлёй? Унутраны роздум Сазонава пра гэта перадаецца праз яго маналог, адрасаваны самому сабе і нам, а падмацоўваецца эпізодам, дзе малады калгаснік ў час жніва наладзілі вяселле з мноствам запрошаных гасцей. Раней такога не магло быць, селянін адчуваў, што такое гарачая пара ў долі...

Аўтарская ўсхваляванасць адчуваецца і ў фільме Ю. Хашчавацкага «Гэтае ціхае жыццё ў Глыбокім» (сцэнарысты М. Мартынюк, Н. Кліменка). Герой фільма — вясковы кааператары — падгледжаны ў момант вырашэння складаных штодзённых праблем. Але інтанацыя фільма аўтары абралі незвычайную — жарталіваю. Старшыня райсаюза А. Ю. Жукава — жанчына надзвычай дзелавая — не хавае

на-свойму гумарыстычных сцэнак. Вясковы кірмаш, на якім глыбоцкія кааператары імкнуча «задаволіць» патрэбы і густы вясковых бабулек, прапануючы ім... штоксы. Вось спрэчка кааператараў з сялянамі, якія не задаволены цэнамі на мёд ці жывёлу. Нарэшце, сцэна продажу бычка, якога кааператар літаральна штурхае ззаду пад словы дыктара: «Вось так, агульнымі намаганнямі рабіўся план...».

Фільм «Гэтае ціхае жыццё ў Глыбокім» зроблены ў рэдкім жанры дакументальнай сатырычнай камедыі. Але намеры ў аўтараў сур'ёзныя: яны паказваюць, што на адным энтузіязме план не зробіш — патрэбна сур'ёзная арганізацыйная перабудова ўсёй кааперацыі.

Метад «адчужэння», нейкай назывыкай інтанацыі адчуваецца і ў фільме «Фантан» У. Бокуна (сцэнарыст Б. Пастар-

мескай і як той слухае яго. Але, як мы даведаемся пазней, школа гэта з музычным ухілам і галоўнае тут — урокі музыкі. Мы назіраем за пластыкай рухаў хормайстраў на занятках, слухаем гучанне мелодый, якімі напоўнена школа. Здавалася б, ці патрэбны гэтым музычна адораным дзецям урокі ручной працы? Лашук даводзіць і дзецям, і бацькам, і нам, глядачам: вельмі патрэбны! Трэба выхоўваць хлопчыкаў мужчынамі!

Відаць, магло б і не быць у гэтай школе фантана, які даў назву фільму. Фантан, аказваецца, задумаў і пачаў будаваць дырэктар з вучнямі, каб упрыгожыць школу. Дарэчы, яго так і не паспелі скончыць да канца здымак. Але ж цікавае само імкненне Лашука абудзіць творчую актыўнасць падлеткаў, прывіць ім любоў да творчай працы, у тым ліку і да фізічнай.

ПАДЗЕІ І ДАТЫ

ЛЕТАПІСЕЦ АЙЧЫННАЙ ГІСТОРЫІ

Багата талентамі зямля Беларусі: Тут нарадзіліся многія вучоныя, якія навуковымі працамі праславілі свой народ, даследавалі яго гістарычнае мінулае. Дастойнае месца сярод іх займае Васіль Данілавіч Друшчыц — гісторык, прафесар БДУ, грамадскі дзеяч, вучоны шматграннага таленту. Гісторыя сялянства і гарадоў, кнігадрукавання і беларускай мовы, гісторыяграфія і гісторыя філасофіі — усё гэта стала прадметам даследавання ў навуковых працах В. Д. Друшчыца. На жаль, мы вельмі мала ведаем аб жыцці і дзейнасці гэтага чалавека. Вучонаму, які стаяў ля вытокаў савецкай гістарычнай навукі, Беларуская Савецкая Энциклапедыя прысвяціла толькі 11 радкоў.

Аўтар гэтага артыкула пазнаёміўся з асабістай справай прафесара Друшчыца, якая захоўваецца ў Цэнтральным дзяржаўным архіве Кастрычніцкай рэвалюцыі і сацыялістычнага будаўніцтва БССР, зрабіў спробу прааналізаваць яго навуковую спадчыну.

Вёска Блудзень Пружанскага павета Гродзенскай губерні (цяпер гэта вёска Першамайская Бярозаўскага раёна Брэсцкай вобласці). Тут 100 год назад у

сялянскай сям'і нарадзіўся Васіль Данілавіч Друшчыц. Цяга да навукі праявілася ў хлопчыка ўжо з маленства. Дзе толькі мог, Васіль даставаў кнігі і, як кажуць, глытаў іх. Асабліва вабілі народныя паданні, легенды, апавяданні аб мужных людзях, аб гераічным мінулым.

У 1907 г. Васіль Друшчыц заканчвае сярэднюю школу і паступае на гістарычнае аддзяленне Юр'еўскага (цяпер Тартускага) універсітэта. Гэты універсітэт, заснаваны ў 1802 г., адыграў відную ролю ў гісторыі рускай навукі і культуры. Сярод выкладчыкаў юнага Друшчыца былі вядомыя вучоныя-гісторыкі А. М. Ясінікі і І. І. Лапо. Праз 20 год — у 1928 г. прафесар БДУ Антон Мікітавіч Ясінікі стане адным з першых акадэмікаў Беларускай акадэміі навук. Васіль Друшчыц бліскуча правіў сябе на семінарскіх занятках. Іменна ў студэнцкія гады ён пачаў работу па вывучэнні становішча сялян Беларусі ў XVI стагоддзі.

І вось скончаны Юр'еўскі універсітэт. Праца выкладчыкам у Вільні і Шаўлі. Першая сусветная вайна і вяртанне ў родную Беларусь. Ішоў 1915 год.

Куды толькі ні кідаў лёс Васіля Друшчыца! Выкладанне

гісторыі ў Рэчыцкай і Бабруйскай гімназіях, праца настаўнікам у м. Бацэвічы каля Бабруйска. Лекцыі па гісторыі Беларусі на летніх настаўніцкіх курсах.

Скупыя радкі справы прафесара па кафедры гісторыі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Адаказы на пытанні рэгістрацыйнай анкеты. «На якіх мовах, акрамя рускай, гаворыце, чытаеце і пішаце». І хоць Васіль Данілавіч добра ведаў шэсць моў, на гэтае пытанне ён сціпла адказаў: «Чытаю на польскай, нямецкай і лацінскай мове». За пяць год працы ў БДУ (1922—1927) Друшчыц прайшоў шлях ад асістэнта пры кафедры гісторыі Беларусі да прафесара гэтай кафедры.

А цяпер пра напісанне яго прозвішча. У навуковай літаратуры і нават БелСЭ пішуць прозвішча вучонага праз літару «ж». На самой справе прозвішча Васіля Данілавіча пішацца праз «шч». Аб гэтым сведчаць розныя дакументы ў асабістай справе прафесара, якія напісаны яго рукой. Так што дакладнае прозвішча гісторыка «Друшчыц», а не «Дружчыц».

Васіль Данілавіч пакінуў пасля сябе даволі багатую навуковую спадчыну. І хоць не ўсе яго даследаванні былі апублікаваны, можна смела гаварыць аб значным укладзе вучонага ў развіццё навукі і культуры нашай рэспублікі.

Да цяперашняга часу не страціў сваёй каштоўнасці артыкул В. Д. Друшчыца «Галоўныя моманты гісторыі беларускага народа», апублікаваны ў 1924 г. у зборніку «Беларусь». У гэтай рабоце значная ўвага ўдзяляецца асяяленню становішча беларускага сялянства ў XIV—XVII стагоддзях. І хоць мы не можам згадзіцца з усімі вывадамі вучонага, трэба адзначыць, што Друшчыц быў адным з першых савецкіх гіс-

В. Д. Друшчыц сярод актывістаў навукова-даследчага краязнаўчага таварыства БДУ (трэці злева ў другім радзе).

торыкаў, які глыбока даследаваў такую выключна важную праблему. Цікава, што ён выказаў думку, што на панскіх і шляхецкіх землях ужо ў сярэдзіне XV ст. значная частка сялянства фактычна была прыгонена. Акрамя таго, Васіль Данілавіч у гэтым артыкуле паказаў, што становішча беларускага сялянства ў эпоху феадалізму з цягам часу не паляпшалася, а пагаршалася.

Адным з першых Друшчыц пачаў распрацоўваць праблему класавай барацьбы сялянства Беларусі. Ён адзначыў, што першае паўстанне пачалося ў 1595 г. на тэрыторыі Надпрыпяцця і Падняпроўя і было пратэстам супраць узмацнення прыгону. Асабліва моцны паўстанцкі рух, падкрэсліваў вучоны, падняўся ў Беларусі ў сярэдзіне XVII ст.

Значнае месца ў навуковай спадчыне В. Друшчыца займаюць даследаванні па гісторыі гарадоў Беларусі ў эпоху феадалізму. Сярод іх «Места Мінск у канцы XV і пачатку XVI ст.» (1926), «Нарысы сацыяльна-эканамічнага жыцця

места Навагрудку ў XVI ст.» (1927), «Войны і іх улада ў беларускіх гаспадарскіх местах з майдэборскім правам» (1928), «Магістрат у беларускіх местах з майдэборскім правам XV—XVII стст.» (1929).

На падставе аналізу жалаваных грамад гарадам Беларусі Друшчыц прыйшоў да заключэння, што адміністрацыйны лад у іх не прадстаўляў сабой літаральнай копіі нямецкага і польскага ўзораў. У Беларусі, падкрэслівае вучоны, склаўся ўласны варыянт самакіравання, які адпавядаў канкрэтнай абстаноўцы і ўмовам. Вельмі важна, што Друшчыц адзначыў ролю мясцовых умоў у фарміраванні гарадскога самакіравання нават у тых выпадках, калі зыходным матэрыялам з'яўлялася жалаваная грамата таму ці іншаму гораду Беларусі на магдэбургскае права.

Сталіца нашай рэспублікі Мінск мае даўнюю і багатую гісторыю. У будучым годзе мы будзем адзначаць 920-годдзе горада. У савецкі час аб Мінску напісаны тоўстыя навуковыя працы, шматлікія артыку-

Г. І. Арцімовіч — жанчыны знешы суровай, стрыманай, але ўнутрана вельмі чулай, далікатнай і па-сапраўднаму мужнай. Трэба чуць, як уважліва слухае яна хлопчыкаў, як пытаецца, у якія цацкі гулялі яны дома, запрашае, калі стане сумна, прыходзіць да яе ў кабінет.

Аўтары фільма «Любоў яшчэ, магчыма» больш за ўсё не хацелі быць жаласліва-сентыментальнымі. Яны імкнуліся разам з гераіняй карціны асэнсаваць тыя балючыя праблемы, якія існуюць; разам з гледачамі падумаць пра магчымы шляхі іх вырашэння. Г. І. Арцімовіч і яе калегі па сутнасці павінны не толькі вучыць сваіх выхаванцаў, але і замяніць ім сям'ю, родных. Якую тут абраць лінію паводзін? Г. І. Арцімовіч лічыць, што нельга прыніжаць дзіцячых жалем. Іх трэба вучыць пацудоў ўласнага гонару, мужнасці.

Разам з тым аўтары не хаваюць ад нас і балючых праблем выхавання. Адна з цэнтральных сцэн фільма — субота ў школе-інтэрнаце. Гэта дзень, калі да часткі дзіцячых прыходзіць «бацькі». Адзін з іх прыйшоў да хлопчыка нецвярозы. Прынёс цукеркі. Маленькі хлопчык, шчаслівы, што бацьчы бацьку, туліцца да яго. А яго старэйшы брат паглядае стрымана, сурова. Ён ужо ведае, што такое бацька-алкаголік.

Аўтары карціны завастраюць увагу на праблемах нявырашаных, тых, якія патрабуюць самай пільнай увагі грамадскасці і ўсеагульнага клопату.

Праблемны фільм усё больш становіцца адкрыта публіцыстычным, яго аўтары імкнуцца не проста канстатаваць тую ці іншую сітуацыю, але прыцяг-

нуць да яе ўвагу грамадскасці, актыўна ўдзельнічаць на яе вырашэнне.

Вядома, нельга сказаць, што ўсё ў названых вышэй фільмах бездакорна. Як правіла, аўтарам найбольш удаюцца цэнтральныя, кульмінацыйныя сцэны, якія робяць пэўнае эмацыянальнае ўражанне. І разам з тым трапляецца нямаля эпизодаў выпадковых, ад якіх фільм у нечым губляе мастацкую цэласнасць. Але ж у іх ёсць галоўнае — аўтарскае нераўнадушша, вастрыня сацыяльнай праблематыкі, умённе паказаць героя ў жывым, рэальным асяроддзі. Ці не гэта сведчанне пэўнага сталення беларускай тэледакументалістыкі?

Думаецца, на рэспубліканскім тэлебачанні можна ствараць цыклавыя паказы тэлефільмаў. Такі цыкл мог бы праводзіцца з удзелам грамадскасці, тэлегледчоў. Граб праблема, узятая ў стужцы, магла ўсебакова абмяркоўвацца, што б дапамагала яе вырашэнню ў жыцці. Больш таго, на аснове такога абмеркавання маглі б нараджацца новыя фільмы, серыі. Сама тэлепраграма, па сутнасці, прызначана для такога ўзаемаўплыву кіно і сацыяльных праблем жыцця.

Па самой сваёй прыродзе праблемны тэлефільм, разлічаны на грамадскі рэзананс. Ён не павінен губляцца ў мностве іншых карцін, разлічаных, напрыклад, на займальнае відэавішча. Гэтае ціхае жыццё праблемнага тэлефільма ў тэлепраграме трэба рашуча мяняць. Бо вырашэнне сацыяльных праблем, якія выяўляе і завастрае дакументальны тэлефільм, — наш агульны клопат.

Вольга НЯЧАЙ.

лы. Але мы не будзем забываць, што В. Друшчыц быў першым савецкім гісторыкам, які заняўся даследаваннем гісторыі Мінска ў феадальную эпоху. І хоць яго артыкул носіць назву «Места Мінск у канцы XV і пачатку XVI ст.», ён фактычна асвятляе гісторыю горада на працягу XV—XVI стагоддзяў.

У артыкуле «Магістрат у беларускіх местах з майдэборскім правам у XV—XVII стагоддзях» Васіль Данилавіч акцэнтнае ўвагу на пытаннях класовай барацьбы супроць гарадской вярхушкі. На прыкладзе выступлення рамеснікаў Магілёва ў 1606 г. ён робіць вывад, што «выступленне і чыннасць паўстанцаў маюць выразна класавы характар», што «класавая барацьба набывае надзвычайна востры і ўпарты характар, дасягаючы ў некаторыя моманты рэвалюцыйнага ўздыму».

Цяжка ўявіць сабе развіццё беларускай савецкай гісторыяграфіі 20-х гадоў без работ В. Друшчыца. Яго артыкул «Беларускія месцы ў гістарычнай літаратуры» стаў першым гісторыяграфічным аглядам гарадоў Беларусі ў эпоху феадалізму. Іменна В. Друшчыц быў аўтарам змястоўных рэцэнзій на кнігі вядомага савецкага гісторыка У. І. Піцэты «Гісторыя Беларускага ч.І (1924) і «Гісторыя сельскай гаспадаркі і землеўладання ў Беларусі» (1928).

... Дзе рай залаты? Дзе сплё херувімскі? Не пойдзе туды Вязьбожнік Лышчынскі. Не прагну ярма, Салодкай няволі, Бо раю няма І бога тым болей. Няма мне ў той бок Ні сценкі, ні броду. Адзіны мой бог — Зямная прырода.

Гэтыя радкі з верша Леаніда Дайнекі міжволі ўспамінаюць

Э. ЮФЕ,

кандыдат гістарычных навук.

Тыдзень гасцяваў у Мінску пісьменнік з Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі Манфрэд Вайнерт.

Нарадзіўся ён у 1934 годзе. Жыве цяпер у г. Беескаве, што пад Франкфуртам-на-Одэры. Напісаў дванаццаць кніг прозы для дзяцей і юнацтва («Бунет кветак бацьку», «Бусел прыносіць шчасце», «Падкова вука», «Аднойчы ноччу пасля Арэнбург» і іншыя). На яго рабочым стала цяпер рукапіс кнігі пра дзяцей Хатыні. Пасля завяршэння працы над рукапісам пісьменнік і прыехаў у Беларусь.

— Каб душа была спакойная, хачу многае ўдакладніць, больш уведаць і ў рукапісе паставіць кропкі над «і», — растлумачыў М. Вайнерт мату свайго прыезду.

На пытанне, як ён прыйшоў да хатынскай тэмы, пісьменнік адказаў:

— Тэлебачанне ГДР мне прапанавала зрабіць для дзяцей малодшага ўзросту фільм пра Хатынь. Я скарэйша здымаючыя матэрыялы пра гэтую трагічную вёску. Мяне ўразіла лічба — 186 такіх Хатыняў на Беларусі. Я даведаўся пра лёс Камінскага, пра тое, што і некалькі хатынскіх дзяцей засталі жывыя, убачыў дзіцячы фотаздымак Яскевіча...

Хатынь была тым пунктам, куды нямецкія гасці імкнуліся трапіць найперш. Яго ўяўленне супала з рэальнасцю: у Хатыні ён ведаў кожную вуліцу, паказваў нам, дзе хто жыў. Доўга, моўчкі ён стаў на месцы, дзе была хата Антона Яскевіча — там жывуць яго героі. Тут М. Вайнерт паказаў чырвоныя гваздікі. Затым гасці пазнаёміліся з хатынскімі ваколіцамі. Удакладніць многае, правяршыць імя дапамог Уладзімір Антонавіч Яскевіч, які ў трынаццацігадовым узросце перажыў хатынскую трагедыю, а цяпер жыве ў Мінску, працуе майстрам на аўтамабільным заводзе.

На Гродзеншчыне знаходзіліся самадзейныя артысты з Беларускага ваяводства Польскай Народнай Рэспублікі. У складзе дэлегацыі былі ансамбль песні і танца «Падляскі кункул» і хор Беларускай народнай песні «Васілёчкі». Гасці выступілі на сцэне Бераставіцкага раённага Дома культуры, у Гродзенскім культурасветаўчылішчы, пабывалі ў Смаргоні, дзе прынялі ўдзел у святкаванні 20-гадовага юбілею народнага ансамбля песні і танца імя Агінскага.

М. ДУБРАВІН.

У калгасе-камбінате «Памяць Ільча», што ў Брэсцім раёне, пабываў вядомы краснаярскі

Цёплай, сардэчнай была гутарка нямецкага гасця з сакратаром праўлення СП Беларусі Іванам Чыгрынавым. Яны абодва пішуць пра вайну і, як аказалася, аднагодкі. Натуральна, што гаворка тычылася літаратуры аб вайне. Гасць, у прыватнасці, сказаў:

— У мяне вельмі багата ўражанняў ад гэтай паездкі на Беларусь — я наведаў Музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, Літаратурны музей Януба Коласа, радзіму Янікі Курчалы — Вязынку, паглядзеў фільм «Ідзі і глядзі». Я напісаў пра Хатынь, не пабываўшы тут. Пісаў на аснове матэрыялаў, атрыманых у ГДР, і фантазіі. У рукапісе кнігі амаль усё супадае з убачаным тут. Я атрымаў «творчае» задавальненне, даведаўся ад Яскевіча пра некаторыя недакладнасці ў маім творы. Зраблю адпаведныя праўкі. Гэта будзе кніга пра звестствы фашызму.

— Я разумею шчасце пісь-

меннік Аляксандр Яраха-

вец. На комплексе па вырошчванні і гадоўлі 10 тысяч галоў бычковай і год, уведзеным у эксплуатацыю ў пачатку мінулай пяцігодкі, Аляксандр Сцяпанавіч цікавіўся калектывам рабочых, іх будзённымі клопатамі і задумамі на будучае. Гэта цікавае, заўважым, невыпадковае. Справа ў тым, што пісьменнік вольна ўжо некалькі год запар жыве ў сучасным пасёлку пад Краснаярскам, піша раманы пра людзей, якія працуюць на аналагічным комплексе.

Вярнуўшыся дамоў, А. Ярахавец даслаў на імя старшыні праўлення калгаса-камбіната А. Скакуна сваю новую кнігу апавяданняў «Ожидание», якая пабачыла свет у краівым выдавецтве ў канцы мінулага го-

да. У гэты зборнік, у прыватнасці, увайшла апавяданні, якія друкаваліся раней. Сабраныя разам, яны ўяўляюць творчасць празаіка за трыццаць гадоў літаратурнай дзейнасці. Іх героі — хлебаробы і паліўнічы, геолагі і рыбакі, словам, усе тыя, хто жыве і працуе на прасторах Сібіры. Нашы сучаснікі, людзі розных прафесій, яны аб'яднаны гарачай любоўю да роднага краю, імкненнем абнавіць і ўпрыгожыць яго.

— Я вельмі рады, што пабываў у Беларусі. Тут, дарэчы, пад Мінскам, жылі мае прадзеда і дзяды, якія ў пачатку стагоддзя выехалі ў Сібір, — сказаў аўтару гэтых слоў на развітанне Аляксандр Сцяпанавіч.

А. ГАРДЗІЦКІ.

да. У гэты зборнік, у прыват-

насці, увайшла апавяданні, якія друкаваліся раней. Сабраныя разам, яны ўяўляюць творчасць празаіка за трыццаць гадоў літаратурнай дзейнасці. Іх героі — хлебаробы і паліўнічы, геолагі і рыбакі, словам, усе тыя, хто жыве і працуе на прасторах Сібіры. Нашы сучаснікі, людзі розных прафесій, яны аб'яднаны гарачай любоўю да роднага краю, імкненнем абнавіць і ўпрыгожыць яго.

— Я вельмі рады, што пабываў у Беларусі. Тут, дарэчы, пад Мінскам, жылі мае прадзеда і дзяды, якія ў пачатку стагоддзя выехалі ў Сібір, — сказаў аўтару гэтых слоў на развітанне Аляксандр Сцяпанавіч.

М. ПАНАСЮК.

ГАНАРОВАЯ ГРАМАТА — ПІСЬМЕННІКУ

Слуцкі гарадскі камітэт Кампартыі Беларусі і выканаўчы камітэт раённага Савета народных дэпутатаў узнагародзілі

пісьменніка-земляка Віктара Дайліду за актыўную работу па прапагандзе перадавога вопыту і дасягненняў у сельскай гаспа-

дарцы Слуцкага раёна Ганаровай граматай.

В. ЛЯСУН.

ЧАСОПІСЫ ў ЛЮТЫМ

«ПОЛЫМЯ»

З вершамі выступаюць А. Вольскі, Х. Жычка, П. Панчанка. Друкуецца паэма А. Зарыцкага «Арабінавая гронка».

Змешчаны заканчэнне рамана І. Новікава «Ачышчэнне», апавяданні У. Саламахі і М. Дубоўскага.

У раздзеле «Публіцыстыка» — артыкулы І. Палуяна «Курсам інтэнсіфікацыі», В. Кармазава «Адказы час — адказная работа», В. Хомчанкі «На ўздыме», А. Крыгі «Жывой вады крыніца».

Прапануюцца пачатак нарыса І. Дуброўскага «На новым рэйні» і нарыс А. Тапчэўскай «Змена даўжынэй у тры гады».

Пытанні сувязі навукі з жыццём з'яўляюцца ў Наркевіч і С. Некрашэвіч — «За кульманам — камп'ютэр».

Артыкулы В. Локуна «Час і героі», М. Мушынскага «Нам засталася спадчына», А. Марціновіча «Пад знакам даброты» аб'яднаны ў раздзеле «Крытыка і літаратуразнаўства».

Рэцэнзуюцца кнігі Я. Бабосава «Духовны свет савецкага чалавека», зборнік «Развіццё марксісцка-ленінскай філасофіі ў Беларусі: 20—70-ыя гады», С. Александровіча «Крыжавыя дарогі», В. Хомчанкі «Чэкістам стала вядома». Завяршае нумар «Наш календар».

«МАЛАДОСЦЬ»

Паэзія прадстаўлена вершамі П. Макаля, Г. Пашкова, М. Лужаніна, Ю. Свіркі, М. Мятліцкага, У. Дзюбы, Р. Барадуліна, А. Вішнеўскага, П. Прыходзькі. Змешчана паэма У. Скарыніна «Астраальны знак Францыска».

Друкуюцца абразкі З. Прыгодзіча, апавесць К. Каліны «Бурштынавыя пацеркі», апавесць у маналогам У. Драздо «Балада пра Сласцёна» (пераклад з украінскай Я. Леці).

У раздзеле публіцыстыкі артыкулы У. Малашэвіча «Як жывеш, інтэрнат?», В. Кубені «У пошуках рацыянальнага зерня». Агляд маладой беларускай паэзіі мінулага года робіць Г. Каржанеўская — «Чаканіце свята абнаўлення».

«Крылы плаката» — артыкул Я. Шулейкі. Рэцэнзуюцца зборнік апавяданняў Х. Лялюко «Дарога пад гару» (А. Сямёнава «Дарога — перадазе») і іншыя кнігі.

«БЕЛАРУСЬ»

У нумары — публіцыстычныя выступленні Н. Гілевіча «Прабачце, а вам... не сорамна?», М. Лужаніна «Крок за крокам», М. Карпенкі «Да вяршыні вяршынь».

«Касмічныя хуткасці на зямлі» — фотарэпартаж У. Вітчанкі і А. Сянцова, «Тэхналогія і тэхніка» — нарыс Я. Будзінаса.

Змешчаны вершы Я. Крупенкі і К. Жука, урывак з новай апавесці В. Быкава, апавяданне А. Ляпічава «Асколак злёгнага шкельца».

Штрыхі да творчага партрэта А. Адамовіча напісаў М. Тычона — «Нехта павінен быць першым...»

Л. Брандабоўская і Я. Сцяпанова разглядаюць спектаклі Тэатра-студыі кінаакцёра ў Мінску — «Мы імкнемся да гарызонта...».

«Мы, народы аб'яднаных нацый...» — працяг уражанняў А. Вярцінскага аб наведванні ЗША, удзелу ў рабоце сесіі Генеральнай Асамблеі ААН.

Часопіс адзначае юбілей, прапануе інфармацыю пазнаваўчага характару.

«Н Е М А Н»

Паэзія прадстаўлена вершамі А. Вялюгіна (пер. А. Дракахруста), Р. Барадуліна (пер. І. Фанякова і В. Казанкевіча), У. Скарыніна (аўтарызаваны пераклад В. Тараса).

Друкуюцца «Старонкі майі апавесці» Ф. Яноўскага (аўтарызаваны пераклад У. Жыжэнкі), сямейная хроніка У. Глушакова «Цвіценне каліны».

Да XXVII з'езда КПСС прымеркавана публікацыя нарыса І. Дуброўскага «Калі дзейнічаць у згодзе з прыродай». Змешчаны таксама артыкул У. Хажыноўскага «Справа і лічба».

Сярод іншых матэрыялаў нумара — артыкул І. Саладкова «Высокая місія балшывікоў», публікацыя Д. Карава пра знаходжанне М. Судзілоўскага ў Японіі «Хамадэра — грамадзянін Руселю», успаміны А. Зарыцкага «Жылі-былі паэты», артыкул Г. Коласа «Працяжнік паміж лічбамі».

Ёсць раздзелы «Кніжны агляд», «Учора. Сёння. Заўтра», «Хроніка «Немана».